

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2007

Petra KAŠPAROVÁ

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Hrad a zámek ve Vimperku

Vedoucí diplomové práce :

Mgr. Věra Klimešová

Autor diplomové práce:

Petra Kašparová

Anotace

Diplomová práce se skládá z několika částí. V části první je popsáno město Vimperk v historických a místních souvislostech. Část druhá obsahuje vysvětlení pojmu hrad a zámek a základní informace o hradu a zámku ve Vimperku a nejnovějších odborných průzkumech, které na zámku proběhly.

Část třetí a část čtvrtá se věnují detailnímu popisu hradu a zámku, odvíjející se od jeho fragmentace. Je zde detailně popsán historicko architektonický rozbor, stavební historie hradu a zámku a jsou zde uvedeny směrnice pro rekonstrukci objektu.

Samostatnou částí jsou rozsáhlé obrazové přílohy, jejichž součástí je stavební zaměření a zobrazení stávajícího stavu jedné z významných částí hradu.

The dissertation consists of a several parts. In the first part is the town of Vimperk described in a historical and territorial relationships. The second part contains the definition of notions castle and chateau and basic informations on the castle and the chateau in Vimperk town and the latest surveys which have come through there.

Parts three and four attend to the detailed description of the castle and the chateau unfolded from its fragmentation. There're described a historically architectural analysis, a bulding history of the castle and the chateau and there're stated a building's reconstruction directives. As an independent part of the dissertation there're extensive hooked illustrations whose one part is a bulding mapping and a scheme of the present state of one significant part of the castle.

Prohlášení :

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Hrad a zámek ve Vimperku“ vypracovala samostatně a použila pouze literatury , kterou uvádím v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 SB. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí (obrazové přílohy), archivovaných Pedagogickou fakultou, ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 17. 4. 2007

.....

podpis

Poděkování :

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Věře Klimešové za její odborné vedení a pomoc při vypracování této práce.

Zároveň děkuji panu Janu Plánkovi z MÚ ve Vimperku za ochotné zapůjčení materiálů a paní Smolové, ředitelce muzea ve Vimperku, za ochotu pomoci při práci přímo na hradě a zámku ve Vimperku.

OBSAH:**1 Město Vimperk**

1.1. Historie města	1
1.2. Tiskárna ve Vimperku	5
1.3. Školství	8
1.4. Významné památky města	10
1.4.1. Farní kostel Navštívení Panny Marie	10
1.4.2. Hřbitovní kostel sv. Bartoloměje	10
1.4.3. Kaple 14 pomocníků	10
1.4.4. Sloup se sochou sv. Anny	10
1.4.5. Zvonice	10
1.4.6. Dům u Jelena	11
1.4.7. Další vimperské domy	11
1.5. Významné osobnosti spojené s městem	12
1.5.1. Mons. ThDr. Antonín Liška CSsR	12
1.5.2. František Eduard Hrabě	12
1.5.3. František Xaver Jedlitschka	13
1.5.4. Jan Nepomuk Woldřich	13
1.5.5. Jan Suchl	14
1.5.6. Josef Sager	15
1.5.7. Ladislav Stehlík	15
1.5.8. Michal Miller	15
1.5.9. Ferdinand Mathe	16
1.5.10. Franz Matheisl	16
1.5.11. Friedrich C. Stupmfi	17
1.5.12. Herta Ellinger	17
1.5.13. Johann Peter	17
1.5.14. Josef Tick	18
1.5.15. Karl Hilgartner	18
1.5.16. Leopoldine Hladik	18
1.6. Současnost města	20

2. Hrad a zámek ve Vimperku	
2.1. Pojem hrad a zámek	21
2.2. Historie hradu a zámku Vimperk	23
2.2.1 Něco navíc o vimperském hradu a zámku	32
2.3. Územní poloha a jeho prostorový význam	34
2.4. Archeologický průzkum (r. 1997)	35
2.5. Restaurátorský průzkum (r. 1997)	37
3. Horní zámek	
3.1. Historicko architektonický rozbor	40
3.1.1 I. nádvoří	40
3.1.1.a Jižní palácové křídlo	40
3.1.1.b Příčné křídlo	40
3.1.1.c Hradní kaple	46
3.1.1.d Severovýchodní křídlo	48
3.1.1.e Jižní křídlo západního dvora	52
3.1.1.f Vlčkova věž	54
3.1.1.g Vestavby v západním dvoře	56
3.1.1.h Vestavby v severním dvorku	57
3.1.2. Opevnění	58
3.1.3 Haselburg	59
3.2. Stavební historie	62
3.3. Architektonické detaily a prvky	66
3.4. Architektonické závady	67
3.5. Restaurátorský průzkum (r. 1997)	68
3.5.1. Vlčkova věž	68
3.5.2. Míčovna	69
3.5.3. Jižní křídlo	69
3.5.4. Severovýchodní křídlo	70
3.5.5. Hradní kaple	72
3.5.6. Příčné křídlo	72
3.5.7. Vestavby v nádvoří	73

4.	Dolní zámek	
4.1.	Historicko architektonický rozbor	76
4.1.1.	Průčelí	76
4.1.1.a	Východní, vstupní průčelí	76
4.1.1.b	Jižní průčelí	76
4.1.1.c	Západní průčelí jižního křídla	77
4.1.1.d	Severní průčelí	77
4.1.1.e	Dvorní průčelí vstupního křídla	78
4.1.1.f	Dvorní průčelí jižního křídla	78
4.1.1.g	Dvorní průčelí severního křídla	79
4.1.1.h	Vnější západní průčelí	80
4.1.2.	Dispozice	80
4.1.2.a	Vstupní, východní křídlo	80
4.1.2.b	Severní křídlo	84
4.1.2.c	Arkádové zahradní křídlo, zahrada	85
4.1.2.d	Terasní zeď jižně od dolního zámku	86
4.2.	Stavební historie	87
4.3.	Architektonické detaily a prvky	91
4.4.	Architektonické závady	92
4.5.	Restaurátorský průzkum (r. 1997)	93
5.	Závěr	96
6.	Použitá literatura – bibliografie a prameny	98
7.	Seznam obrazových příloh	99
7.1.	Obrazové přílohy	102

1. MĚSTO VIMPERK

1.1. Historie města

Jest málo míst, ve kterých nalezneme pohromadě tolik starobnosti s tak svěžím, čilým ruchem života, zvláště o trhu, „jarmarce“, poskytují těsné, šedé ulice Vamberka množství pestrých obrazů. Hlahol uslyšíš ponejvíce český, jak mezi venkovany, kteří o kus dobytka v hlučném sboru smlouvají, tak i v novodobě výstavném hostinci při veselém společném obědě lesního úřednictva. Všecky cesty – a rozkošnými údolími vedou ty cesty k Vimperku – hemží se vozíky selskými a kočáry, houfci hnaného dobytka i strakatou směsicí pěších venkovanů.

Dvě jsou příčiny zvláštního, malebného rázu města Vamberka. V hořejší jeho části srázná poloha, v dolejší pak půvabná Volyňka se západním přítokem svým, potokem Hemlovým. Říčka se pění přes široký jez v nejpoetičtější ulici, jakou lze si představit. Hledíme-li proudu vstříc, vidíme po obou březích řady vetších, malebných domků dřevěných, v pravo pak nad nimi strmou stráň skály a na této nahoře zas domky dolejší podobně, jen že bohatší o ty zahrádky a plůtky, které sem tam křivolace po sále dolů šplhají, a o černé zbytky hradebních zdí, vystupující mezi nimi z balvanů. Polosesuté bašty korunují obraz ten kulatými věžemi, jichž tmavé skupení má na své výši velmi romantický vzhled.¹

V souvislosti s počátky Vimperka se všeobecně uvádí, že okolní krajina byla dlouho neosídlena. Česká hranice s Bavorskem vyžadovala hustší osídlení. Proto proboštové vyšehradské kapituly povolali z popudu českého panovníka dělné mnichy kláštera z Windberga u Řezna, aby zdejší nehostinný kraj osídlili. Ti v r. 1174 vybudovali osadu Klášterec u Vimperka. Mniši tohoto kláštera dávali s oblibou nově budovaným sídlištím jména po svých bývalých sídlech; hrad vybudovaný v těchto místech později dostal jméno **Windberg**. Jméno mělo být zároveň označením povětrnostních poměrů.

O podrobnostech počátků Vimperka existuje mnoho teorií, historici se v této otázce příliš neshodují. V r. 1195 zde bavorský hrabě Albrecht III. z Luku vybudoval hrad pojmenovaný Windberg. Jméno Windberg bylo později pozměňováno, jak je patrné ze zachovaných listin, jako: Wintenberg, Wimberg, Windterberg, Vimberg, což by vylučovalo teorii o souvislosti jména se zdejšími povětrnostními poměry. Syn Albrechta III. Albrecht IV. povolal z Bavorska další osídlence a ochrana zemských hranic přešla na toto obyvatelstvo a na hrad Windberg.

Nečeské jméno připomíná onu středověkou modu panstva, dle které ono tak velký počet měst i hradů českých po německu nám pokrtilo.²

Karel IV. zřídil na ochranu území i další hrady v okolí, jako Hus, Kašperk, Kynžvart a několik vesnických tvrzí. Takto vzniklo v těchto místech první větší osídlení a brzy se stalo důležitým tržním střediskem oblasti. Podle zachovaných záznamů je Albrechtu III. a Albrechtu IV. připisováno zřízení tzv. Zlaté stezky, po níž se dopravovala hlavně sůl, olej a jiné zboží do Čech.

Začíná se stmívat a údolím hučivé říčky, která krátce předtím opustila hluboké hvozdy na severních svazích šumavských hor, táhne se z posledních sil karavana soumarů s bavorskou solí a zbožím ze slunných a teplých středomořských krajin. Už ráno překročila cestou z Bavor české hranice poblíž strážního hradu Kynžvart a začala stoupat k Horní Vltavici, kde přebrodiva říčku Vltavu. Tam se jí postavila do cesty mohutná masa zdejšího krále vrchů Boubína a nekonečné stoupání jeho západním úbočím pokračovalo téměř až do tisícimetrové výše. Bylo už dlouho po poledni, kdy karavana dosáhla nejvyššího bodu své trasy a po zasloužilém odpočinku se soumaři znovu dali na nyní již veselejší část pochodu a z boubínského úbočí přes Arnoštu, Korkusovu Huť a Solnou Lhotu sestupovali níž a níž. Podzimní slunce, kterého si odpoledne už moc neužili, před chvílí zapadlo a od říčky vane nepříjemný severák. To už ale před sebou vidí město, kterému nikoliv náhodou Němci říkají Wintenberg a Češi Vimperk, avšak vyhlídka na noc v hostinském pokoji či suché a teplé stáji přesto všechny hřeje. Již brzy karavana odbočí od říčky Volyňsky vlevo k Dolní bráně a za ní zase vlevo prudce vystoupá na svažité náměstí, založené na skalní ostrožně. Další den na Zlaté stezce se stal minulostí.³

Po Albrechtově smrti připadl Vimperk bavorskému hraběti Ottovi, v r. 1252 přešel opět ke koruně české, český král Otakar II. jej později daroval Purkartovi z Janovic. Jeho nástupcem se stal Petr z Janovic. Potomci Petra z Janovic zchudli a prodali zboží vimperské r. 1369 Rothlówi, od něhož je získal r. 1378 rytíř Kaplír z Sulevic. R. 1423 husité vypudili z vimperské oblasti Němce zde usídlené, Vimperk tehdy lehl popelem. Následně byl opět vybudován a r. 1424 obdržel několik privilegií. Od té doby až do konce třicetileté války měl Vimperk ryze české obyvatelstvo. R. 1450 obdržel Mikuláš Kaplír od krále Ladislava oprávnění k vybírání cla na tehdejší silnici z Pasova do Vimperka. Český král Jiřík z Poděbrad daroval Mikuláši a Petru Kaplírovým Vimperk jako dědičnou državu. Petr Kaplír bojoval s katolickým biskupem Pasovským a tehdy bylo ještě neopevňené město r. 1468 dobyté Bavorskými a vypáleno. Petr Kaplír však Vimperk znovu obnovil a sídliště Vimperk bylo dne 24. 4. 1479 povýšeno králem Vladislavem II. na město.

*Petr později na králi Vladislavu toho vymohl, že Vimperk, dosud městys. R.1479 na město byl povýšen. Bylo to město, byl Prachaticím nerovné, přece znamenité a kvetoucí, ohnisko vzdělanosti.*⁴

Petr město opevnil, od té doby jsou dosud zachované okružní zdi a bašty. Jelikož měl Vimperk stejná práva jako město Písek, došlo s tímto městem ke sporu, dokonce k boji, jež byl r. 1489 králem Vladislavem II. rozhodnut ve prospěch Píseckých. R. 1494 prodali Kaplířové panství i s městem rytířům z Malovců a Hradce.

*Po Janovcích pánech seděli na Vimberce Kuplířové ze Sulevic a z Vamberka, větev slavného rytířského rodu Kuplířů, jehož někteří členové na zlaté i na krvavé stránky dějin českých jména svá na věky zapsali. Byla to stará, ryze česká šlechta, rod hrdinský a pro vlast nadšený. Po celé století pečlivě vládše na Vimberce, Kuplířové postoupili jej rodu jinému.*⁵

Držitel Zdeněk vedl r. 1502 s Prachatickými spor o obchod a dopravu soli po Zlaté stezce. Spor byl vyřešen králem Vladislavem II., a to tak, že dopravci se mohli rozhodnout dopravovat zboží podle libosti do Prachatic nebo Vimperka. Ve městě nabyl rozmachu kulturní život. Stejně tak v podnikání nastal nevídaný rozkvět. R. 1484 zde byl například vytištěn první kalendář v Čechách. Za války, vedené r. 1547 proti králi Ferdinandovi I. českými protestanty byly i Vimperští na straně Českých bratrů, proto museli králi vydat panství. Díky tomu přišli Malovcové o državy vimperské, jež byly r. 1553 Ferdinandem prodány Jáchymovi z Hradce. Petr Vok z Rožmberka, který později Vimperk vlastnil, prodal zboží Vimperské r. 1601 Volfovi Novohradskému z Kolovrat, jemuž byly hrad i město císařským hejtmanem Illowem vyrvány a obsazeny. Téhož roku bylo město s hradem dobyto zpět protestanty za velení Arnošta z Mannsfeldů, hlavní hrad byl však zbořen.

*Nadešla doba českého povstání. Vypukla dlouhá, ukrutná bouře třicetileté války. I Vimperk byl zaplaven valícími se spoustami vojenského lidu, i v něm se střídala nadvláda odbojné strany národní s vítězstvím císařských. Vimperk dobýval i dobyl Mansfeld, petardou kázal otevřít bránu města, a měšťané, když neprodleně se mu poddali, ušetřeni zůstali ukrutností, petardou též i bránu hradu otevřel, po tuhém zápasu zjímal obránce všecky, kteří na živu zůstali, až jich nejvyšší, obdržev přípověď bezpečnosti, z nedůvěry v tu přípověď prý se zdi do příkopu hradního se spustil, ale na útěku tom přece byl jat a do Plzně svezten.*⁶

Na místě starého hradu byl v letech 1622 - 24 vystavěn nynější zámek, a to Jáchymem Novohradským z Kolowrat. Jáchym Novohradský však zchudl a musel Vimperk prodat Oldřichu knížeti z Eggenberga. Eggenbergové vlastnili Vimperk od r. 1630 do r. 1719. Po

vymření tohoto rodu přešlo panství r. 1719 dědictvím na rod Schwarzenbergů, v jejichž majetku se udrželo do r. 1947, kdy bylo zákonem z 13. srpna 1947 převzato zemí Českou do majetku jako konfiskát.

Do dějin města významně zasáhly dva velké požáry. A to první – v roce 1857, a následně pak v roce 1904 druhý – při kterém shořelo 48 domů na náměstí a při kterém zemřelo 5 osob. V roce 1893 přijel do Vimperka první vlak, ze Strakonic.

Roku 1990 byl Vimperk vyhlášen za městskou památkovou zónu a od 90. let se sem vrátil turistický ruch – i když v ne velké míře.

1 - 2, 4 - 6 Šubert. Fr. Ad. – Čechy, 2000, str. 169, E. Krásnohorská „V okolí Boubína“

3 Luniaczek Petr, Českobudějovický deník, říjen 2006, příloha Kanape

1.2. Tiskárna ve Vimperku ^(obr 25)

Možná to byl opravdu Johann Gutenberg, kdo ve 40. letech 15. století knihtisk vynalezl, možná to byl v Praze narozený a v dílně ve Francouzském Avignonu experimentující Prokop Waldfogel. Bez šancí na prvenství – zatím ale bez důkazu – není ani Holandaď'an Laurem Janszoon Coster.

Je pravděpodobné, že na epochálním vynálezu se podíleli všichni tři¹.

V roce 1484 přišel tiskař Johann Alacraw do Vimperka. Tento tiskař byl žákem samotného Johanese Gutenberga. Ještě v roce 1484 vznikly ve Vimperku první prvotisky. V době příchodu tiskaře byl majitelem Vimperka Petr Kaplír ze Sulevic – ten také musel dát souhlas k otevření tiskařské dílny.

Alacraw vytiskl drobné dílo, nesoucí název Soliloquia animace ad deum, druhé zde vytištěné dílo je Summa se eucharistie sacramento. Obě díla končí přesným sdělením, že byla vytištěna ve Vimperku Johanem Alacrawem v roce 1484.

Téhož roku zde byl také vytištěn nejstarší český nástěnný kalendář (na rok 1485). Na tomto kalendáři tiskař není uveden, nicméně není pochyb, že byl vytištěn Alacrawem. Svědčí o tom totožné písmo s předchozími tisky. Johann zde již po té nic nevytiskl – vrátil se do Pasova. Jeho přechodný pobyt ve Vimperku položil základy tradici knihtisku ve Vimperku. Výrobky z místní tiskárny znal celý svět.

1855, leden – ve Vimperku si jistý Johann Steinbrener ^(obr 25) otevírá malou knihařskou dílnu. Tento vimperský rodák se vyučil knihařem v Českém Krumlově a jako tovaryš procestoval Německo a Rakousko. V roce 1860 však obchod a dílna Steinbrenera vyhořely. V roce 1870 již Steinbrener zaměstnával 15 zaměstnanců.

Jako knihař a drobný obchodník navštěvoval Steinbrener v letech 1858-1873 se svými zbožím všechny okolní trhy. Jeden z nich, podle Steinbrenerových vzpomínek, významně ovlivnil další vývoj jeho firmy. Začátkem února 1873 na výročním trhu v Kunžvartu nabízel kromě jím vydaných modlitebních knih také nějaké kalendáře, které si objednal v Praze. Kupci přicházeli, prohlíželi, vybírali a odcházeli. Kolem poledne přišel také starý domkář, aby si koupil nějaký kalendář. Prohlížel a listoval v jednom kalendáři za druhým. Žádný se mu nelíbil, a tak jen nespokojen (ě kroutil hlavou. Držel v ruce už poslední kalendář, prohlížel list za listem, ale ani ten se mu nelíbil. „O harmonii barev“, namáhavě slabikoval. „Harmonie

barev? O něčem takovém jsem v životě neslyšel! Co je ta harmonie?“ A slabikoval dále. „No, tato historka není pěkná, ta se mi nelíbí!“ Odložil kalendář a zklamaně odešel.²

Steinbrener přišel na to, že kalendář by měl bavit, že by měl obsahovat i veselé příběhy, které by do každého domu vnesly radu, zábavu, potěšení a dobrou náladu. Myšlenka vydávat vlastní kalendáře mu zůstala v hlavě. Na podzim roku 1873 tedy začaly přípravy a v srpnu dalšího roku opustil první kalendář (pro rok 1875) tiskařský lis. Tehdy vyšly první tři vimperské kalendáře, a to v celkovém nákladu 8000 kusů! V roce 1870 založil vlastní nakladatelství modlitebních knih a v roce 1875 založil nakladatelství kalendářů. V roce 1890 nakladatelství vydávalo knihy v šesti světových jazycích! Nejmenší kniha, ve Vimperku vytištěná, má rozměry jen 45 x 63 mm. Naopak největší knihou byla modlitební kniha o rozměrech 130 x 190 mm. Modlitební knihy i kalendáře z vimperské tiskárny byly známé po celém světě.

Steinbrener založil ve Vimperku Nemocniční spolek a Penzijní spolek, které se staraly o nemocné a staré nebo invalidní zaměstnance. Steinbrener dokonce dal postavit penzijní dům.

První světová válka zasáhla významně do provozu tiskárny. Většina zaměstnaných mužů narukovala, někteří se z války nevrátili. Tiskárna ovšem po válce opět začala tisknout knihy – kalendáře a modlitební lístky. Tisky zde vytisklé byly vyváženy do celého světa. Než Johann Steinbrener zemřel, dostal rytířský řád od papeže a řád od císaře Fr. Josefa. Po jeho smrti se majiteli tiskárny stali jeho dva synové.

Když byla tiskárna ve Vimperku zakládána, bylo město nevýznamným, malým městečkem. Po 75 letech provozu tiskárny mělo město 5000 obyvatel a každý pátý pracoval právě v tiskárně. I na Vimperk však později dolehla hospodářská krize. Ještě před začátkem 2. světové války bylo evakuováno české obyvatelstvo a Vimperk se stal ryze německým. V roce 1945 byla tiskárna definitivně uzavřena. Následně pak, ještě v témže roce, přešla tiskárna do národní správy. Poté se tradiční výroba, ovšem v menším rozsahu, obnovila. Zhruba v polovině 20. století začala ve Vimperku výroba kolibřích edic, především poezie, v celokožených vazbách, kterými se v následujících letech tiskárna proslavila. Vimperská tiskárna časem patřila pod Plzeňským tiskařským podnikem (pod kterým zůstala následně až do roku 1990). Stále se zde vyráběly miniatury – a to téměř ručně. Ve druhé polovině 20. století tiskla vimperská tiskárna hlavně pro nakladatelství Československý spisovatel, Odeon, Albatros a řadu dalších. V polovině 80. let minulého století se ve Vimperku dočkali nové

tiskárny. Výstavba byla zahájena v roce 1985, o dva roky později začal provoz. Na začátku 90. let vznikl ve Vimperku podnik s názvem Tiskárny Vimperk. V roce 1999 byl však na majetek společnosti uvalen konkurz... V současné době ve Vimperku tiskárna provozována není – bohužel...

1.3. Školství

Kdy ve Vimperku vznikla první škola není přesně známo. V pramenech se uvádí, že ve Vimperku byla již v XIV. Století městská farní škola. O její existenci neexistují sice bezpečné důkazy, nicméně lze tuto školu vcelku s určitostí předpokládat.

Konec XV. Století je pro Vimperk obzvláště významný. V roce 1479 je město králem Vladislavem II. povýšen na město a o několik málo let později tiskne ve Vimperku žák Gutenberga Alacraw dvě latinské knihy a česky tištěný kalendář (viz. výše). Bezpečně se ví, že v roce 1495 měl Vimperk již svou městskou partikulární školu. Jména řady učitelů, kteří zde tehdy učili, se zachovala. Například poslední učitel v této škole (v roce 1677) se jmenoval Jan Bláha. To ovšem bylo již v době pobělohorské – český národ tehdy prodělával tvrdou rekatolizaci a správa tehdejšího školství se dostala do rukou jezuitům. Ke konci 17. století, kdy vlastní Vimperk Eggenbergové, navíc do Vimperka přichází stále více německého obyvatelstva. Vimperská škola se v této době pochopitelně stává katolickou a od roku 1677 o ní můžeme hovořit jako o škole německé.

První školní budova, o které víme, stála na vimperském náměstí v místech dnešního městského úřadu. Až v roce 1886 byla pro potřeby měšťanské chlapecké školy vybudována nová škola a pro školu dívčí vyrostla v roce 1893 budova v parku (obě budovy dodnes stojí). Na konci XIX. Století ožívají i ve Vimperku snahy o oživení politického a kulturního života zdejší české národnostní menšiny. Češi samozřejmě chtějí otevřít ve Vimperku českou školu. Česká menšinová škola ve Vimperku vznikla v roce 1909. Rok poté zde byla zřízena i česká mateřská škola. V roce 1919 se Vimperští dočkali i školy měšťanské. V tomtéž roce vznikla ve Vimperku i pokračovací průmyslová škola.

Za první republiky nebyla situace v pohraničí pro Čechy zrovna příznivá. Ze zachované školní kroniky z let 1920 – 1938 víme, že v této době se konaly různé dobročinné akce pro školní děti. Prvořadým problémem vimperských na začátku 20. let 20. století bylo vybudování budovy pro školu. V roce 1928 se počala stavba této budovy. Ve dnech 23. a 24. srpna 1930 se konalo slavností předání budovy nové školy veřejnosti. Stavitelem této nové školní budovy byl ing. Jaroslav Rys.

V roce 1936 byla ve Vimperku otevřena česká hudební škola. Politickými událostmi po roce 1938 byl další vývoj školství ve Vimperku zpřetrhán. Ze školní kroniky se dočteme, že „...politické poměry a výsledky voleb 12. 6. 1938, při nichž sudetoněmecká strana obdržela ze 3037 hlasů 2255, měly za následek, že řada dětí ze smíšených rodin byla dána při zápisu pro školní rok 1938/39 do zdejší německé školy...“.¹ Dne 23. 9. 1938 byla vyhlášena

mobilizace – tím byl samozřejmě narušen chod škol. Návštěvnost škol poklesla a na konci října 1938 bylo ve zdejší městské škole zastaveno vyučování. Spolu s odchodem českého obyvatelstva opustily město i české školy. Zvrat v dalším vývoji Vimperského školství přinesl až rok 1945. Již v květnu tohoto roku se Vimperské školy vrátily „do života“. V polovině 20. století byla ve Vimperku kromě škol základních i řada škol středních, škola zvláštní a škola při vimperské nemocnici.

Velkou tradici ve Vimperku má například střední škola lesnická – kterých je v celé republice jen velmi málo.

1 Hráčová K., Mild V. – Školství a Vimperk, 1974

1.4. Významné památky města

1.4.1. Farní kostel Navštívení Panny Marie ^(obr 15, 28)

K východu orientovaný kostel vznikl v druhé pol. 14. století. Roku 1500 byla sklenuta loď a byla připojena kaple sv. Anny. Kůr pochází z roku 1547 (byl rozšířen v 18. století). Presbytář o jednom travě je křížově zaklenut. Hlavní loď a kaple sv. Anny jsou sklenuty hvězdovitou klenbou. Portál na jižní straně má lomený oblouk pozdně gotického profilu. Všechny oltáře v kostele jsou pseudogotické. Některé sochy a výzdoba v kostele jsou barokní. Varhany pocházejí z roku 1900, křtitelnice z roku 1607. V dlažbě kostela leží několik náhrobních kamenů.

1.4.2. Hřbitovní kostel sv. Bartoloměje ^(obr 17)

Kostel je původní farní kostel, orientovaný k východu. Byl založen v polovině 13. století. Loď měla původně trámový strop, v 17. století byla valeně zaklenuta. Kamenný portál, sklenutý do ostrého oblouku je z doby založení. V kostele se nachází několik náhrobků. Hlavní oltář je z 19. století. Starší socha sv. Bartoloměje je pravděpodobně ze století 15. Poboční oltář je z druhé poloviny 18. století.

1.4.3. Kaple 14 pomocníků

Tato k severu orientovaná kaple je z roku 1708. Presbytář je sklenut do kříže, loď je sklenuta valeně. V lodi je hrobka s kamenem, na kterém je vyryt letopočet 1714. Kaple má vestavěný dřevěný kůr, nad lodí je sanktusník. Oltář je z doby založení kaple. Na kůru jsou zbytky staršího barokního oltáře.

1.4.4. Sloup se sochou sv. Anny ^(obr 18)

Tento kamenný sloup stojí naproti starému hřbitovu. Pochází ze 16. století.

1.4.5. Zvonice ^(obr 16, 29)

Městská zvonice byla postavena v roce 1500. Původně byla nižší, měla dřevěný ochoz a část, směřující do náměstí byla opatřena barokní malbou. Po dvou požárech získala dnešní podobu. Z původní stavby se zachovalo gotické ostění vchodu, válečkový sokl, kordonová římsa prvního patra a jeden krakorec někdejšího arkýře.

1.4.6. Dům u Jelena ^(obr 19)

Tento dům je jedním z nejstarších domů mimo náměstí. Jde o dům s čp. 61. Dům je z roku 1415. Má zvláštní arkýřové okno s krakorci. Na domě je nástěnná malba znázorňující legendu o sv. Hubertu, ve které hlava jelena přechází z malby v plastiku. Podle vyprávění byl tento dům původně myslivnou.

1.4.7. Další vimperské domy

Na náměstí Svobody se v důsledku katastrofálního požáru z roku 1904 zachovalo jen málo domů ve starších slozích. Kámen je ovšem ohni vzdorující materiál, zbyla leckde gotická ostění vchodů (např. u čp. 9, 13, 18, 40, 43, a 44) ^(obr 20) či krakorce (čp. 13). Zřídka požár vydržely i hřebínkové klenby v mauzausech (čp. 13, 15 a 37). U domu čp. 8 ^(obr 20) je krásný štít z barokní přestavby s gotickým ostěním a zachovalý gotický sklep. Těsně za horním náměstím vlevo i vpravo jsou v uličce Zlatá stezka bašty a hradby městského opevnění. Nad městem je i Křížová cesta, kterou nechal postavit Johann Steinbrener (majitel vimperské tiskárny). V městě je také pivovar – v Pivovarské ulici. Pivovar má sgrafita a malby na průčelí. V ulici Steinbrenera jsou tři pozoruhodné částečně roubené domy. Domy jsou ze 17. a 18. století. Tyto tři sruby jsou posledními reprezentanty šumavské lidové architektury ve Vimperku.

1.5. Významné osobnosti spojené s městem ¹

1.5.1. Mons. ThDr. Antonín Liška CSsR

Narodil se 17. 9. 1924 v Bohumilicích. Studoval na redemptoristickém gymnáziu a vstoupil do této kongregace (sliby složil 15.8.1944) a studoval na jejím učilišti v Obořišti. Spolu s ostatními řeholníky byl od dubna 1950 internován v Králíkách a na podzim nasazen do pracovních jednotek (PTP). V této době byl v Praze pražským pomocným biskupem Kajetánem Matouškem dne 22. září 1951 tajně vysvěcen na kněze. Po návratu z vojenské služby působil v různých civilních zaměstnáních ve svém rodišti a jeho okolí. V duchovní správě mohl působit až od 15. 5. 1971, kdy se stal administrátorem v Poříčí n. Sázavou (pražská arcidiecéze). Na bohoslovecké fakultě v Litoměřicích získal doktorát teologie. Podílel se na ekumenickém překladu Písma svatého, stal se oficiálem interdiecézního církevního soudu. 1. 6. 1987 byl jmenován kanovníkem metropolitní kapituly u sv. Víta. 19. 5. 1988 byl jmenován titulárním biskupem z Vergi a pomocným biskupem pražským, biskupské svěcení přijal z rukou kardinála Františka Tomáška 11. 6. 1988. Biskupem českobudějovickým byl jmenován papežem Janem Pavlem II. 28. srpna 1991 a úřadu se ujal 9. 11. 1991. Po dovršení 75 let požádal biskup Liška Svatý stolec o uvolnění z funkce diecézního biskupa. 25. 9. 2002 Antonína Lišku na biskupském stolci v Českých Budějovicích vystřídal současný diecézní biskup Jiří Paďour. Antonín Liška byl v pořadí 11. biskupem českobudějovické diecéze, kterou 20. 9. 1785 založil papež Pius VI. Jeho biskupské heslo znělo: Evangelizare pauperibus. (Hlásat evangelium chudým) Mons. ThDr. Antonína LIŠKA CSsR, emeritní biskup zemřel 15. října 2003.

1.5.2. František Eduard Hrabě

Narodil se 4. října 1895 ve Vimperku, na předměstí zvaném Mariahilf, a 9. srpna osudného roku 1938 tam i zemřel. Byl redaktorem u tamních Steinbrenerových tiskáren a napsal pro jejich šumavské kalendáře více než 400 příběhů, takže dostal přezdívku "šumavský Karel May": když po roce 1990 proběhl pokus o obnovení té firmy alespoň několika knihami, prvá z nich byla právě od Franze Eduarda Hraběte a studenti vimperského gymnázia provedli tenkrát (1992) dokonce po mnoha letech oslavnou hru téhož autora pod názvem Johann Steinbrener - jeho díla v celém světě. Sbíral i pověsti a lidové písně z vimperského okolí a zanechal jako žeň této práce zpěvník Lieder aus dem Böhmerwald. Svého času vydal Hrabě,

který se opravdu psával i s tím háčkem na konci příjmení, také drobnou práci o velkém šumavském národopisci Gustavu Jungbauerovi a připojil k ní Jungbauerovu bibliografii.

1.5.3. František Xaver Jedlitschka

Narodil se 21. prosince 1924 ve Vimperku a je i předsedou rodáckého spolku vimperských Němců, tzv. Stadtausschuss Winterberg v patronátním bavorském Freyungu, města vzdáleného od jeho rodiště pouhých 38 km. Po vychození školy doma maturoval na prachatickém gymnáziu a roku 1942 nastoupil k válečné Říšské pracovní službě, o rok později pak narukoval a za bojů ve Francii byl zajat silami francouzského odporu. Rodiče byli z Vimperka odsunuti roku 1946 a on se do Německa vrátil ze zajetí až rok nato. Roku 1950 se zapsal ke studiu práv na mnichovské univerzitě. To už byl ženat a v "šumavském" manželství se mu narodila dcera. Aktivně působil ve zpěváckém spolku Prager Universitätsängerschaft Barden, kde byl po 17 let činný jako předseda. Roku 1986 se stal předsedou sdružení Deutscher Sängerschaft, které se i jeho zásluhou pět let nato vrátilo slavnostně do svého "domovského" Výmaru a zvolilo ho svým nestorem. Když v září 1989 vydali vimperští němečtí krajané čítanku Böhmwind, přispěl tam nejen svou nářeční básní, ale právě z titulu své nesporné autority i zasvěceným úvodním slovem. Vzorná úprava toho svazku vzdává čest rodnému městu a jeho knihtiskařské tradici.

1.5.4. Jan Nepomuk Woldřich

(* 15. 6. 1834 Zdíkov na Prachaticku, + 3. 2. 1906 Praha), český geolog, paleontolog a archeolog. Woldřich patřil ke generaci nadšenců druhé poloviny 19. století, kteří pomáhali stavět základy české novodobé vědy a kteří zasvětili svůj život národní věci, což chápali jako nejvyšší poslání. Po studiu na piaristickém gymnáziu v Českých Budějovicích pokračoval na vídeňské universitě studiem přírodních věd. Studium zakončil získáním doktorátu filosofie roku 1859. Přestože vystudoval přírodní vědy, zajímal se již od mládí o historii a archeologii svého rodného kraje. To se mu nakonec stalo hlavní životní náplní. Svými archeologickými výzkumy přispěl nemalou měrou k poznání pravěkého osídlení jižních Čech, především svého rodného Českobudějovicka, okolí Týna nad Vltavou, Vodňan, Netolic, Volyně, Strakonice, Protivína a Písku. Prozkoumal mnoho mohylových pohřebišť a hradišť. Významně se podílel na studiu diluviální fauny jižních Čech, paleolitu Čech a problematice megalitických staveb u nás. Jako první u nás dokazoval, že většinou tyto útvary nejsou žádnými záhadnými stavbami, ale mají vesměs přírodní původ. Výsledky své práce publikoval v archeologických a

přírodovědných časopisech ve Vídni, některé články i u nás, hlavně v Památkách archeologických, Českém lidu a Poutnících. Jeho nejdůležitější prací jsou Beiträge zur Urgeschichte Böhmens (5 dílů, MAGW 13, 14, 16, 19, 23, 1883-1893). Roku 1899 byl Woldřich jmenován řádným profesorem geologie a paleontologie na pražské universitě, kde působil až do roku 1905, kdy se vzdal pedagogické činnosti a věnoval se zpracování archeologického materiálu.

1.5.5. Jan Suchl

Jan Suchl se narodil 5. 1. 1928 ve Zdíkovci u Vimperka. Je prozaikem, redaktorem, ředitelem Severočeského nakladatelství. Těžiště své tvorby našel v knihách reportáží s cestopisnou a horolezeckou tematikou a v próze pro dospělé, kde se soustřeďuje především na období ztřeštěných sociálních zápasů. Pro děti převyprávěl sibiřské pohádky a humorné romány. K mládeži se obrátil se svými knihami, kde propojil příběhový děj s reflexí přírody a krajiny. Napsal Zelenou stopou, Vteřiny mezi životem a smrtí, Ztracená osada, Senzační trio a Alan a já. Roku 1946 ukončil obchodní školu ve Volyni, maturoval 1949 na obchodní akademii v Liberci; 1975 ukončil dálkové studium na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy. 1949-52 byl vedoucím osobního oddělení bavlnářských závodů Nisan, později zastával různé funkce v podniku Tesla Liberec. 1969-70 byl redaktorem Severočeského nakladatelství v Liberci, 1971-85 ředitelem nového Severočeského nakladatelství v Ústí nad Labem, 1985-89 šéfredaktorem nakladatelství Československý spisovatel v Praze. 1990 začal podnikat ve vlastním nakladatelství Erika. Autor povídek (Řekněte své jméno, 1964, Voják si nosí pušku sám, 1974, Vlak na Prahu, 1978, Eskortu do tmy, 1983), novel (Cesty mužů, 1979, Šok, 1985), románů (Sázka na lásku, 1982, Milenci na celý život, 1987, Čas jako stvořený pro lásku, 1995), reportážních próz (Črty na pomezí, 1962, Bivak nad propastí, 1966, Akce HS, 1970, Cesta končí pod Huascaránem, 1972, Na štěstí se nečeká, 1985, Království boha tajgy, 1987), próz pro mládež (Zelenou stopou, 1964, Senzační trio, 1993), knížek pro děti (Modré jezírko, 1961) a pohádek (Medvědí král, 1976, Pohádky z iglú, 1987). Hojně publikoval v regionálním i celostátním tisku (Cesta míru, Průboj, Rudé právo, Kmen, Tvorba, Svět socialismu, Svět v obrazech, Vlasta, Květy, Pionýr, Haló noviny), autorsky spolupracoval s rozhlasem. Přeložil několik divadelních her pro děti a mládež a literaturu faktu.

1.5.6. Josef Sager

Josef Sager se narodil 8. února 1932 ve Vimperku. Vychodil tu i obecnou školu, z měšťanky však stačil absolvoval jen půl druhého roku, když přišel násilný odsun z milovaného domova. Následoval pobyt v tranzitním táboře v bavorském Furth im Wald, jímž prošlo tolik rodin vyhnanců nejen ze Šumavy, pak zaměstnání čeledína na selském statku. Odešel se odtud učit pekařem, vyučil se už jako pekařský tovaryš navíc i knihvazačem a pak ještě cukrářem, ale od roku 1958 byl nakonec zaměstnancem finančního úřadu v Schönbergu. Schönbergu věnoval dokonce vlastivědnou knihu, stačil však v mnoha příspěvcích především do krajanského měsíčníku Böhmerwäldler Heimatbrief uchovat i mnohé z paměti rodných míst.

1.5.7. Ladislav Stehlík

Ladislav Stehlík (1908- 1987) Básník a spisovatel, rodák z Bělčic. Bělčickou školu navštěvoval v letech 1924 - 1928. Napsal řadu básnických sbírek a za jeho největší dílo lze považovat trilogii "Země zamyšlená". Dílo je lyrickým průvodcem po jihozápadních Čechách, psaný s hloubkou a znalostí dosud nevídanou. Autor při svých cestách po kraji sesbíral pověsti, zaznamenal osudy místních lidí či zastavení zajímavých návštěvníků - malířů, sochařů, spisovatelů, herců, hudebních skladatelů a dalších. To doplnil mistrným popisem přírody. Ladislav Stehlík byl i vynikajícím malířem a častým tématem jeho obrazů byla opět jihočeská krajina. V Bělčicích naleznete domek, označený jako Památník Ladislava Stehlíka, spravovaný za podpory Obecního úřadu v Bělčicích Muzeem středního Pootaví ve Strakonících.

1.5.8. Michal Müller

Výraznější rozvoj sklářství nastal v druhé polovině 17. století, kdy se začaly zacelovat rány zasažené dlouholetými válkami. Obchod se rozběhl, huťmířtí měli tolik práce, že sotva mohli stačit. Zaplatili dluhy a nabývali značného jmění. Proto když se sklářští mistři roku 1687 ucházeli o obnovení starých výsad, vimperský hejtman Jan Karel Gube se za ně sice u vrchnosti přimluvil, ale vzhledem k jejich rostoucím příjmům od nich zároveň žádal zvýšení poplatků. Tak kupříkladu huťmistr z Janouškovy huti musel místo původních 9 zlatých odvádět 75 zlatých činže, ač se vymlouval na špatné obchodní spojení a daleký dovoz písku a křemene. Největší rozkvět zaznamenaly zdejší hutě koncem 17. a počátkem 18. století. Tehdy si podboubínská sklárna, jmenovitě Janouškova, získala světovou pověst. Vyrábělo se sklo sprosté (běžné, obyčejné), kopové, barevné, smaragdové, duté, brejlové, korálkové, zrcadlové,

rubínové a křídové. Ze sklářů se stávali odborníci, sklo se vyváželo takřka do celého světa – i do Ameriky – a mělo slavnou pověst. Nejvýznamnější a ve světě nejproslulejší se stala huť Michlova na Helmbašském potoku, přejmenovaná z huti Janouškovy (původně Zíkovy) po nejvýznamnějším skláři, huťmistru Michalu Müllerovi. Tomu se v roce 1683 podařilo objevit výrobu krásného bílého skla, podobného horskému křišťálu, jemuž dal jméno sklo křídové. Toto Müllerovo sklo s vysokým jasem a jiskrností bylo naprosto čiré a tvrdé, a proto se v něm dobře uplatňovaly hlavně broušené a řezané ozdoby. Jeho uvedením na evropský trh byl rozhodnut v jeho prospěch dlouholetý konkurenční zápas mezi sklem českým a benátským. Do té doby převládalo na světových trzích sklo benátské, vyhledávané pro vysokou uměleckou hodnotu, křehkost a eleganci zejména křídlových pohárů, nitkovaných i jemně síťkovaných ohárů podobných krajce. Huťmistr Michal Müller měl ještě další úspěch: jako první ze šumavských hutí zavedl výrobu rubínového skla bez přísady zlata, pouze za použití kysličníku měďnatého. Ve 20. letech 18. století však došlo k prudké krizi v odbytu všech sklářských výrobků. V té době totiž vznikalo v celé zemi množství skláren, zejména kolem Prahy, nabídka převážila poptávku a cena výrobků prudce klesala. To vše dolehlo i na podboubínské skláře a jejich situace se navíc zhoršila tím, že Eggenberkové přestali ztrátovému sklářství přát – cena lesa pro ně byla důležitější. To byl počátek konce slávy boubínských hutí.

1.5.9. Ferdinand Mathe

Narodil se v horském a dnes ve vojenské cvičišť modrých helem proměněném zaniklém Ondřejově (Andreasberg) 26. července 1876. Stal se katolickým knězem, katechetou a biskupským notářem českobudějovické diecéze, ba i starostou jednoho z nejvýznamnějších kulturních center šumavských Němců, města Vimperka (Winterberg). Neušel ovšem vyhnání jako na sta jeho oveček a zemřel na druhé straně šumavských hřebenů v bavorském Vilshofenu na Dunaji 5. ledna 1962.

1.5.10. Franz Matheisl

Narodil se ve Vimperku (Winterberg) 31. července 1913 a zemřel v necelých sedmdesáti sedmi letech 11. dubna 1980 v bavorském Mittenwaldu, tam, kde z Rakouska přivádí z alpských hřebenů své vody kouzelná řeka Isar na cestě směrem na sever k Dunaji. Není to blízko domova, který musel po válce opustit a který v básni Šumavská selka jako by zachytil v dějinné chvíli těsně před tímto odchodem. Rodnému Vimperku vyznal lásku verši,

kteří tomu městu nad Volyňkou česky dosud nezazněly. Složil je k svatodušnímu setkání vyhnaných vimperských krajanů roku 1962 ve Frankfurtu nad Mohanem a ta báseň, nazvaná Ein Gruß an Winterberg není už pro svou délku (zatím) pojata do naší antologie.

1.5.11. Friedrich C. Stupmfi

Ve Vimperku se 20. prosince 1917 narodil, chodil zde do obecné i měšťanské školy, než se po absolvování německé státní reálky v Kašperských Horách dal v říjnu 1937 zapsat na obor dějiny přírodních věd a zeměpis přírodovědecké fakulty německé Karlovy univerzity v Praze. Byl spolkově činný v okresní a místní skupině sdružení Verband der Böhmerwäldler a později v Sudetendeutsche Landsmannschaft, které mu 1964 udělilo čestnou zlatou medaili. Byl členem pasovského studentské svazku Normannia v rámci vyšší formace Sudetendeutscher Verband Studentischer Corporationen, jakož i Heimatgruppe Winterberg, spolku vzniklého ve Vídni už před tou první z obou světových válek, i jeho pasovské pobočky. V obou městech se konaly i jeho přičiněním každoroční "Vimperské večery" i "Vimperské plesy". Zazněly tam mnohokrát jeho texty, rozdávaly publikace, na kterých měl podíl "vimperský kronikář", jak se také vžilo mu říkat. Už od roku 1949 byl spolupracovníkem krajanského měsíčníku Böhmerwäldler Heimatbrief (BHB), který pak vedl od roku 1966 až do své smrti 12. června 1981 v Schärdingu. Spolková republika Německo mu udělila dva roky předtím v jeho 62 letech medaili řádu za zásluhy.

1.5.12. Herta Ellinger

Narodila se 24. září 1922 v rakouské Vídni. Jak je patrné z jejích básní, vztah k Vimperku a Šumavě je natolik bytostný, že se tam i jako návštěvnice po letech cítí doma. Proto také se její verše ocitly v krajanském sborníku vimperských vyhnanců Böhmwind (1989) a v měsíčnících Böhmerwäldler Heimatbrief a Hoam!.

1.5.13. Johann Peter

Narodil se 23. února 1858 na Bučině, nejvýš položené šumavské vsi, jako syn rychtářův. Chodil do farní školy v Knížecích Pláních a do obecné v rodné Bučině, v Kašperských Horách byl jeho učitelem básník Heinrich Leo Weber. Měl i výjimečný hudební talent, hrál mistrovsky na flétnu a vedle varhan ovládal i několik smyčcových nástrojů. Svou první cele šumavskou knihu vydal však až ve Štýrském Hradci a jmenovala se Charakter- und Sittenbilder aus dem Böhmerwalde. Roku 1887 vydal v Lipsku knihu novel a črt Buchengrün,

po níž následovala řada titulů, v nichž zmapoval šumavský národopis jako nikdo před ním a při nesrovnatelném množství materiálu, který měl po ruce, ani nikdo po něm. Na sklonku života žil Peter od roku 1930 ve Vimperku, kde pro něho dal tiskař a nakladatel Steinbrener postavit vilu Abendfrieden. V ní plodný autor 14. února 1935 ve věku 77 let i zemřel a byl pochován na vimperském hřbitově.

1.5.14. Josef Tick

Josef Tick se narodil 15. září 1901 ve Vimperku (Winterberg) jako nejmladší syn místního stavitele Johanna Ticka a jeho ženy Anny ze slavné vimperské tiskařské dynastie. Jako kdysi Adalbert Stifter navštěvoval i mladý Tick benediktinské gymnázium v rakouském Kremsmünsteru a vystudoval pak geodézii na pražské a brněnské technice. Před druhou světovou válkou hospodařil právě na rodinném statku Schenkenberg. Narukoval odsud do válečného běsnění a už se z něho domů vlastně nikdy nevrátil. Působil jako "Vermessungsrat" v hornofalckém Weidenu, kde také zemřel 20. března 1973 a je tu i pochován.

1.5.15. Karl Hilgartner

Narodil se 25. ledna 1913 v Pravětíně (Gansau) blízko Vimperka (Winterberg). Jeho rodný dům byla pravětínská vesnická kovárna. Po vychození obecné školy začal roku 1923 studovat na humanistickém gymnáziu v Českém Krumlově. Roku 1947 se oženil s Marií Tobischovou, jako on rodem z Pravětína a měli spolu celkem čtyři syny. Těžké poměry v bavorském příhraničí však rodinu roku 1962 donutily přesídlit do švábského Sendenu blízko města Ulmu, v němž Karl Hilgartner působil jako korektor u firmy Ebner až do roku 1976, kdy odešel do důchodu. Zvláště v penzijním věku se začal věnovat psaní. Karl Hilgartner zemřel v Sendenu 18. března 1990.

1.5.16. Leopoldine Hladik

Rodačka z Vimperka, kde spatřila světlo světa 8. listopadu 1894, je zastoupena ve sborníku vimperských krajanů Böhmwind (1989) hned celou sbírkou básní *Durch das Jahr* (Jak jde rok). To už uplynulo deset let od její smrti 13. ledna 1979 v nemocnici bavorského příhraničního města Zwiesel. Byla dcerou vimperského kloboučníka, po skončení školní docházky se stala nejprve úřednicí firmy Joß and Löwenstein, odkud později přešla k vídeňskému zastoupení velkého nakladatelství Ullstein-Verlag. Vrátila se pak na čas do rodného Vimperka, kde působila u firmy Berthold Eisner.

1 Anonymus 2005 Městský úřad Vimperk (online). Vystaveno 2005 (citace duben 2207). Dostupné z :
www.vimperk.cz

1.6. Současnost města

V současnosti má město 8200 obyvatel a je druhým největším městem Prachaticka, a zároveň této části Šumavy. Okolí Vimperka, resp. oblast Vimperka je v současnosti vyhledávaným turistickým cílem. Hlavně lyžaři mají v této oblasti dostatek příležitostí k provozování lyžařského sportu. Oblast Vimperska ale vyhovuje také cyklistům či např. vodákům (pod Vimpersko spadá známá „vodácká“ Lenora a Soumarský most...). V oblasti se rozkládá chráněná krajinná oblast a hlavně Národní park Šumava. Nově byla nedávno zřízena naučná stezka o Solné stezce...

Samotný Vimperk je dnes poněkud opomíjený, turisty nevyhledávaný. Ve městě nejsou žádná turistická lákadla. Dominanta města – tedy zámek – je v neutěšeném stavu a chátrá. Žádná zámecká expozice – prohlídková trasa na zámku neexistuje. Historie zámku a jeho stav to nedovolují. Návštěvník města by se k zámku ale jistě podívat měl – na zámku je příležitost navštívit museum s expozicemi, tématicky vázanými k oblasti.

Nicméně podoba města se pomalu mění k lepšímu. Mnoho domům v centru se vrací jejich stará podoba, objevují se i zde nové obchůdky, podniky, kavárny... I kultury ve městě přibývá. Každý červen se zde koná tradiční setkání dětských a mládežnických dechovek. V červenci pak do Vimperka přijíždí desítky mladých hráčů na celostátní interpretační kurzy žesťových nástrojů. Ve městě funguje i Městské kulturní středisko.

2. HRAD A ZÁMEK VE VIMPERKU

2.1. Pojem hrad a zámek

Pojem hrad a zámek se nerozlišuje ve všech zemích, ve všech jazycích. V mnoha jazycích má velké panské sídlo jednotné označení, odvozené od zdobněliny latinského názvu opevněného vojenského tábora, od slova *castellum*. Ovšem i český výraz „hrad“ má stejný význam, je názvem pro opevněné, ohrazené místo, podobně jako slovo „zámek“, znamenající uzavíratelný, nepřístupný prostor. Oba termíny znamenaly zprvu to samé. Dnes je již význam těchto dvou slov přísně oddělován. Slovo „hrad“ je určeno opevněnému panskému sídlu středověku, slovo „zámek“ pak výstavnému obydlí novověké šlechty. Hrad lze považovat za předchůdce zámku. Přejít mezi oběma typy staveb byl zcela plynulý, někdy málo postřehnutelný.

Hlavní rozdíl mezi zámekem a hradem je následující.

Hrad vznikl především z obranných důvodů, jako opevněné místo, které mělo chránit nejen své stálé obyvatelé, ale mohlo v případě potřeby ochránit také lidi, žijící v okolí objektu. Další, neméně podstatnou funkcí pak byla ochrana obchodních cest nebo zemského pomezí. Hrad mohl také sloužit jako útočiště šlechty před nepokojnými poddanými. Podoba hradu byla tedy, z výše uvedených důvodů, podřízena hlavně jeho vojenské funkci. Hrad byl opatřen opevněním – stávajícím ze systému věží, hradeb, padacích mostků, příkopů a valů. Hrad byl často stavěn na ne snadno přístupných místech. Byl-li hrad přeci jen založen na rovině, byl obklopen řekou, umělými kanály, rybníkem či jinými mokřinami. Hrad ze všech těchto vyjmenovaných důvodů lokalizace jeho stavby měl většinou nepravidelný půdorys, jak se stavitelé snažili přizpůsobit terénu. Stavělo se převážně z kamene (je odolný a nehoří).

Okenní otvory se z vnějšku zužovaly do střílen. Pro každodenní život obyvatel nevytvářelo podřízené stavby funkci nejlepší podmínky. Prostory byly většinou malé a chladné a život zde byl značně tvrdý a drsný. Hradní pán mívával vojenské poslání – vše tomu bylo podřízené.

Zámek zachoval funkci obytnou i hospodářskou a politickou úlohu šlechtického sídla uvnitř panství. Přerod z hradu se uskutečňoval pozvolna, již v pozdním středověku v 15. století lze v hradní architektuře sledovat vývoj od výrazně pevnostní k reprezentativně obytné funkci. To se projevilo jak v umístění staveb, tak v opevnění, z jehož systému se postupně oddělil obytný palác. S přijímáním renesančních prvků na samém konci 15. století je tento směr vývoje ještě patrnější. Zvětšila se okna, přibývalo dekorativních prvků. Tato postupná změna, v Čechách prakticky ukončená v polovině 16. století, byla závislá na hospodářských, vojenských,

politických i kulturních okolnostech. Souvisela samozřejmě také s celkovou proměnou tehdejší evropské společnosti. Se změnami v systému společnosti – přenesení zajištění bezpečnosti celé země na krále - se armáda a vojsko začaly soustřeďovat do měst, která měla právo na opevnění. Městské opevnění začalo tehdy hrát důležitou roli. Mnoho hradů bylo v té době opuštěno – jako pevnost ztratily význam a pro obytné účely byly krajně nepohodlné a navíc také těžko přístupné. Chudá šlechta nechávala hrady zpustnout – dnes z nich zbyly pouze ruiny, zříceniny hradů. Bohatší šlechta, která měla stále zajištěny finanční prostředky, mohla své hrady přestavět. Mnohým zámčkům vytvořily základ tvrze, umístěné oproti hradům na přístupnějších místech. Tvrz v takovém případě muselo být možno rozšířit, bylo tedy třeba dostatek prostoru. I pro zámek bylo velice důležité dominantní postavení, a místa, kde byly postaveny hrady byla velice dominantní v krajině. Zámek od hradu převzal úlohu centra správy a soudní pravomoci. Systém hrad – poddaní a zámek – poddaní zůstal nezměněn. Zámek nebyl uzpůsoben k vážnému boji a proti dělostřelbě neměl žádnou ochranu. Jeho prvořadou úlohou byla reprezentace a pohodlí, které nelze dobře sloučit s technickou strohostí opevnění.

Zlatý věk zámků v Čechách nastal v 17. a 18. století, tedy v baroku.

2.2. Historie hradu a zámku Vimperk

Ještě jednu má Vimperk zvláštnost půvabu: toť zámek jeho, nevynikající sice krásou stavby, ale krásou polohy, což zejména platí o pohledu naň se strany západní. Přicházíme-li z lesa od Zdíkova, příkrou, vinutou cestou k Vimberku, objeví se nám hrad i pod ním město v obraze lадném, ba překrásném, když metá západ svá ohnivá světla na zdivo i balvany. Z příkrého pofilu rulové skály vyrůstá čtyřhranná zámecká věž, k níž vlevo kaple, hradní budovy a zdi se druží, vyčnívajíce ze zarostlé stráně.¹

Hrad a zámek ve Vimperku představuje mimořádně komplikovaný kvalitní objekt, jemuž překvapivě nebyla doposud věnována odpovídající badatelská pozornost (**Zlatá stezka**).

Počátky hradu spadají do doby okolo pol. 13. stol. Patří tedy do skupiny nejstarších šlechtických hradů. První písemná zmínka je z r. 1264 – jméno lokality se tehdy objevilo v predikátu významného českého feudála Purkarta, svědčícího v jedné listině Přemysla Otakara II. . Tento Purkart pocházel z rodu Janovců a byl synem dlouholetého královského purkrabí na Zvíkově Kunáta z Janovic. Tomuto Purkartovi propůjčil král jako odměnu za služby rozsáhlou část pohraničního hvozdu. Tam si Purkart z Wintemberga kolem r. 1260 postavil v místech pohraničního hvozdu nové feudální sídlo. Podobu tohoto původního sídla se pokusila rekonstruovat D. Menclová. Podle ní se tento hrad sestával z Vlčkovy věže a hradební zdi obepínající celý areál dnešního horního hradu. Hradební zeď byla zesílena plnými věžicemi. Některá starší literatura, zvl. německá, klade ovšem počátky Vimperka již do poč. 13. stol., či dokonce do poslední třetiny století 12., kdy měl vzniknout kolonizační činností bavorských mnichů z kláštera Windberg u Řezna. Nicméně toto je nepodloženo prameny. Purkart patřil k nejčelnějším osobnostem tehdejší politické scény. Spolu s biskupem Tobiášem z Bechyně mu náležela klíčová role při jednáních o návrat královice Václava a pak proslul jako nejúpornější protivník Závíše z Falkenštejna – po jeho pádu se Purkart z Wintemberga na nějaký čas stal nejvyšším purkrabím pražským. Kolem poloviny 13. století byl hradní areál opevněn hlavní hradbou.

¹ Šubert. Fr. Ad. – Čechy, 2000, str. 169, E. Krásnohorská „V okolí Boubína“

Nastíněná podoba hradní dispozice se nápadně vymyká šlechtické architektuře 2. pol. 13. století. Je podoben spíše typu královského hradu. Hrad byl také až do roku 1454 v držení královském. Hrad tedy mohl být královského původu. Tyto skutečnosti by mohli znamenat, že stavitelem nebyl Purkart. Důkazy o tomto však zatím nejsou.

V držení Purkartových potomků zůstal pak Vimperk po většinu 14. století. Koncem šedesátých let 14. století jsou jako majitelé vimperského panství ještě zmiňováni páni z Janovic a Vintenberga. Po roce 1369 páni z Janovic z neznámých důvodů Vimperk (a k němu náležející Hus) ztratili a oba hrady se dostaly do vlastnictví panovníka. Ještě ve 14. století (kolem roku 1390) se hrad Vimperk dostal jako léno bratřím Kaplířům ze Sulevic. Kaplířové ze Sulevic byli rozvětvenou vladyskou rodinou pocházející z Lovosicka. Kaplířové byli vtaženi do husitských válek, neboť zůstali přesvědčenými katolíky a přívrženci krále Zikmunda. Vimperk se stal terčem husitských útoků.

Z roku 1423 pochází informace, že byl Vimperk (městečko pod hradem) dobyt a vypálen. V roce 1454 udělil král Ladislav Pohrobek městečku Vimperk právo vybírat clo na obchodní stezce.

Posledním z rodu Kaplířů na hradě ve Vimperku byl Petr Kaplíř ze Sulevic. Při obnovení nepřátelství s pasovským biskupem v září 1468 Němci vypálili několik vesnic na cestě k Vimperku a 18. září dobyli a vypálili Vimperské městečko pod hradem. Petr Kaplíř padl v roce 1470 do zajetí Zdeňka ze Šternberka, vězněn byl patrně v Českých Budějovicích. Dle literatury spravoval během Petrova zajetí Vimperk tehdejší válečník Václav Vlček z Čenova, synovec či bratranec zajatého. Toto jméno je prameny podloženo jen zčásti, spíše je spojováno s pojmenováním staré věže v jihozápadním cípu horního hradu. V době Petrova zajetí byl hrad skutečně přestavován. Z této doby pochází také předsunutá pevnůstka Haselburg, postavená v pozdní gotice s použitím nejnovějších poznatků opevňovací techniky druhé poloviny 13. století. Tato pevnůstka je situována na severovýchodní, nejvíce ohrožené předpolí vlastního hradu. Stavebníky připomíná kaplířovský erb vytesaný nad vstupní branou. V r. 1479 přistoupil Petr Kaplíř na stranu Vladislava Jagelonského - Vimperk povýšil na město s právem hradeb.

Petr Kaplíř zemřel nejspíše v roce 1494. Podle kšaftu, který sepsal, připadl Vimperk příbuznému Zdeňku Melovci z Chýnova. Novým vlastníkem vimperského zboží a tím i hradu se stali Malovcové z Chýnova. Ti patřili již koncem 15. století k nejznámějším rytířským rodům. Tento rod byl rozšířen po celých jižních Čechách.

Zdeněk Malovec beze sporu patřil k nejvýznamnějším osobnostem rytířského stavu jagelonských Čech. Po jeho smrti po něm všechen majetek sdělili jeho dva synové. Starší Jan spravoval větší část vimperského panství se zámkem, dvory, pivovarem a sladovnou, polovinu města od Pasovské k Prachatické bráně a část vesnic. Mladší Petr získal celé březnické panství se zámkem a městečkem, k tomu díl vimperského s druhou půlí města, předměstí a vesnice, k němu patřila ještě veliká bašta nad zámkem s hradbou okolo – jednalo se o Haselburk. Ve společném vlastnictví obou bratrů zůstaly škola, špitál, lázeň, dům kaplanský, brány a věže městské, rozděleny byly také okolní lesy. Toto rozdělení nedělalo dobrotu – později starší Jan odprodal svému bratru svou polovinu Vimperka i se zámkem. Ponechal si pouze Čkyni a Vysoký Dvůr. Malovcové o Vimperk přišli – ten připadl Ferdinandu I. – ten patrně zamýšlel si Vimperk ponechat. Ferdinand nechal zhotovit inventář zámku. Definitivní inventář byl vyhotoven v dubnu roku 1550. Zabývá se zbraněmi, loveckým náčiním, nádobím a jiným vnitřním vybavením, zásobami obilí, stavem dobytka, bohužel však ne stavem hradních budov (pouze se poznamenává, že v zapečetěném sklepu na hradě jsou uloženy dvě ručnice, několik soudků medu a vosk).

V roce 1548 byl měšťanům prodán panský dům pod hradem. Pro finanční těžkosti bylo vimperské panství odprodáno – hrad i s baštou před ním, město pod ním a všechny vesnice získal Jáchym z Hradce. Ten ihned měšťanům potvrdil jejich svobody a držby dvora a pivovaru. Jáchym z Hradce panství odprodal hned v roce 1554, a to Rožmberkům. Podle některých pramenů se tento obchod udál již v roce 1551 – tehdy byl hrad ve zbědovaném stavu, jak dokládá soudobá archivní zpráva. Na hradě bylo v horním a dolním patře 9 (asi dřevem obložených) světnic, komory, sklepy. V konírnách na hradě bylo místo pro 20 koní, ale tehdy tam byli pouze 2 koně.

Za vlády Rožmberků (16.stol.) byl starý hrad opraven a přestavěn. Již o Vánocích roku 1557 a v lednu 1558 zde pobýval vladař Vilém s manželkou, matkou, bratrem a celým dvorem. Pobýval zde v úkrytu před morovou epidemií v Č. Krumlově. V tuto dobu musel hrad být již opraven a přestavěn. Oprávněně se lze domnívat, že kromě oprav byl postaven i hrad dolní, a to již ve slohu renesančním. I když existuje názor, že tento vznikl již ve stol. 15., za vlády Kaplířů. V letech 1550 - 60 byla též přestavěna věž se špičatou střechou nad vstupní branou do horního hradu. V r. 1558 pak měla být zbořena pevná zeď uprostřed zámku. V téže době je zmiňována velká světnice, z níž se vcházelo na pavlač. Pobyty rožmberského dvora se ještě několikrát opakovaly, například v roce 1559 pobyt trval celý rok.

V roce 1565 odevzdal Vilém mladšímu bratru Petru Vokovi „k užívání“ vimperské panství se zámekem a městem Vimperkem. Rožmberská vláda skončila ve Vimperku v roce 1601, kdy těžce zadlužený a bezdětný Petr Vok prodal celé panství Volfu Novohradskému z Kolovrat. Volf byl blízkým osobním přítelem posledního rožmberského vladaře. Po něm Vimperk převzal jeden z jeho dvou synů – Jáchym. Před ním ovšem Vimperk zřejmě krátce spravovala jeho matka – Judita ze Šternberka. Z této doby totiž pochází v tzv. kapli evangelistů na horním hradě šternberská hvězda s letopočtem (1611) na svorníku křížové klenby a freska, znázorňující čtyři Evangelisty v polích klenby. Jáchym vydal během stavovského povstání Vimperk vojevůdci Buquiovi. Stavovští později (23. 10. 1619) hrad dobili. Hrad byl vydrancován a zrušen.

Později se na vimperské panství vrátil Jáchym Novohradský, který zpustošený zámek přestavěl. Tehdy bylo přistavěno i tzv. Kolovratské křídlo na druhém nádvoří horního hradu s arkádovým přízemím a vchodem do zadního dvora. Tato stavba je datována kolovratským erbem s letopočtem 1624 s iniciálami J. N. Z. K. . Počátek stavební činnosti by mohl datovat letopočet 1622 na oblouku čtverhranné vstupní brány do horního hradu.

Jáchymu Novohradskému je rovněž připisována stavba arkádového křídla vyběhajícího z dolního zámku do zahrady na straně k městu. Jáchym Novohradský však celou přestavbu zámku pro dluhy a nedostatek peněz nedokončil. V roce 1629 byl sepsán trhový registr, podepsaný Kolovratem. V té době k zámku patřila obora a přilehlý, nákladně postavený pivovar. Při dolním zámku pak zahrada uzavřená vysokou zdí. V zahradě bylo 7 druhů okrasných rostlin, rybníček a višňové loubí. Zahrada se skládala ze tří částí stupňovitě položených nad sebou.

V roce 1630 prodali ustanovení komisaři pro velké dluhy na něm vážnoucí panství Vimperk se zámekem, městem, pivovarem a vším příslušenstvím blízkému rádcí císaře Ferdinanda II. , štyrskému šlechtici Janu Oldřichu z Eggenberku, tehdy již vévodovi krumlovskému. Ten Vimperk připojil ke svému panství složenému z Českého Krumlova, Zlaté Koruny, Prachatic, Netolic, Chýnova, Orlíku, Blanice a Zvíkova.

Eggenberci, kteří zámek vlastnili až do počátku 18. století, sídlili většinou na Krumlově a vimperský zámek navštěvovali jen zřídka, ale i tak zde provedli několik větších stavebních prací. Především snad dokončili rozestavěné a nedokončené stavby Kolovratovy. V roce 1632 měly být postaveny na severní straně 1. nádvoří pokoje, takže toto nové stavení „bylo srovnáno“ s druhým. V létě roku 1637 pak byl dohotoven krov nad klenutím nového stavení, kus pavlače a též šalované ponebí.

Po celý zbytek 17. stol. nebyly na zámku prováděny žádné další stavby, byl však udržován. Např. v letech 1644 - 45 byly zhotoveny prkenné lochy a podlahy na zadním zámku, opravena kašna v předním zámku, opravena střecha zadního zámku a jiné. V r. 1693 je datována stavba obilné sýpky; není vyloučeno, že šlo o adaptaci Vlčkovy věže, v níž se později sýpka nacházela.

V roce 1663 získali Eggenberkové dovolení sloužit v zámecké kapli veřejně služby boží, není vyloučeno, že tomuto předcházely nějaké stavební úpravy.

V r. 1714 došlo k požáru komínu v strážnici brány. O podobě zámku v pol. 17.stol. se dovídáme z obrazu vlámského malíře Henrika de Verla, který je uložen na zámku v Českém Krumlově.

Eggenberkové vládli na Vimperku po tři generace. Po posledním z Eggenberků zámek sdělila Marie Arnoštka, rozená hraběnka ze Schwarzenberka. Po ní se děděním stal majitelem její synovec Adam František kníže ze Schwarzenberku, vlastnící v Čechách Třeboň, Hlubokou, Protivín, Postoloprty a další statky. Získáním Vimperka se stal nejbohatším feudálem v zemi.

Nový majitel panství patřil k nejhornivějším stavebníkům své doby, jež zaměstnával takové architekty jako Bayera, Fischera z Erlachu či Martinelliho.

V letech 1726 - 27 byla přestavěna bývalá druhá dobytčí stáj pod bytem hejtmana na pískový kvelb a byl zrenovován hejtmanův byt. Velký pokoj hejtmanova bytu a vedle se nacházející úřední kancelář byly těžko vytopitelné, proto byly tyto prostory zaklenuty a dvěma příčkami rozděleny na tři pokoje.

V letech 1728 - 32 se stavělo na zadním zámku, kde bylo zřízeno 16 pokojů s dvěma světničkami a dvěma předsíněmi, v nichž se měly nacházet obytné prostory pro knížete. Jednalo se o jižní trakt proti městu za schody, v němž z klenuté, 50 loket dlouhé chodby vzniklo v 1. a 2. patře po osmi pokojích. V přízemí byly dvě klenuté kůlny na vozy, také velký sál vedle bytu hejtmana - ten byl též rozdělen na pokoje.

V lednu roku 1729 přikázal kníže Schwarzenberk zbořit starý zámek Haselburk za účelem získání kamenů na přestavbu zámku. To však nebylo realizováno. V srpnu 1729 byly předloženy návrhy na kamna a na dveře. V letech 1728 až 1729 realizovalo stavební práce až 49 zedníků. Kamenické práce vykonával mistr Mathes Planitzer z Krumlova, truhlářské mistři Antonín Mayer a Georg Haisl z Vimperka, Franz Ladenmazer z Netolic, Jiří Kunst z Hluboké. Tesařské práce vykonávalo asi 6 až 9 řemeslníků. Kovářské práce vykonával Johann Riedl a

Johann Georg Jungwirth – oba z Vimperka., zámečnické Mikles Mange z Prachatic, sklářké Dorota Hronková z Hluboké. Kamnářské práce prováděl Georg Ziegler z Českých Budějovic. Koncem roku 1731 předložil vimperský hejtman požadavek na opravu prostorů při kapli. Při tom měla být nově vystavěna zeď, měly být sňaty prohnílé trámy stropu. Na jejich místo mělo přijít šest nových trámů. Měly se instalovat troje kamna. Shnilé šindele se měly nahradit novými. Měly se také realizovat různé truhlářské práce – dveře a okna, dále práce zámečnické, sklenářské.

První Schwarzenberk se pravděpodobně dokončení těchto prací nedočkal, zemřel před jejich dokončením. Zemřel na lovu, kdy si ho sám Karel VI. spletl s jelenem. Po jeho smrti spravovala zámek jeho vdova Eleonora Amalie, za jejího spravování zámku postihla zámek v prosinci 1733 bouře. Škody učinila zejména na šindelovém krytí střech a na oknech.

V letech 1735 - 36 byly na dolním zámku přestavěny stáje na solný kvelb a na nich pak v patře postaveno šest pokojů a dvě chodby. Vedle solného kvelbu byl zřízen klenutý byt písaře. V této době pobýval na zámku dvorský kamnář z Českého Krumlova – zhotovil zde kamna v nově zařízených pokojích – šlo o čtyři nové pokoje nad důstojnickými stájemi. Hovoří se také o přestavbě starého tzv. modrého pokoje, vedle něho se nalézajícího kvelbu, klenutých stájí a výstavbě čtyř nových hostinských pokojů. I v této době zde byly prováděny různé tesařské, kovářské, zámečnické, sklenářské a další práce.

V r. 1737 byla realizována adaptace Vlčkovy věže v obilnici. Stavebními akcemi ve dvacátých a třicátých letech 18. stol. získal zámek podobu, která mu zůstala až do pol. 19. stol. Během 18. století byl zámek pečlivě udržován – o čemž svědčí pravidelné roční konsignace (soupisy) stavebních výdajů na následující rok.

Protože zámek sloužil úředním a obytným potřebám vrchnostenské správy panství, probíhaly zde různé adaptace či modernizace bytů a kanceláří. Z těchto dob není dochován žádný popis zámku, lokalizace jednotlivých bytů či kanceláří by byla značně nepřesná. Na zámku byly v té době byty rentovního písaře, kastelána, polesného, hejtmana. Dále zde byly úřednické kanceláře a hostinské pokoje. Ve všech těchto pokojích byly v této době prováděny opravy, rekonstrukce a údržbářské práce. Množství oprav je evidováno v roce 1774 – tehdy byly např. vyměněny šindele na střeše nad kaplí sv. Josefa, v některých pokojích byly vyměněny stropy.

V r. 1792 se na zámku zřizovalo nové vězení. Kde přesně bylo, není však jasné. V první polovině 19. století mělo vimperské panství již zcela konsolidovanou podobu. Podle stavu z roku 1817 se skládalo z města pod knížecí ochranou, tj. Vimperka, dvou městysů

Husince a Záblatí, a 97 vesnic a osad. Správa panství sídlila i nadále na zámku se zbytky někdejších opevnění.

V horním zámku se nacházely tzv. velký sál a 27 místností, z nichž většina byla stále obydlena. V dolním zámku byly kanceláře, byty úředníků, stáje, stodoly a pomocné hospodářské budovy.

V roce 1805 byl upravován byt hospodářského správce v horním zámku. V roce 1818 byly předloženy plány na opravu hrádku Haselburgu a nové výstavby (či spíše přestavby) kancelářů ředitelství velkostatku. Tyto plány vypracoval knížecí stavitel Johann Liber. Na plánování této přestavby se podílel i ing. Paltz. Byly zde postaveny hostinský pokoj a kuchyně a stávající kuchyně byla přestavěna na spíž a schody na půdu. V roce 1826 byla podle plánu ing. Českého přestavěna místnost na zásoby v domě hlídače na třetí věžeňskou místnost.

V letech 1831 - 35 se v řadě zámeckých objektů uskutečnily nejrůznější opravy. V r. 1835 byly například mj. zvýšeny podlahy v celé řadě pokojů. V roce 1842 byla přestavěna část bytu soudního sluhy – vznikla tak nová kancelář. Nad částí budovy horního zámku byl v r. 1843 zřízen nový krov s taškovou krytinou. Z let 1848 - 52 pocházejí postupně 3 plány na rekonstrukci a přestavbu Haselburku, ani jeden však nebyl nejspíš realizován. V těchto plánech bylo zamýšleno obnovit kamennou klenbu a schodiště v hrádku, zřízení krovu a jiné...

V r. 1849 byly zřízeny 3 protipožární zdi k rozdělení šindelové střechy na budově spojovacího křídla mezi druhým nádvořím a zadním dvorem horního zámku.

K nejvýznamnější události stavebních dějin v posledních 250 letech se stal 20. červenec 1857, kdy horní zámek zachvátil rozsáhlý požár. Ten setřel dosavadní renesančně-barokní ráz celého objektu. Požár vznikl úderem blesku. Oheň se rozšířil prakticky do všech objektů celého areálu a uhasl až za týden - 27.července. Požár zničil až tři podlaží obytných traktů, věž, zámeckou kapli sv. Josefa, divadlo ve spojovacím traktu a přilehlé hospodářské objekty. Na horním zámku vyhořely všechny střechy. Z části zámku zbyly pouze základy a části obvodových zdí. Zámecká kaple zcela vyhořela, zachovalo se jen klenuté presbyterium a klenutá sakristie. Písemnosti a mapy byly z kancelářů a archivu včas vyneseny. Krátce po uhašení požáru se do Vimperka dostavil knížecí stavební ředitel s dalšími odborníky. S ohledem na to, že má zůstat zachován pěkný pohled na zámek od města, počítalo se s tím, že by měly být budovy obnoveny do druhého patra. Během následující zimy byly připraveny

plány na obnovu zámku, hlavním stavitelem se měl stát Franz Stephan. S příchodem jara 1858 se započalo se stavebními pracemi.

Dosavadní velký sál v prvním poschodí, v němž bývalo divadlo, byl rozdělen na tři samostatné místnosti a určen za nové sídlo lesního úřadu. V kapli byly zhotoveny nové oltáře a v dalším roce i nové varhany a některé sochy. Zámecká věž byla obnovena do původní podoby, jen střecha byla pozměněna (místo špičaté střechy byla střecha sedlová). Stavební práce byly dokončeny v r. 1860, některé dokončovací práce se protáhly až do r. 1863. Po dokončení těchto prací stál ve Vimperku vlastně nový zámek tak, jak ho známe dodnes.

Ještě v průběhu znovuvýstavby vimperského horního zámku došlo k důležité přeměně právního postavení celého velkostatku.

V roce 1859 byla míčovna přestavěna na byt. V roce 1861 byla zbořena zchátralá povozková vozovna, situovaná před horním zámkem na severní straně.

Po roce 1888 byl sepsán další popis vimperského zámku. Podle něj zámek tvoří komplex budov, jehož jednotlivé části uzavírají jeden velký a jeden malý, zadnější dvůr a který slouží jednak jako byty úředníků, jednak pro občasná pobyty knížete a jeho okolí. Kromě toho se zde nacházejí kaple a několik stájí patřících k bytům úředníků. Nepravidelnost terénu a nutnost vyrovnat jeho různé nepravidelnosti, činící na začátku až 9 metrů výšky, byla důvodem existence neobvykle vysoké, bohatě bosované svažité podezdívky budovy. Na východní straně se nalézá zámecká věž, na zadním dvoře je umístěna věž Vlčková. Obě zámecká nádvoří jsou kolem dokola obklopena částečně dvoupatrovými, částečně jednopatrovými budovami, postavenými masivně a krytými taškami. Zámecká věž je pokryta břidlicí, Vlčková taškami, věžička u kaple plechem. Stav celého areálu je dobrý. Přírůstkem je výstavba jižního traktu mezi lesním úřadem a Vlčkovou věží v 1. patře jako bytu, k němuž jsou umístěny schody z 3. nádvoří s dřevěnými stupni. Na Vlčkovu věž je přistavena stáj pro pár koní. Ztráty: byla odstraněna vozovna ze zámeckého vjezdu.

Dolní zámek – celá budova má dvě fronty, a sice jednu obrácenou na severovýchod, která obsahuje vstup do zámku, nalevo od něho stojící budova má úřednické byty a přistavěné stáje, severovýchodní křídlo obsahuje kanceláře, dřevníky, stáje, je přízemní, kryto taškami. Přírůstkem je zde na severovýchodní frontě skleněná chodba s plechovou střechou, přistavená k bytu.

Mimo vlastní zámky jsou další objekty – např. dům s bytem polesného severozápadně od dolního zámku. K jihovýchodní frontě dolního zámku se přimykala budova zahradního koridoru vybíhající do zeleninové zahrady, jež je zbudovaná z pevného materiálu, je dvě etáže

vysoká a obsahuje v dolní čelní straně věž stojící osamoceně s krytou taškami. V popisu z této doby je pak ještě zmiňována vozovna bezprostředně u severozápadního postranního křídla dolního zámku ve stejné čáře hraničící se zadní frontou, je masivní, na jedné straně zkosená. Obsahuje dvě kůlny, koňskou stáj – nad touto stájí se nachází podkrovní světnice se schodišťovým přístavkem, stojí volně a je pokryta taškami.

V roce 1902 došlo k adaptaci dvou pokojů z prostoru bývalého lesního úřadu v horním zámku v prvním patře traktu vedle kaple. V r. 1908 byla položena nová trubková kanalizace ze všech zámeckých nádvoří.

V r. 1914 bylo na zámku zavedeno elektrické osvětlení napájené z pivovaru před zámkem (to se stalo na příkaz kněžny Schwarzenberkové v souvislosti s umístěním lazaretu na zámku). Od r. 1902 byla na zámku zmiňována stálá stanice pro pozorování počasí.

Po první světové válce zůstal zámek ve vlastnictví Schwarzenberků. Zámek se stal shromaždištěm nacionalistických ozbrojenců, brzy poté byl Vimperk určen jako posádkové sídlo hraničářského praporu, který byl ubytován na horním zámku. V roce 1920 byl vznesen požadavek na přeměnu celého zámku na řádná kasárna. Nakonec byl v roce 1922 dohodnut pronájem na dobu šesti let – a to následovně: Schwarzenberkové zámek pronajali městu, a to postoupilo zámek vojenskému eráru. Areál zámku začal v držení vojska povážlivě chátrat. Město situaci ovšem, přes urgence majitele nechtělo řešit.

V r. 1929 si majitel objektu (Schwanzenberkové) stěžoval Památkovému úřadu na nedostatečnou péči uživatele. To vojsko vedlo k vypracování rozpočtu údržbářských prací. V něm se hovořilo o těchto opravách: 1/ důkladná oprava střech 2/ oprava zdiva a malty hlav komínů 3/ oprava okapů 4/ oprava okének ve střeše 5/ oprava fasád 6/ nátěr všech oken a dveří 7/ oprava dlažby na chodbách 8/ oprava dřevěných schodišť 9/ vybílění všech prostor 10/ oprava všech kování 11/ oprava odpadního kanálu (ten tím, že netěsnil způsobil promáčení hlavního dvoupatrového traktu). K uskutečnění těchto naplánovaných oprav však nedošlo. r. 1930 nakonec Schwanzerská stavební správa na vlastní náklady opravila část krovu a přeložila krytinu. V následujících letech vojáci zámek vyklidili.

Do r. 1937 zde byly realizovány stavebními plány na výstavbu pěti bytů. V r. 1937 byly opraveny vnější fasády spojovacího arkádového traktu, jižního hlavního traktu a budov na zadním nádvoří.

Během německé okupace byl vimperský zámek zkonfiskován nacisty. V roce 1945 byla na zámek uvedena národní správa, v roce 1947 znárodněna. V r. 1947 byl Památkový úřad upozorněn na kritický stav Kaple Evangelistů, kde byla v té době prádelna, koupelna a

vodovod. Ta byla v l. 1948 - 49 opravena. Během oprav byly zakonzervovány nástropní malby čtyř Evangelistů a fragmenty původní dekorace, datovaných rokem 1611. Celou rekonstrukci prováděl akademický malíř R. Adámek, jenž malby provedené „absecco“ odborně zakonzervoval. Obnovena byla rovněž tašková krytina kaple a klempířské prvky.

Ještě v r. 1989 byly na zámku byty (spolu s kanceláři a depozitářem místního muzea). V současné době jsou na horním zámku kanceláře a depozitář muzea při Správě Národního parku a CHKO Šumava. Ve výstavních místnostech muzea je stálá expozice věnována sklářství, knihtisku, šumavské přírodě a dějinám města. Dolní zámek je prakticky nevyužit, vyjma pár garáží.

Nyní je zámek ve vlastnictví Ministerstva životního prostředí ČR. Zámek spravuje Správa Národního parku a CHKO Šumava ve Vimperku. Dolní zámek měl být adaptován pro školní účely. Celý zámek je v současnosti stavebně v poměrně neutěšeném stavu. V r. 1997 zde byl realizován archeologický a architektonický průzkum za účelem pozdější rekonstrukce. Rekonstrukce byla již ve stavu finančního zajištění, avšak likvidace katastrofálních povodní na Moravě v r. 1997 odčerpaly MŽP finanční prostředky a zamýšlený projekt rekonstrukce zůstal doposud nezrealizován. Zamýšlená snaha o prodej zámku zůstala bez odezvy. Haselburk je v soukromém vlastnictví, majitel plánoval vybudování vinárny a restaurace, avšak k realizaci z pochopitelných důvodů nedošlo. Majitel se neúspěšně pokoušel hrádek prodat. MěÚ Vimperk se o koupi zajímal, majitel měl však nepřiměřené finanční nároky.

Městský úřad města Vimperka, odbor kultury a cestovního ruchu i nadále vyvíjí snahu o alespoň zakonzervování historicky cenných předmětů a části staveb...

2.2.1. Něco navíc o vimperském zámku

V jedné ze zámeckých chodeb prý každou půlnoc straší. Zjevuje se tam v neobvyklé podobě přízrak aktuára (nižší správní úředník), který na zámku kdysi úřadoval. Stalo se totiž, že aktuár byl obžalován dvěma sedláky z blízké vsi Kosmo z požadování velké částky peněz za úřední úkon, a protože na to ti dva i přísahali, čekal nevinného aktuára soud. Nevěda již co činit, obrátil se na d'ábla, aby mu pomohl, a ten zasáhl. Oba křivopřísežníky zardousil, ale aktuára proměnil v osla, který musí každodenně strašit na svém bývalém pracovišti, aniž by věděl kdy a jak jeho prokletí skončí. A tak lze v noci na zámku potkat osla....¹

1 Luniaczek Petr, Českobudějovický deník, říjen 2006, příloha Kanape

2.3. Územní poloha a prostorový význam

Zámek se nachází na severní straně historického jádra, na hraně vysokého a strmého svahu, jak to vyžadovala nezbytně strategicky výhodná poloha původního pevnostního hradního útvaru. Předpokládá se, že původní hrad byl od města izolován a teprve dodatečně připojen k jeho opevnění spojujícími úseky hradeb.

Horní hrad byl uzavřeným pevnostním celkem, ke kterému bylo dodatečně, níže na svahu připojena vstupní část, tzv. dolní zámek. Terén postupně k němu klesá a pokles pokračuje i dále směrem k východu.

Severovýchodně od hradu se nachází samostatný architektonický útvar, tzv. hrádek Haselburg, který byl vystavěn dodatečně jako pevnost předsunuta k obraně vstupu do horního hradu.

Panorama

Hrad je jednoznačně dominantou nejen městskou, ale i krajinnou, uplatňující se zdaleka v dálkových pohledech. V tomto smyslu náleží primární uplatnění hornímu zámku. Nicméně významným pohledovým prvkem je i zámek dolní. Spolu s ním vyznívá renesanční, kolmo se připojující salla terena a po jejích stranách bývalá zámecká zahrada kdysi architektonicky řešená.

2.4. Archeologický průzkum (r. 1997) ^(obr. 27)

První etapa předstihového záchranného archeologického výzkumu, která proběhla v letních měsících roku 1997 na hradě Vimperku (Durdil – Kašpar 1997), byla vyvolána zamýšlenou stavební aktivitou Správy Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava v souvislosti s plánovanou rozsáhlou rekonstrukcí zámeckého areálu. Po jejím skončení by měl být objekt důstojně využíván.¹

Mnoho otázek kolem hradu a zámku ve Vimperku je nevyřešených a odpověď na ně by měly dát archeologické průzkumy.

V roce 1997 proběhl na hradě ve Vimperku archeologický výzkum. Tento výzkum byl vyvolán zamýšlenou stavební aktivitou Správy Národního parku a CHKO Šumava v souvislosti s plánovanou rozsáhlou rekonstrukcí zámeckého areálu (zamýšlené zřízení Mezinárodního centra ekologické výchovy a vzdělávání).

Archeologické práce se nejprve soustředily do míst nově projektovaných inženýrských sítí. V roce 1997 byla prozkoumána jen vstupní část Horního zámku – a to z důvodu omezených finančních možností investora. Převažující nálezy jsou z oblasti keramiky.

Jedna ze sond, položená v jihovýchodním koutu prvního hradního nádvoří za průjezdem vstupní věže, přinesla velice zajímavé výsledky. Podstatnou část terénní situace zde sice porušily výkopy inženýrských sítí, ale i tak se historické nadloží podařilo prozkoumat. Archeologický průzkum v těchto místech nastínil situaci hradeb v těchto místech v době gotické. Bylo zde také objeveno rozsáhlé spáleniště – dokládající požár. V prostoru průjezdu pozdně gotické branské věže byla další sonda – i zde byly vrstvy poničeny výkopy inženýrských sítí. I zde byly zachyceny pozůstatky gotické hradby. Zároveň zde byly nalezeny zbytky padacího mostu. V další sondě, umístěné přes těleso mostu byly objeveny inženýrskými sítěmi proražené valené klenby mostních oblouků. Padací most, jehož pozůstatky archeologický průzkum odhalil, vznikl v roce 1622, při přestavbě brány.

Jedna ze sond objevila předzáklad a spodní část základového zdiva pozdně gotické branské věže a zbytky parkánové hradby.

V místě poruchy vnějšího líce západní hradby vedle Vlčkovy věže, se ukázalo, že otvor v hradbě není narušení stavby, ale velmi dobře zachovaná středověká výpadní branka. V brance nebylo zachováno ostění, nejspíše bylo vytrháno.

V sondě, položené v areálu tzv. Míčovny byly objeveny zbytky parkánové zdi. Sondáž v roce 1997 byla první regulérní akcí tohoto druhu na hradě ve Vimperku. Hlavní přínos tohoto archeologického průzkumu spočívá v tom, že byla potvrzena domněnka, že v pozdní

gotice byl hlavní vstup do areálu přeložen od severu k východu. Významné je také doložení existence parkánové hradby. Výpadní branka, nalezená během průzkumu, je nálezem ojedinělým a nečekaným.

1 Sborník Zlatá stezka, ročník 4, 1997, str. 179, Durdil T., Hrabánková K., Kašpar V. „Výsledky záchranného archeologického výzkumu a restaurátorského průzkumu na hradě ve Vimperku v roce 1997“

2.5. Restaurátorský průzkum na hradě a zámku ve Vimperku (r. 1997)

Průzkum proběhl v průběhu měsíce března roku 1997, a to na podkladě Stavebně historického průzkumu, zpracovaného PHDr. J. Mukem.

Průzkum v roce 1997 přinesl tyto základní poznatky: Některé odborné hypotézy Stavebně historického průzkumu restaurátorský průzkum potvrdil, přinesl však některá závažná zjištění, která posouvají umělecko historický význam objektu a vřazují jej mezi špičkové umělecké památky na území Čech.¹

Kromě již zmíněných skutečností, jako je unikátní raně gotická stavba Vlčkovy věže, renesanční průčelí příčného křídla atd., byl zjištěn pozdně gotický původ dosud málo ceněného severovýchodního křídla s dochovanou malířskou výzdobou a s malovanými dřevěnými stropy.

Nejvýznamnější jsou však nálezy v dolním zámku, které objekt vřazují mezi nejhodnotnější atraktivní rožmberské rezidence.²

Nejvýznamnější jsou nálezy na dolním zámku, které objekt řadí mezi nejhodnotnější rožmberské rezidence. Největším překvapením je objevení původní renesanční dispozice obytného patra – piano nobile. Tyto trakty byly rozměrově obdivuhodné a byly malířsky zdobený. Stropy zde byly dřevěné, taktéž malované. Stupeň zachovalosti nalezených maleb je vysoká. Restaurátorský průzkum prokázal, že stavba dolního renesančního zámku na panství Rožmberků nebyla zamýšlena jako pouhá „součást hospodářského podnikání rožmberského vladaře“, jak se původně předpokládalo. Ale že má všechny rysy reprezentativního renesančního sídla.

Význam dolního zámku jako hlavního sídla dokládá jinak velmi schematická veduta ze 17. století, kde je existence horního hradu zcela pomínuta. Pravděpodobně až po roce 1619, kdy byl hrad dobyt a zpusťošen Mansfeldem, se těžiště stavebních prací přesunulo do horního hradního areálu.³

Rožmberkové vlastnili Vimperk téměř 50 let (1554 – 1565 Vilém, 1565 – 1601 Petr Vok). V době převodu hradu na Rožmberky, byl hrad v poměrně špatném stavu. Překvapivá je reprezentativnost a velkolepost pojetí přestaveb, učiněných právě za Rožmberků.

Patro tvořila řada sálů s kvalitní malířskou výzdobou. Tato výzdoba bezpochyby byla součástí celkové architektonické koncepce stavby. Prostory byly zastropeny dřevěnými trámovými stropy, malovanými ornamentálně. Tyto stropy byly zakryty a porušeny při barokní přestavbě. Vnější fasády zatím nebyly prozkoumány – s jejich průzkumem se počítá až při případné rekonstrukci.

Restaurátorský průzkum vyvolal nutnost svolání jednání komise státní památkové péče, sestávající se ze zástupců Státního ústavu památkové péče Praha, Památkového ústavu České Budějovice, Okresního úřadu Prachatice a specialistů restaurátora a archeologa. Jednání byl samozřejmě přítomen i majitel – Národní park a CHKO Šumava... Tato komise měla rozhodnout o způsobu a míře prezentace nových nálezů, hlavně v prostorách dolního zámku.

1, 2 NEGEBU s.r.o., Restaurátorský průzkum hradního a zámeckého komplexu Vimperk, Díl I., Horní zámek, Směrnice pro rekonstrukci, Plzeň 1997

3 Sborník Zlatá stezka, ročník 4, 1997, str. 179, Durdil T., Hrabánková K., Kašpar V. „Výsledky záchranného archeologického výzkumu a restaurátorského průzkumu na hradě ve Vimperku v roce 1997“

3. HORNÍ ZÁMEK

Horní zámek je hmotově rozčleněn na řadu prvků, jejichž vznik se uskutečnil v řadě dílčích stavebních etap. Na západě, na nejlépe chráněném místě, ční tzv. Vlčkova věž, ke které se připojují proti městu na jižní straně bezprostředně přiléhající stavení bývalé míčovny, dále k západu jižní palác prvního nádvoří oddělený souvisle navazujícím rizalitem navazujícím na příčné křídlo oddělující první a druhé nádvoří.

Protiváhou Vlčkovy věže je vstupní hradní věž, které přiléhá příkop přemostěný později kamenným mostem dodnes v násypu zachovaným. V druhém plánu se uplatňuje zámecká kaple situovaná podstatně výše než jižní palác, viditelná v dálkových pohledech svou střechou s drobnou sanktuskou. Předpokládá se, že v těchto místech byl původní gotický palác.

Půdorys

Z půdorysného hlediska obsahuje horní zámek v návaznosti na východní vstupní věž branou postupně první a druhé nádvoří oddělené příčným křídlem. Na pravé, severní straně ční vysoko pokračující svah, původně skalnatý. Tento svah byl upraven do podoby teras – kdy se tak stalo však není známo. Na vrcholu tohoto svahu se nachází již zmíněná kaple. Za ní terén mírně klesá. Nachází se zde tzv. hospodářský dvůr obklopený na severu původní gotickou hradbou, které východně od kaple přiléhají mladší mělká stavení obklopující první nádvoří. Zejména v druhé dvoře na severní straně bývala další středověká stavení, která nejpozději v 19. století zanikla.

Masiv horního zámku působí stroze v souvislosti se ztrátou jakéhokoliv detailního členění průčelí. Jejich původní podobu sice neznáme, nicméně s velkou pravděpodobností můžeme předpokládat, že průčelí byla členěna kdysi sgrafitem, později snad i zbarokizována. Trakt míčovny byl řešen, podle pohledu z roku 1686, červenobíle. V tomto úseku je plastickým prvkem v prvním patře vystupující arkýř.

Samostatný hrádek Haselburg byl obklopen v terénu již pouze zachovaným vlastním příkopem.

Přístupové cestě od dolního zámku přiléhá na severní straně stavení obsahující výhradně kolny, či tzv. seník.

3.1. Historicko architektonický rozbor

3.1.1. I. nádvoří

3.1.1.a Jižní palácové křídlo (Obr. 38)

Jižní křídlo I. nádvoří je z hlediska zámeckých hmot nejrozsáhlejším a nejvýraznějším objektem v celkovém panoramatu. Stejně jako ostatní vnější průčelí je jižní průčelí prosto jakéhokoliv architektonického plastického a barevného členění. Uplatňuje se zde pouze základní plocha omítky v přírodní barvě, v rozsahu tří podlaží a celkem jedenácti okenních os. Tyto okenní osy jsou kupodivu rozvrženy nerovnoměrně. Vytvářejí systém, který mohl být v minulosti zvýrazněn ještě jinými architektonickými prvky. Členění zde pravděpodobně bylo, nejpozději při opravách po požáru roku 1857 však zaniklo. Ani tehdy však systém členění nebyl dokonale symetrický, vzhledem k otvorům ve zdech. Mohlo zde být členění barokní, stejně tak, jak je tomu v nádvoří a snad zde bylo i sgrafito.

Průčelí je formálně symetrické. Po stranách na obou koncích je jediná okenní osa. Dalších pět os v průčelí je rozvrženo systémem zleva 2 – 3. Nepravidelnosti samozřejmě vyplývají z vnitřní nepravidelné dispozice, různé šířky jednotlivých traktů a postupné výstavby v etapách. Mezi dvěma a třemi okny středu je v dispozici nápadně mohutná hloubková zeď, rozdělující objekt na dva úseky různého stáří. Úsek vlevo od této zdi je celý podsklepený. Sklepy se zde projevují drobnými okny bez rámování. Okna jsou čtyřkřídlá, osmitabulková, lícová, s otvíráním do exteriéru. Korunní římsa je klasického profilu, z obnovy po požáru roku 1857. Na pravém nároží je mohutný opěrný pilíř z tesaných kvádrů, vybudovaný na nižší navazující městské hradbě klesající po svahu dolů.

Východní průčelí, sousedící s hradní branou, je vyvinuto ve dvou prostorových plánech. Vpravo předložen trakt přiléhající hlavní bráně s věží. Tento úsek působil, oproti jižnímu průčelí, značně plasticky, až malebně. Předložený trakt odpovídá bývalému parkánu. Také tento úsek průčelí je bez členění. Okna v hlavním traktu jsou pouze v horních dvou podlažích v přízemí nikoliv. V rizalitu rovněž v horních podlažích je po jednom okně menších rozměrů. Tato okna jsou dvoukřídlá s drobným mimoosovým dělením. Výška je v celém rozsahu jednotná.

Dvorní průčelí je řešeno samostatně, jako renesanční se sgrafitovým členěním. Z boku je jednobarevné, hlavní úsek křídla je členěn barokně z přestavby z roku 1728. V rizalitu je hlavní vstup do paláce. Ke schodišti se jde obdélným portálem z obnovy po požáru v 19. století. Žulové ostění vchodu je bez profilace, dveře reliéfně členěné,

s gotizujícím řezaným reliéfem. Vstup vlevo je s nadsvětlíkem a rovněž má žulové ostění. Okna horních pater jsou souosé se vstupy v přízemí. Plocha proti vlastnímu schodišti je bez otvorů. Dvojí osazení okenních konstrukcí působí nepříznivě. Vlevo jsou okna lícová, vpravo je jednoduchá konstrukce při schodišti osazená špaletou. Sgrafito bylo obnoveno v 80. letech 20. století.

Boční průčelí má okna v úrovni mezipatrových podest, tedy výškově posunuta. Tato okna jsou opět pouze s jednoduchými křídly se špaletou. Průčelí paláce obsahuje šest okenních otvorů nerovnoměrně rozložených. Nepravidelnost je skryta v důmyslně řešeném systému lisénových rámců, které prostupují. Přízemí tu opticky vytváří jakousi podnož.

Přízemí prolamují kromě dvou nezdůrazněných oken vstupy s portály s uchy. Tyto portály jsou kamenné. Na projektu z roku 1728 jsou portály zakresleny pouze v druhé ose zleva a zprava, ve všech ostatních byla v této době okna. Ta byla, dle výkresu, čtvercová, rámovaná ostěními, zřejmě shodnými s ostěními portálů. Vpravo od čtvrté osy zleva je zakreslen otvor při zemi. Patrně se jedná o otvor komínový. Okna patra zachovávají původní rámování – to je patrné ze zmíněného projektu. Stejně tak i parapetní výplně ve druhém patře. Průčelí je v dnešní podobě řešeno barevně, základní plocha světlý okr, liseny okr tmavý, ostění oken bílá. Portály přízemí šedé, kordon nad přízemím červený. Barevnost průčelí zřejmě neodpovídá původní barevnosti – a to mnohobarevností. V místě porušení nátěrové vrstvy je patrná základní červená plocha. Problematické je i celkové řešení, přechody sgrafitové plochy do jednobarevné plochy na boku schodiště.

Dispozice přízemí je charakterizována celkem osmi hloubkovými trakty, s poměrně mohutnými zdmi (důvod mohutnosti je statika budovy), při východním konci navazuje na dvorní straně rivalit schodiště. Křídlo se půdorysně k východu mírně rozšiřuje. Jednotlivé trakty jsou překvapivě různorodě široké. To nekoresponduje s obvyklou renesanční tendencí – projektovat prostory dle tehdejších estetických norem. Pouze třetí trakt od západu má proporce zhruba 3:5. Všechny hloubkové trakty byly původně jednotné a teprve dodatečně předěleny příčkami.

První tři trakty od západu jsou zaklenuté valenými klenbami. Výška kleneb mírně kolísá (320 – 340 cm). Vložené příčky prostor jednoznačně znehodnocují. Odlišnost západních tří traktů od dílu východního souvisí s dílčí stavební etapou tohoto úseku.

Východní díl dispozice obsahuje klenby odlišné. Západně od schodiště jsou tři prostory, které jsou klenuty nezvyklým způsobem valenými klenbami o 35 cm výše nasazenými jak v patkách, tak ve vrcholu. Zbývající prostory jsou klenuty klenbami,

vzhledem k předchozímu, níže položenými. Výškový rozdíl je řešen rozdílností výšek násypů.

Koncový východní díl je příčný dvoutrakt s rizalitem schodiště. Vnější trakt oddělený od schodiště mohutnou zdí připouštějící domněnku staršího původu vzhledem ke schodišti je zaklenut atypicky. V těchto místech snad bývala kuchyně. Klenby jsou v celém rozsahu u výsečí.

Trakt při nároží je dvoudílný. V nároží je malý prostor s valenou klenbou výškově odpovídající prostorům předchozím. Tento prostor je značně vysoký vzhledem k malému půdorysu, oddělen je mohutnou zdí. Směrem k průjezdu je dvoudílný prostor. Zde snad mohla bývat kuchyně s dýmníkem – ovšem v jiné historické etapě než v traktu sousedním. Nika ve východním obvodu je bezpochyby bývalým záchodem.

Schodiště v dvorním traktu je formálně renesanční. Pozoruhodné je svým důsledným zaklenutím stoupajícími křížovými poli (tento způsob zaklenutí je málo obvyklý). Schodiště je monumentální – zřejmě souvisí se základní renesanční výstavbou paláce. Z období po požáru z roku 1857 pochází vstupní portál s dveřmi v přízemí a goticky členěné mřížové dveře v 2. patře. Vlevo od schodiště je klenutá komora s klenbou rovněž renesanční, bez přímého osvětlení.

1. patro je, na rozdíl od přízemí, disposičním dvoutraktem, s chodbou při dvorním průčelí. Základní charakter je barokní, z přestavby od roku 1728.

Chodba v celém rozsahu členění stropu dekorativně řešenými štukovými poli s křížovými okraji. Vložené příčky tento efekt značně ruší. Na podlaze je dlažba z vápencových desek. Součástí je původní barokní plasticky profilované dvevní ostění – ta jsou zachovaná včetně dveřních křídel při vstupech do jednotlivých komnat na straně západní.

Smyslem chodby byla hlavní komunikace mezi hlavním předním schodištěm při bráně a nástupní síní v příčném křídle s dalším schodištěm šnekovým. Jednotlivé komnaty mají strop již bez členění, které zde zřejmě bývalo a zaniklo po požáru z roku 1857. I zde se v oddělujících zdech zachovala barokní ostění s původními dveřmi. Při jihovýchodním nároží býval větší sál předělený nyní novodobými příčkami. V renesanci zde snad bývaly prostory dva. Zazdívka neznámého smyslu na mezipatrové podestě schodiště nevylučuje, že sem kdysi býval vstup přímo od severu. Bez příček tento prostor zachycuje ještě plán z roku 1728. Tento plán také dokládá jednotný prostor sousední, východně od schodiště. Ze schodiště se prochází polokruhově klenutou arkádou do příčného traktu. Zřejmě dodatečně byl zřízen průchod k jihu prolomením zdi. Zde pravděpodobně byla stejná dispozice jako v přízemí, kde

je při nároží drobný prostor oddělený relativně mohutnou zdí. Kdyby nebylo v patře obdobné řešení, tato zeď by neměla smysl. Vpravo od neúplného pole zřejmě býval dýmník, snad navazující na ohniště v přízemí, kde by se takto vysvětlovala dvoudílná klenba. Západní úsek je pravděpodobně mladší a vznikl zánikem dýmníku.

V hlavním traktu paláce jsou jednotlivé komnaty odděleny zdmi různých tlouštěk. V západní polovině jsou tyto zdi mohutnější, zřejmě renesanční, sousední tři prostory vznikly předělením sálu příčkami podle projektu z roku 1728. Současně byla střední zdi vymezena chodba.

2. patro opakuje dispozici patra prvního, prostory jsou všechny opět plochostropé. Světlé výšky jsou zde 395 cm., v chodbě i v komnatách s hladkými štukovými podhledy bez členění. Příčky, vymežující příslušenství jsou dodatečné, dveřní průchody v historických zdech s lištovými zárubněmi s náplňovými dveřmi z přestavby z 19. století. Ze stejné doby pocházejí i stropní podhledy. Chodba má dlažbu z vápencových desek, v komnatách vlýsky a palubky. Vestavby v chodbě jsou dodatečné. Oddělena polokruhovou arkádou navazuje na východní straně sín předělená příčkami 19. století, se dvěma poli renesančních křížových polí. Plochostropý prostor v jižním sousedství býval zřejmě topnou komorou. Východně odtud je na snížené úrovni v přístavku při bráně valeně klenutá komora renesančního původu s valenou klenbou.

Sklep je samostatně přístupný na východní straně a souhlasí svým obvodem přesně s půdorysem odpovídajícího traktu přízemí. Prostor je zaklenut atypickou segmentově valenou klenbou s otisky bednění, ve které je původní cihelná vstupní výseč. Také poloha vstupu je zde původní. Nástupní chodbička byla ale zřejmě upravována dodatečně. V přímém úseku je zdivo vnějšího obvodu kamenné, v oblouku cihelné, stejně jako na protější straně přivrácené ke dvoru. Západní obvod sklepa je prolomen nikou výšky 80 cm. , jejíž záklenek je zřejmě pouze konstruktivním pasem. Ovšem zadržka čela niky je technologicky druhotná. Čelní zdi sklepa jsou rezné, okno dodatečně prolomené. Sklepy západní navazují na sklepy pod příčným křídlem. Opakují rovněž dispozici přízemí.

Současný nástup je vřetenovým schodištěm příčného křídla. Podkova schodiště ústí do chodbičky zaklenuté cihelnou segmentovou klenbou, rozevírající se mohutnou arkádou k jihu. Jižně od zdi s touto arkádou jsou dva příčné trakty, kterým řešení přízemí neodpovídá. Promítá se ovšem do sklepů severojižní zeď ve vnitřním traktu. Při bloku schodiště vymezuje úzký prostor se segmentovou klenbou shodného charakteru jako v přízemí. Úprava je zde pravděpodobně dodatečná. Klenba tohoto vnitřního traktu je cihelná, valená. Průchod na jižní

straně je dodatečným průlomem do vnějšího traktu. Ten byl jednoznačně dostavěn později. Jiný časový odstup dvou etap než v rámci jediné stavební akce však prokázat nejde. Vnější trakt je zaklenut taktéž cihelnou klenbou. K severu směřuje z chodbičky výklenek, ve kterém pravděpodobně bývalo starší schodiště. Zřetelný je dodatečný úsek klenby z doby po zrušení schodiště.

Tři sklepní prostory pod jižním křídlem jsou technologicky shodné. Klenby polokruhově valené si zachovaly zbytky otisků bednění, jsou kamenné, v patkách cihelné. Severní čela prostorů jsou omítnuta, jižní jsou rezná, s původními okny. Původní jsou i průchody v oddělovacích zdech.

Krov je zde hambalkový se svislými stojkami, krokve mimo plné vazby čepovány do krácat kotvených do výměn. Z historickoarchitektonického hlediska zde nejsou pozoruhodné prvky.

3.1.1.b Příčné křídlo ^(obr. 38)

Toto křídlo uzavírá první nádvoří. Poloha tohoto křídla zdůvodňuje jeho náročnou výtvarnou formu. Do nádvoří je orientováno pozdně renesanční průčelí z roku 1624, které zaujímá v soudobé architektuře Čech dosud nezdůrazněné významné postavení svými pilastry vysokého řádu. Arkádové přízemí je členěno bosováním, parapetní pás s kordonovými římsami obsahuje sokly toskánských pilastrů, které podírají trojdílné dorské kladí. Tento tektonický systém vytváří jednotlivá okenní travé s okny zdůrazněnými šambránami s profilací odstupněného architravu, s bombovaným vlysem a s trojdílnou římsou klasického ražení, ovšem nikoliv se zcela regulárními řádovými proporcemi. Okna druhého nízkého patra jsou příčně obdélná, ilusivní, s malovaným zasklením do olova (šestiúhelníková sklíčka). Koncová okna na bocích jsou skutečná, směřují mimo sál, který býval na středu křídla. Dekorativními prvky je štuková výzdoba, v přízemí nápis :“Anno domini 1624“, iniciály stavebníka INZK (Jáchym Novohradský z Kolovrat) a jeho erb. Ve vlysu mezi dorskými triglyfy jsou válečnické atributy (brnění, helmy, meče, jezdecká bota). Výrazným prvkem průčelí je jeho barevnost. Základní plocha je růžová s imitací cihel, s bílými spárami, plastická bosáž přízemí je bílá, spáry naopak růžové. Kordonová římsa a pilíře arkád jsou terakotové. Tato barevnost pravděpodobně není autentická, není původní.

Okenní konstrukce v patře obsahuje křídla drobně dělená příčkami, v přízemí v krajních arkádách jsou vloženy empírové sedlové portálky. Ze střechy vystupují obdélné vikýře s valbovými stříškami.

Zadní průčelí do třetího nádvoří je hladké, bez plastických prvků členění. Vjezd z roku 1859 ústí oválnou arkádou, zatímco starší vjezd v sousední ose k jihu zanikl beze stop. Okenní konstrukce je lícová, čtyřkřídlá, s drobným dělením. Pod opadávající novodobou omítkou je zřetelná omítko starší, červené barvy – zřejmě dobarvená v základní hmotě.

Jižní průčelí je v hradním panoramatu výrazné pouze hmotou traktu vystupujícího formou rivalitu z roviny sousedních křídel. Obdobně jako průčelí těchto křídel je plocha průčelí hladká, bez členění, v přírodní omítce. Římsa probíhá jednotně. Pravý bok, východní průčelí prolamuje jediné okno. Okna jsou typově shodná jako v přilehlém jižním křídle I. nádvoří.

Dispozice přízemí uzavírá první nádvoří a pokračuje rizalitem do jižního obvodu hradu. Vlevo se nachází vstupní síň se schodištěm. Odtud je přístupna většina prostor v tomto traktu.

Síň je zaklenuta renesanční hřebínkovou klenbou. Dlaždice jsou novodobé, cementové v barvách černé a bílé. Druhý trakt zleva má klenbu rozdílnou – a to valenou bez výsečí. Nika ve zdi nápadně zeslabuje zadní průčelí. Zde možná býval průjezd. Průjezd stávající vznikl na začátku 19. století. Průjezd má dvě vstupní a arkády. Ve stejné době jako tento průjezd vznikla obvodová severní zeď, která předělila dosud jednotný prostor zasahující až ke schodišti před kaplí. Tento prostor býval snad kolnou. V 1. traktu od jihu bylo ohniště s dýmníkem. Jeho pozůstatkem je rizalit komína v přilehlé síni. Niky v hlubokých zdech jsou pozůstatkem zrušených průchodů.

Na pravé straně je vřetenové schodiště do patra proti arkádám uzavřené slepým klasicistním portálem shodným jako u portálu v arkádě na levé straně. Schodiště je klasicistní, podkovovité, klenuté na podestách plackami. Na plánech z 18. a 19. století je však schodiště odlišné.

1. patro obsahuje plochostropé nepozoruhodné prostory, v úpravě z obnovy po požáru z roku 1857. Na jižní straně je vstupní síň se šnekovým schodištěm. Při šneku barokní dveřní plasticky profilovaná ostění s původní výplní. V těchto prostorách býval původně sál, doložený ještě plánem z počátku 18. století, předělený až v roce 1857. V pramenech se tento sál uvádí jako malovaný. Problematická je jeho původní výška. Předpokládá se, že jeho prostor pokračoval až do druhého patra. Mohla zde být i galerie.

V rizalitu na jižní straně křídla je dispozice obdobná jako v přízemí. Jsou zde novodobé příčky. V původní dělicí hloubkové zdi se zachovaly barokní dveřní ostění s původními dveřmi.

V **2. patře** si vstupní schodišťová síň zachovala barokní dveře, osazené ovšem v zárubni z poloviny 19. století. Obdobný je i nástup k jihu s křídly stejného stáří. Prostor síně navazuje souvisle na chodbu v jižním křídle, pohledově je kromě barokních dveří neatraktivní. Do hlavního traktu v příčném křídle se nastupuje nelogicky, zřejmě dodatečným vyrovnáním schodiště. Pravděpodobně sem vystupoval původně prostor sálu z 1. patra, na východní straně snad bývala galerie. Ta snad byla přístupná jak ze síně, tak ze schodiště.

Ze schodiště na severní straně se nastupuje na emporu kaple. Pozoruhodná je obvodová zeď kaple. V původním exteriéru schodiště pozorujeme původní exteriérovou omítku z doby před výstavbou příčného křídla, se dvěma okny, s cihelnými zazdívkami a segmentovanými záklenky, však bez stopy po okenní konstrukci, která jakoby zde nikdy nebyla.

Krov je vaznicový, stropní konstrukce nad druhým patrem vyvěšena do krovu.

3.1.1.c Hradní kaple ^(obr. 36, 37)

Tato kaple je dominantou nádvoří, zčásti se uplatňuje též jako podružná dominanta hradního panoramatu. Její vnější výraz je strohý, z přestavby po požáru z roku 1856. Kaple je zasazena do svahu a spočívá na dvou podlažních sklepech, z nichž spodní mají úroveň pouze 180 cm pod dvorem. Maximální výška svahu, kterou kaple překonává je při jejím severovýchodním nároží cca 400 cm. Průčelí jsou bez plastických členících prvků, světle okrové barvy s červenou profilovanou římsou klasického profilu pocházející rovněž z přestavby 19. století. Vstup do spodního sklepa v úrovni nádvoří má prostou tesařskou zárubeň a novodobé latíčkové dveře. Do sklepa horního se vstupuje žulovým portálem z 19. století. Umístění polokruhově zaklenutých oken vysoko v horní polovině průčelí souvisí s vloženou emporou na kterou okna směřují. Do přízemí sakristie směřuje okulus nelogicky umístěný mimo osu horního okna. Pozoruhodné nálezy staršího stavu jsou patrné v jižním průčelí v prostoru schodiště v sousedním paláci, v jehož souvislosti budou uvedeny.

Východní průčelí využívá shodné výrazové prostředky jako průčelí dvorní, jižní. V ose je polokruhově zaklenuté okno, umístěné níže vzhledem k oknům předchozím. Průčelí pak pokračuje souvisle do štítu rámovaného poměrně bohatě profilovanou římsou. Do půdního prostoru směřuje ve štítu další okulus. Na vrcholu štítu je nasazena hranolová věžička se stanovou stříškou, předsazená na konzolách. Zadní, severní průčelí směřující do hospodářského dvorka je řešeno shodně jako průčelí jižní. Při pravé straně je pozoruhodná polokruhově zaklenutá nika výšky obsahující v hloubce okno do sklepa, související

s postupnou výstavbou objektu. V severozápadním nároží sledujeme pod opadávající omítkou zdivo, jehož materiál zřejmě popírá středověký původ. Zdivo je smíšené, je zde obsažen druhotně osazený tesaný gotický prvek. Teren podél průčelí k západu klesá na úroveň 200 cm nad hlavním nádvořím.

Západní průčelí směřující do západního dvorka je prosté, bez štítu, sedlová střecha směřuje sem valbou. Jediným otvorem průčelí je okno, které vzniklo zazděním spodní části gotického sedlového portálu. Okosení stojek přechází souvisle na překlad. Portálek směřoval do horního sklepa. Průčelí přiléhají přístavek 19. století a mohutná zeď.

Interiér kaple je v úrovni horní, severní terasy nádvoří. Na loď navazuje čtvercový presbytář, zaklenutý v celém rozsahu valenými výsečovými klenbami. Klenba lodi o třech protáhlých travé se styčnými výsečemi spočívá při obvodových zdech prostřednictvím přístěnných pasů a pilířů, které nejsou jen výtvarným motivem, ale především prvkem konstruktivním. V prostoru půdy je zjištěno, že klenba byla vložena do obvodového zdiva dodatečně, náhradou za dřevěný trámový strop. Přístěnné pilíře členění poměrně subtilní římsy v patkách klenby, triumfální oblouk je polokruhový, členění obdobně římsou v patce a soklem, v dřívku vpadlým štukovým polem. Klenba i členění triumfálního oblouku zřejmě pochází z 19. století z doby po požáru z roku 1856. Dlažba je tu cihlová.

V **půdě** sledujeme cihelnou klenbu členěnou dělicími pasy. Která byla přiložena na jižní straně dodatečně ke staršímu obvodovému zdivu s omítkou. Nahradila tedy starší dřevěný strop. Na severní straně je líc rezný, smíšený, zeď byla vybudována minimálně v pásmu nad patkou s touto klenbou současně.

Krov je vaznicový s lichoběžnými stolicemi, věšadlo.

Sklepy obsahují dva trakty západní pod chrámovou lodí ve dvou stážích s podélnou orientací souhlasnou s přízemím ve směru východ západ. Rozložení sklepů napovídá o původní terénní konfiguraci. Horní sklep pod lodí přístupný ze schodiště příčného křídla se vstupem nad přízemím je zaklenut polokruhově valenou klenbou, novodobě omítnutou. Od jihu sem směřuje okno, na západní straně býval vstup – dokladem je gotický portál. Spodní sklep pod lodí je obdobný, klenutý kamennou klenbou gotického charakteru.

Sklep pod traktem presbytáře je evidentně starší než presbytář. Zaklenut je jednotnou polokruhově valenou klenbou, pod kterou jsou podvěčeny dva pasy. Odpovídají podélným zdem pod bočními zdmi presbytáře. Klenba je omítnuta. Na severní straně je zazděný vstup

3.1.1.d Severovýchodní křídlo ^(obr. 35)

Toto křídlo uzavírá prostor prvního nádvoří, navazuje na vstupní bránu, ta je provozně jeho součástí. Nebylo primárním útvarem hradu, ale vzniklo přistavěním k hradbě, která obklopovala vnitřní prostor vymezený na dalších stranách palácovými budovami. Křídlo od brány na jižní straně stoupá po svahu a navazuje na hradní kapli. Prostorově je rozvrženo celkem do tří podlaží. Spodní je rozsahem nejmenší a omezuje se na prostor vjezdu v bráně, odkud se vstupuje schodištěm do prvního patra.

Průčelí jsou prostá, bez plastických členění prvků. Dvorní průčelí obsahuje okna obytného charakteru. V úrovni přízemí nádvoří je zdivo kamenné, lomové, režné. Vlevo od průjezdu je nika, nad ní vpravo zděné okno. Vlevo byl snad kdysi vstup. Otvory oken nevytvářejí výtvarný celek, v patrech nad sebou jsou nesouosé. Na levém konci úseku při kapli, na horní terase je širší segmentově klenutá arkáda nástupu, pochází zřejmě z obnovy po roce 1857. Korunní římsa jednotná, jako na dalších křídlech z obnovy po požáru z roku 1857.

Vnější průčelí je celkem šestipodlažní, s prvky výstavby gotické, renesanční a z doby obnovy po požáru z roku 1857. V přízemí je vjezdový renesanční portál polokruhově zaklenutý, v mělké nice, vpadlině, do které se zdvihal padací most. Rámování polokruhově zaklenutého vjezdového portálu je prosté, s mělce vystupujícími klenáky vrcholovým a dvěma patečními.

Nad vjezdem v 1. patře je starší gotický arkýř. Spočívá na třech konzolách prostřednictvím pasů, je prolomen jediným oknem s křídly osazenými špaletou. Významným prvkem je parapetní tesaná římsa pozdně gotického původu, s charakteristickou profilací. Osová okna v dalších dvou podlažích mají žaluziové okenice (i ve 3. a 4. patře) náležející zvonici, které je již nástavbou z doby po roce 1857 je sdružená dvojice polokruhově zaklenutých oken s okosením hran opět s žaluziovými okenicemi. Podlaží končí nahoře obloučkovým vlysem, nad kterým je poslední patro s hodinami a romantickými střílnami. Průčelí věže jako celek je jediné z vnějšího obvodu zámku řešeno barevně, v barvě světlého okru. Římsa a obloučkový vlys jsou červené, okosení gotizujících oken je bílé. K barevnému kontrastu přispívá šedá břidlová krytina na stanové střeše s oplechovanými gotizujícími vikýři.

Průčelí dvorní je zasunuté za předložené křídlo. Projevuje se pouze horními patry od zvonice výše, tedy nástavbou z doby po roce 1857. Členění je shodné jako ve vnějším průčelí. Boční průčelí věže jsou ve spodních podlažích bez otvorů. Horní podlaží opakují členění pater vstupního průčelí.

Vnější průčelí je původní gotickou hradbou, ke které byl obytný trakt přistavěn dodatečně. Průčelí postrádá architektonické prvky členění. V sousedství brány na její pravé straně je předložena nízká terasa. Ta svou hloubkou vymezuje bývalý parkán.

Zbývající úsek náležející vnější hradbě je prolomen náhodně okny. Vystupuje tu v současnosti destruovaná drobná válcová věž přistavěná ke starší gotické omítce. Pozoruhodná je kaple čtyř evangelistů, věžovitá přístavba se stanovou střechou, která převyšuje celé křídlo. V patře je prolomena polokruhově zaklenutými okny. Vpravo od kaple je vstup s tesaným neprofilovaným ostěním navazujícím na mělký parkán s obezděním zřetelný zčásti jako terasa – a to vlevo i vpravo od kaple. Při konci křídla sledujeme asi 4 metry vysokou lomeně zaklenutou arkádu prolamující hradbu, do které křídlo z levé strany jako vestavba vstupuje. To je zřejmě pozůstatek gotické brány. Dvorní průčelí křídla na západní straně proti dvorku je prosté ze smíšeného zdiva.

Dispozice klenoucí se podél hradby je v celém rozsahu jednotraktová. Průjezd v rozsahu brány je zaklenut valenou klenbou členěnu diagonálně pásy renesanční štukové výzdoby se systémem astragalů, ve vrcholu je roseta. Vnitřní trakt má valenou klenbu bez členění. Ve střední zdi je tesaný žulový polokruhově zaklenutý portál bez profilace. Ve spodním podlaží se z průjezdu nastupuje schodištěm do prvního patra. Vnější část prostoru je zaklenuta klenbou kamennou, vnitřní pak klenbou cihelnou. Zadní cihelná klenba je symetrická, vnější je asymetrická. Schodištěm průjezdu se nastupuje do prostoru síně klenuté polokruhově valenou, patrně renesanční klenbou. Pod širokou trojúhelnou výsečí nad oběma schodišťovými rameny se prochází do prostoru nad průjezd, klenutého dvěma renesančními klenebními poli. Průčelní zeď v této části je zeď nápadně slabá. Trakt byl vložen dodatečně mezi trakt schodiště na jihu a přilehlé starší stavení na severu, do kterého je klenba vstupního prostoru opřena. V traktu před věží je klenba na východní straně opřena do bloku zdiva, který spočívá na klenbě průjezdu v přízemí. Oběma křížovým polím odpovídala na straně dvorní okna, jižní bylo dodatečně zazděno. K jihu sestupuje souvislý průchod od jihu do křídla podél hradby.

Prostor ve věži je zaklenut křížovým renesančním polem s výraznými hřebínky, které určují prostoru jeho značnou pohledovou atraktivitu. Čela jsou polokruhová. Na vnější stranu směřuje nika v arkýři, původně s gotickým oknem, ze kterého se část snad zachovala. Okna směřovala do stran. Zřetelné je okno v zadržce v nice na straně severní. Na straně jižní byla situace podstatně změněna dodatečnou přístavbou přilehlého traktu. Vzhledem k tomu, že

nika prolamující stěnu je obdobná jako na straně protější, je pravděpodobné, že se část okna v nadezdívce rovněž zachovala.

K věži na jihu přiléhající trakt obsahuje prostor renesančního charakteru s hřebínkovou klenbou. Na severní straně přiléhá věži přístavek záchodu. Ten je přístupný ze síně.

Severně od síně se nachází zřetelně strategicky starší díl křídla, charakterizovaný mohutnějším obvodovým zdivem. Jako celek byl ovšem přistavěn druhotně. Přední, jižní polovina je zaklenuta renesanční valenou klenbou se dvěma výsečemi odpovídajícími oknům, předělující příčka je dodatečná. Severní díl, oddělený pasem s podloženou příčkou je zaklenut klasicistními plackami do pasů z první poloviny 19. století. Obvodová hradba je prolomena oknem a nikou – ta bývala zřejmě topnou komorou.

Vnější předložený trakt je plochostropý, nepozoruhodný, vystavěn na svou hloubku a šířku parkánu. Podle katastrálního plánu z roku 1837 dosud neexistoval. Přilehl na jižní straně staršímu prevetu.

Prostoru s plackami přiléhá další trakt, starší. Obsahuje dva trakty. Třetí, severní díl je nepřístupný, podle situace – dle situace to vypadá, že je zde obezděna skála. Nasvědčovalo by tomu i silné provlhčení obvodového zdiva. V jižním traktu tohoto úseku je prostor zaklenutý klasicistní plackou, na vnější straně je destruovaná a nepřístupná vestavba. Provozně navazuje novodobá přístavba ve dvoře. Další trakt je rovněž klenut plackami klasicistního původu, evidentně dodatečnými ke staršímu obvodovému zdivu, neboť klenby spočívají na přístěnných pilířích. Trakt je předělen dodatečně příčkami. Prostor v tomto traktu je dost nízký. Stropní konstrukce, pocházející z roku 1857, má podhled z heraklitových desek – dříve zde byly zřejmě viditelné trámy. Vstupuje se sem jak ze dvora, tak vstupem z parkánu. Trakt byl zřejmě vestavěn mezi trakt přilehlý a mohutnou zeď na severu.

Již zmíněná mohutná zeď (tloušťka 160 cm), je bezpochyby pozůstatkem starší, gotické výstavby. Mezi touto zdí a kaplí se nachází dodatečná vestavba existující minimálně v úseku při kapli již v roce 1731. I tento úsek pravděpodobně pochází ze dvou etap výstavby. Jižní část je starší, severní je strategicky mladší. Všechny prostory přiléhající nádvoří jsou z úpravy po roku 1857. Trámové stropy mají dodatečný heraklitový podhled. Koncový, nástupní prostor při kapli je zaklenut klenbou, se kterou je současné vřetenové schodiště do patra.

Nika ve střední zdi vznikla zúžením starší niky. V těchto místech jednoznačně bývala zámecká kuchyně, v místě segmentového pasu býval dýmník. Významná je situace v průčelí,

kde při západním konci traktu si povšimneme vložení ukončující západní obvodové zdi k okraji staršího, gotického otvoru prolamujícího hradbu, pokračující dále k západu, kde je vstup.

1. patro má celkem tři samostatné přístupy. Od jihu se přichází u velkého paláce do prostoru v sousedství věže, klenutého obdobně jako podlaží níže – tedy křížovými renesančními klenbami se slabými hřebínky.

2. patro Prostor věže je zaklenutý plackou, tedy klenutí je z doby klasicismu nebo po požáru v roce 1857. Niky v bočních zdech obsahovaly okna, která jsou dílem zazděna, dílem přeřešena. Patrně renesanční je intimní prostor v přilehlém jižním traktu.

Severně od prostoru nad průjezdem je další trakt oddělený pasem od předešlého, s valenou klenbou nejspíše opět renesančního původu. Střední díl na severu přiléhající o dvou základních traktech je plochostropý. Pozoruhodné jsou okenní niky, široké, obdélné, nejspíše opět renesančního původu. Další díl – severní, obsahuje dva prostory opět s vpadlým stropním obdélným polem bez větší pohledové atraktivity. Dělicí příčka spočívá v přízemí na placce. Je tedy nejdříve klasicistní. Okna jsou v základní konstrukci opět snad renesanční nebo pozdně gotická. Pozoruhodnější je severní díl zaklenutý polokruhově valenou klenbou, samostatně přístupný ze dvora, spočívající na zvýšeném terénu. Prochází se tu do prostoru v přistavěném traktu vně hradby – vysokého, osvětleného okny na třech stranách, původní renesanční kaple s křížovým polem. Ve vrcholu klenby je drobný štukový svorník, na kterém je letopočet 1611 a šternberská hvězda. Na klenbě jsou renesanční malby, čtyři evangelisté. Další fresky jsou patrně pod přemalbami na stěnách. Zbývající prostory až k hlavní kapli jsou nepozoruhodné, plochostropé. Na rubové straně zdi v prostoru půdy nad kuchyní sledujeme exteriérovou omítku. Kuchyně tedy byla dodatečně vestavěna mezi tuto střední zeď a hradbu. Blok zdíva kolmo k hradbě, obdobný jako v přízemí je zřejmě pozůstatkem starší výstavby. Přiléhá mu dýmník kuchyně.

3. patro se omezuje na věž. Obsahuje prostor podle charakteru vymezený obvodovým zdivem. V obvodových zdech je nika obsahující kdysi původní okna. Stávající otvory jsou důsledkem novodobé úpravy po roce 1857, kdy vznikly i omítky v celém rozsahu.

4. a 5. patro jsou v celém rozsahu novodobou nástavbou z doby obnovy po požáru v roce 1857.

Krov je vaznicový se svislými sloupky, krytina břidlice.

Půdy jsou z historickoarchitektonického hlediska jsou nezajímavé.

3.1.1.e Jižní křídlo západního dvora ^(obr. 39)

Jižní vnější průčelí na skalnatém svahu je dvoupatrové, v soklové části s okny sklepů. Akcentem průčelí je renesanční arkýř uprostřed prvního patra podpíraný trojicí dvouvrstevných konzol se spodním zaobleným lícem, do kterých jsou rozepjaty nosné segmenty. Plastické členění průčelí stejně jako ostatní křídla vnější postrádá, výrazem dodatečné změny je odsazení prvního patra za líc přízemí. Líc ustupuje rovněž za sousední trakt na východní straně. Pod arkýřem patra vystupuje z přízemí v jeho šířce mělký rizalit. Okna lícová, dvoukřídlá šestitabulková. Na levé straně dvě malá okna sklepů. Na pohledu z roku 1686 je zakreslena lodžie s polokruhovými arkádami.

Dvorní průčelí je rovněž prosté, bez plastického členění. Obdobně jako u Vlčkovy věže předložené zděné schodiště kryté stříškou, s prkenným uzavřením. Římsa zbohacena na čele dekorativně řezaným obložením. Okna rovněž v tomto průčelí lícová, s drobným dělením.

Dispozice přízemí obsahuje hloubkové renesanční trakty klenuté ve třech traktech od západu valenými klenbami s trojúhelnými výsečemi. Ve dvou traktech západních jsou výseče v omítce vpadlé, což je projev patrně klasicistní úpravy. Je zde také nika, patrně původní průchod, snad s vazbou na schodiště do sklepa, které tu bývalo. Naproti na západní straně býval komín podle nerovnosti v líci klenby dodatečně zrušený doklenutím. V 19. století zde bývala kuchyně s dýmníkem. Východně od arkýřového traktu je dříve jednotný trakt s chodbou při dvoře, který je plochostropý. V chodbě jsou úseky segmentově valené klenby. V západním úseku vymezena chodba dodatečnými příčkami předělujícími původní trakty. Základní výstavba je zřejmě renesanční, chodba vymezena již asi v baroku.

1. patro obsahuje obytnou dispozici v rozsahu renesančního obvodového zdiva upravenou v 19. století po požáru. Průčelní zeď vnější je nápadně slabší, vzhledem k přízemní (85 a 120 cm) a výrazně svým lícem ustupující. Arkýř patra na renesančních konzolách dokazuje, že původ podlaží je rovněž ještě renesanční. V dnešní podobě vzniklo patro bezpochyby adaptací křídla otevřeného na vnější straně arkádami (jak jej zachycuje pohled z roku 1686). Počet otvorů souhlasí na pohledu s dnešním stavem, průčelí je zdůrazněno červenou polychromií kvádrování. Vzhledem k tomuto faktu je zřejmé, že vnitřní dělení na jednotlivé prostory je dodatečné, typologicky nepůvodní je samozřejmě chodbový trakt. Vložení všech vnitřních příček a výstavba dvorní průčelní zdi nově od základu dokládá plán přestavby z roku 1859. Na plánu přestavby z roku 1859 již tyto arkády neexistovaly. Zřejmě jsou obsazeny zadržené ve zdivu, v hmotě průčelí. Prostory zde jsou všechny plochostropé,

výtvarně nepozoruhodné, ač jejich dokonalé osvětlení a orientace k jihu vytváří optimální životní prostředí. Chodba existovala dříve pouze ve východní polovině počínaje od schodiště pokračovala dnes zazděným průchodem od sousedního křídla na východě. Na západní straně přetrvávaly dva hloubkové trakty, které byly až dodatečně předěleny vložением dnešních příček chodbu prodlužující. Vestavěna byla pravděpodobně v roce 1954. Tehdy byl také pravděpodobně předělen dosud jednotný trakt o dvou okenních osách východně od traktu proti arkýři. Jeho stopou je mělká nika v ose původní šířky, pozůstatek zazděného vstupu. Průchody si kromě nových příček zachovaly historizující dvounáplňové dveře se současnými zárubněmi z přestavby v 19. století.

Sklepy se rozkládají pouze pod západní polovinou dispozice pod dvěma hloubkovými trakty. Dokládají zřejmě původní terénní reliéf, prohlubeň, která se rozkládala jihovýchodně od Vlčkovy věže. Sklepy nebyly do terénu hloubeny, pravděpodobně na sousední východní straně se nacházela výraznější skalní hmota. Sklepy jsou v současnosti přístupny schodištěm dodatečně prolomeným v místě původní chodbičky v přízemí. Prostory jsou oba zaklenuty oválně valenými, renesančními klenbami s trojúhelnými výsečemi s novodobou omítkou. Vysoký násyp s klenbou dokazuje, že úroveň přízemí byla dodatečně zvýšena. Střední zeď mezi oběma sklepy je na jižní straně prolomena segmentově zaklenutým otvorem, zřejmě ve funkci základového konstruktivního pasu. Ve východním sklepě je vestavěna zeď, v jejímž sousedství je segmentová cihelná režná klenba. Lze předpokládat, že zde kdysi býval sestup z přízemí.

Krov je vaznicový se svislými stojkami, obdobně jako na dalších křídlech.

3.1.1.f Vlčková věž ^(obr. 23)

Vlčková věž je bezpochyby hradní dominanta. Věž spočívá v místě největšího sklonu skalního útesu – je jakýmsi ukončením tohoto útesu. V kontrastu k interiéru je její vnější výraz prostý.

Vnější průčelí, směřující do údolí, západní, obsahuje v úrovni přízemí jedinou střílnu projevující se jako šterbinový obdélný otvor s tesaným ostěním z jednoho kusu. Další otvor je až v druhém patře – okno rovněž s tesaným neprofilovaným ostěním při jižní straně. Jižní průčelí, které je pohledově potlačeno přiléhajícím mladším křídlem, obsahuje jedno okno v prvním patře s pozdně gotickým ostěním z černého dioritu s profilací ostění dobově obvyklého typu, dopředu zkosením, stezkou s čtvrtkruhovým výžlabkem. Profilace sbíhá na neprofilovaný parapetní kvádr. Na vnitřní straně nepoužitý ozub pro osazení okenního rámu. V přízdvíce ve větší hloubce zdi je osazena dvoukřídlá drobně dělená novodobá okenní

konstrukce. Ostění bylo původně uzavřeno mříží ze svislých a vodorovných prutů. Na východní straně jsou vsazeny do ostění dvě mohutné skoby pro okenice. Je zřejmé, že tato okenice mohla fungovat pouze v době, kdy přilehlé křídlo ještě neexistovalo. V koutě na styku věže a přilehlého jižního křídla je půdorysné zkosení, zřejmě zbytek starší hradby.

Ve druhém patře jižního průčelí jsou tři okna s neprofilovaným omítaným ostěním obdobného typu jako dvě okna v průčelí východním téhož podlaží, ale větší než okno druhého patra západního průčelí.

Vývojově závažná je zadržaná střílna v přízemí v severním průčelí shodná se střílnou průčelí západního poblíž nároží, která směřuje nefunkčně proti přilehlé hradbě. To dokazuje, že zde byl původně terén volný a hradba s přilehlým úsekem nádvoří přistavěny dodatečně. Ve druhém patře bývaly lehce mimo osu. Vstup a východně od něho okno s tesaným ostěním patrným v nadezdívce v interieru. Ve východním průčelí je ve druhém patře při pravé straně zadržaný vstup.

Dvorní průčelí obsahuje v přízemí předloženou přístavbu zděného schodiště, krytou samostatnou stříškou, zprostředkujícího přístup prvního patra. Hmota je prolomena v přízemí neprofilovaným tesaným portálem. Vývojově závažná je přezděná hmota východního průčelí při severním nároží, dokládající, že zde původně navazovala nyní odbouraná hradba. Přístavek prozrazuje vznik ve své výsledné podobě v 19. století, patrně po požáru z roku 1857. Do této doby náleží i korunní římsa profilu lysis spolu se stanovou střechou nepřilíhající velkého spádu. V druhém patře jsou dvě okna s lícovou dvoukřídlou konstrukcí shodnou jako ve východním průčelí. Pozoruhodným prvkem výstavby věže je zaoblení jihovýchodního nároží věže dvorní straně.

Interiér přízemí je velice unikátní. Je klenut raně gotickou klenbou z doby výstavby někdy po roce 1250 o čtyřech bezžeberných polích, oddělených vzájemně dělicími žebry hranolového profilu. Tato žebra – pasy jsou lomeného tvaru, dosedají jak do středního pilíře, tak do obvodového zdiva prostřednictvím konzol, které jsou jenom kolínkovým ukončením základní hmoty žebra. Konzoly přetínají pateční římsu kleneb na obvodu nosného středního pilíře čtvercového profilu, vyzděného u tesaných kvádrů, s rozšířením do soklu ve spodní části. Jednotlivá klenební pole mají obvyklý tvar, v diagonálních jsou hrany ve tvaru půlkruhu, čela lomená. Klenby mají nepůvodní hrubou omítku, snad z 19. století. Restaurátorský průzkum z roku 1997 odhalil výrazně plastické stopy po šalování v rozsahu celé klenby. Nosný střední pilíř klenby je vytesán z mramoru. Zdi s lomovým lícem jsou zhruba výšky 200 cm, téměř důsledně bez omítek a bez povrchové úpravy spar, obojí, pokud

zde zřejmě bylo, zaniklo erozí. Výše se zachovala omítka mladšího původu. Vstup je původní, severní obvod pokračuje organicky do průchodu v tloušťce zdi, která je zděná. Průchod pokračuje ovšem do mladší přístavby pod schodištěm, na bocích s cihlovým zdívem. S jistotou zde beze stopy zanikl gotický portál. Je zde dlažba z lomového kamene. Svou archaičností a spórým, pouze orientačním přímým osvětlením jedinou střílnou široce se do interieru rozevírající, působí prostor značně sugestivně. Severní střílna je v hloubce zdi uzavřena zazdívkou. Výškové proporce jsou 5:6.

1. patro obsahuje jediný prostor, mírně větší. Přístup sem je od schodiště gotickým portálem, patrně z 2. poloviny 14. století. Portál je sedlový, profilovaný oblounky a výžlabky, které sbíhají do soklu. Odlišnost doby vzniku portálu od okna 1. patra prozrazuje odlišný materiál. Na rozdíl od černého dioritu je portál tesán ze světle šedé žuly. Jednotný prostor působí monumentálním dojmem. Prosté zaklenutí polokruhově valenou klenbou.

Osvětlení jediným gotickým oknem s ostěním, které výše uvedeno. Okenní nika zaklenuta segmentovým záklenkem, na bocích se zachovala původní sedátka s povrchem z cihel. Ve východní stěně okenní niky nad lavičkou nika, která je zaklenuta polokruhově. Dlažba je také cihlová. Původní gotické omítky byly překryty opakovanými vápennými nátěry. Během průzkumu, provedeném v 80. letech 20. století, se předpokládalo, že skrývají neznámé nástěnné malby. Průzkum v roce 1997 však toto vyvrátil. Klenba zřejmě omítána nebyla, pokryta pouze maltou s otisky bednění, na které byla hmota klenby při klenutí kladena. Osvětlení jediným oknem je spíše sporé.

Při restaurátorském průzkumu v roce 1997 byly odhaleny zazděné niky, které mohly vzniknout v souvislosti s dodatečným zaklenutím prostory. Během průzkumu také byla otevřena jedna z nik – byla plná skládky odpadu. Mimo jiné zde byl nalezen i barokní svícnový lustr.

2. patro je přístupno schodištěm v tloušťce zdi. Schodiště je klenuto klenbou s otisky bednění. Obvodové zdivo je slabší než ve spodních podlažích. Rozhodně ovšem není renesanční nástavbou – jak bylo uvedeno ve starší literatuře. Původ je rovněž gotický, patrně z další etapy výstavby. Prostor patra postrádá strop, má průhled do krovu. Toto podlaží je na rozdíl od spodních pater dodatečně osvětlen okny na třech stranách obvodu. Všechna okna si zachovala v nikách gotická sedátka a zvýšenou úroveň nik. Okna jsou novodobě zvětšena, pouze menší západní okno si zachovalo mladší tesařské ostění bez profilace. V severním obvodu je gotické okno se zazděným gotickým ostěním. Úzká nika opodál je snad pozůstatkem vstupu. V sousedství na východní straně je nika vstupu. Na jižní straně je dutina

po závoře. V jižním okně východního průčelí jsou letopočty 1646 a 1858. Dlažba zde je cihlová.

Krov je vaznicový s lichoběžníkovými stolicemi.

3.1.1.g Vestavby v západním dvoře ^(obr. 43)

Všechny vestavby mají hospodářský charakter. Pocházejí z 19. století, nicméně obsahují jádro starších staveb. Starší situaci dokládá katastrální plán z 18. století a podrobnější plán z roku 1859 s vyznačením jednotlivých zdí. Oba plány se podstatně liší – a to nejen zachycením již neexistujících objektů, ale i vzájemně. Konstrukce vyznačené na plánu z roku 1859 však vůbec neodpovídají současnému stavu. Na plánu z roku 1859 je jižní obvodní zeď kaple zhruba rovnoběžná s mezitraktovými zdmi příčného křídla či lehce k nim konvergentní s vytočením ve směru hodinových ručiček, zatímco ve skutečnosti je situován výrazně šikmo ve směru opačném. V této souvislosti je zřejmě věrohodnější plán, který zachycuje stavení mezi kaplí a Vlčkovou věží s jižním průčelím rovnoběžným či přesně v linii jižního průčelí kaple. Nabízí se tedy vysvětlení, že kaple je pozůstatkem paláce pokračujícího k věži, což skutečně nelze vyloučit. Podle přesného zaměření stávajícího stavu na severozápadní nároží kaple navazuje zeď, směřující přesně k nároží Vlčkovy věže, kde byly nalezeny stopy odbouraného pokračování této zdi. Tato zeď zakreslená jako mohutná, hradebního charakteru, obsahuje ve skutečnosti archaickou arkádu zaklenutou polokruhově a s kamenným pasem s otisky bednění, tedy gotického či renesančního původu, ve své hloubce na severní straně s uzavírající zadržkou 19. století. Výška otvoru (400 cm) naznačuje význam zrušeného otvoru. V místě zbořeného traktu jižně od této zdi se nachází dřevník z pozdního 19. století s členěním stěn mělkými lichými arkádovými nikami, s průhledem do krovu. Severně odtud se nachází útvar obsahující dvorky za ohradní zdi a přistavěné kurníky. Obojí bylo vestavěno do staršího stavení, jehož obvodem je ohradní zeď. Zachovaly se zde vstupy s kamennými neprofilovanými ostěními. Původ tohoto stavení není zcela jasný. Na katastrálním plánu z roku 1837 není samostatně vyznačeno, ale jeví se jako součást sumárního objektu vyplňující včetně pokračování západně od kaple celý prostor severozápadní části dvorku. Ovšem situace zde opět není přesně zakreslena, neboť chybí rizalit, do kterého se zalamuje hradba, stejně jako nárožní bašta. Tyto tehdy s jistotou existovaly. Z toho lze tedy usuzovat, že stavení obsahující dvorky a kurníky vzniklo snad po požáru v roce 1867 nebo po roce 1837, a později zaniklo. Jeho obvodové zdi ale spočívají na starších základech. Jižní obvodová zeď totiž směřuje proti zalomení hradby na severní straně a přesně v čele stavení jsou v exteriéru hradu

dvě střílny. Nacházejí se pod úrovní dvorku a dokazují tedy existenci zaniklého podzemní pod tímto objektem. Hradba zde má výšku asi 3 metry, střílny jsou podstatně níže.

Přístavek mezi hradbou a severním obvodem Vlčkovy věže je rovněž zřejmě pozůstatkem staršího stavení. Obvodová severní zeď je vzhledem k jednomu podlaží objektu relativně mohutná. Obvodová hradba je do výšky asi 140 cm mohutnější, výše zeslabena.

3.1.1.h Vestavby v severním dvorku

Stavby situované severně od kaple. Severojižní stavení, které spočívá na základech staršího gotického objektu, vytváří východním obvodem hradu nízké terasy, lehce k východu dále stoupající. Právě ve východním čele se nachází pozoruhodné stavení bývalé kuchyně, o kterém je zmínka v souvislosti navazujícími trakty křídla východně od kaple. V uvedeném úseku vlevo od tohoto stavení je v ohradní zdi zachována gotická brána s lomeným záklenkem, která byla na východní straně zčásti pohlcena dodatečnou vestavbou kuchyně. Kurník. Přistavěný v sousedství kuchyně, je bezvýznamnou novostavbou.

3.1.2. Opevnění ^(obr. 21, 30)

Obranné funkce hrad splňoval dílem díky své přirozené poloze na nepřístupném skalnatém návrší, dílem díky umělým stavebním objektům. Fortifikačním prvkem bylo nejstarší obytné stavení hradu, mohutná Vlčková věž, na které navazovaly další zaniklé objekty v průběhu dalšího vývoje, nahrazené později mladšími objekty. Na jižní straně s jistotou probíhala hradba, která navazovala zhruba uprostřed šířky jižního průčelí Vlčkovy věže, zanikla však beze stopy. Není vyloučeno, že zde bývala i obranná věž. Při východním a západním konci křídla na jižním obvodu hradu navazuje dosud městské opevnění, k jehož vybudování byl vydán souhlas v roce 1479. Obrannou funkci měla i hradba předělující zřejmě areál na dvě části, procházející středem areálu od severu k jihu, ze které se zachoval severní výběh jako mezitraktová zeď.

Opevnění hradu se nejlépe zachovalo na jeho východní a severní straně. Před vstupní branou, která byla původně zřejmě na vnitřní straně otevřena a teprve v pozdní gotice či renesanci uzavřena se rozkládal příkop bezprostředně před branou zasypaný, patrný dosud dále na severovýchodním a severním obvodu. Jeho stopou je kamenný most zachovaný v příjezdu k bráně, jak jej můžeme sledovat od jihu, kde se zbytek příkopu zachoval. Velmi dobře jsou zde patrné tři arkádové otvory oddělené vzájemně pilíři a dodatečnými zadržkami. Předpokládá se, že tento most vznikl ve své kamenné podobě dodatečně, nejspíše

v renesančních úpravách zámku. Přední, východní arkáda mostu je odsunuta od brány asi o 5 metrů. Líc mostu se v průčelí v půdorysu lomí. V těchto místech byl most padací, jehož dokladem je ve vjezdovém portálu vpadlina. Naopak na opačném, východním konci sledujeme v obvodu mostu ve vzdálenosti asi 10 metrů půdorysný lom, již ze zmíněnými arkádami, na hraně příkopu, za kterou pokračuje dosud parapetní zeď. Při jejím konci je odrazní kámen. Nabízí se vysvětlení, že zde za příkopem bývala předsunutá parkánová brána. Hypotézu by mohl ověřit pouze archeologický výkop. Vlastní vjezdová brána hradu je vložena do parkánu, úzkého pásu, který probíhal před hlavní hradbou. Do tohoto parkánu byla vložena jižní přístavba brány, vystupující trakt severně od brány. Parkán původně zřejmě byl vybudován symetricky, jeho pásmem byl skalnatý teren v patě hradby a teprve dodatečně vznikl parkán zděný ve formě terasy probíhající před hradbou. Tak nacházíme zbytky terasní zdi parkánu ve zbytcích jihovýchodně od kaple evangelistů a dále k severozápadu zejména v konvexně se zalamujícím úseku hradby. Právě východně od zmíněného lomu spatřujeme v hlavní hradbě vertikální spáru, která odděluje dva technologicky nesoučasné úseky, z nichž severozápadní se projevuje jako starší. Absolutní časový rozdíl vzniku obou stavebních etap určit nelze. Nelze také vyloučit, že tato spára je pouze sparou technologickou. Více by opět mohl napovědět archeologický průzkum na rubové straně hradby. Opodál, při nároží kuchyně, nejsevernějšího traktu zástavby se nachází zachovaná lomená, poměrně široká arkáda, od východu pohlcená v šířce asi 120 cm vestavbou nároží traktu kuchyně. Brána je vysoká asi 350 až 400 cm a obsahovala snad patrně kamenný, dnes již beze stopy zaniklý portál. Je zajímavé, že tomuto zadnímu vstupu do hradu, výpadové brance náležela i nika zachovaná dodnes na západní straně otvoru. Terasa parkánové hradby dosahuje největší výšky právě proti konvexnímu lomu, což odpovídá parkánové hradbě, která na hraně terasy spočívala. Parkán zde má šířku včetně zaniklé hradby 180 cm. Hradba byla zpevněna na severozápadním obvodu minimálně dvěma kruhovými plnými věžicemi, které se dodnes zachovaly. Vysoce pozoruhodný je úsek hradby na severozápadní straně, vpravo od Vlčkovy věže. Hradba zde dosahuje mimořádné výšky. Na válcovou věžici navazuje rizalitem vystupující úsek, do kterého směřují pod terenem ze druhého nádvoří dvě střílny s tesanými ostěními. Předpokládá se, že zde navazoval zaniklý palác se spodním patrem, které zasypaním po zboření zaniklo. Hradba nad terenem nádvoří je vysoká 4 metry. Od výšky jednoho metru je zdivo hradby zeslabeno, ústupek zřejmě reprezentuje obranný ochoz. V úseku se střílnami tento ochoz není – to potvrzuje dřívější existenci přístavěného objektu.

Pevnostní funkci měl přirozený terén také v prostoru prvního nádvoří, kde prudce vybíhal vzhůru k severnímu obvodu a teprve dodatečně byl upravován do dnešní podoby s terasami. Nápadné nároží v koutě před vstupem do sklepů pod kaplí a před příčným křídlem navozuje domněnku, že zde skála byla dodatečně odesána.

Zdokonalením systému opevnění jako celku je předsunutý pozdně gotický hrádek Haselburg.

3.1.3. Haselburg (obr. 22, 44)

Na severovýchod od vimperského hradu, na mírně vyvýšené plošině stojí hrádek Haselburg. Jeho poměrně dominantní polohu dnes potlačují terení i stavební úpravy na jižní straně i dodatečné obklopení obytnými domky, využívajícími částečně jeho zdiva. Hrádek vznikl ve 2. pol. 15. století, nepochybně jako pevnostní stavba, chránící hrad v předsunuté poloze z přístupné severovýchodní strany.

Hrádek tvoří dnes v pozůstatcích hradba na protáhlém kónickém půdorysu s takřka parabolickým ukončením na severu a zalomenými šikmo se sbíhajícími zdi na jihu, mezi něž je vložena vystupující mohutná válcová věž. Zde pravděpodobně obíhal zděný příkop. Jeho pozůstatky lze však v současnosti hledat pouze ve zdivu v sousedství ležících chalup, příkop je až na drobné úseky zasypan. V části až do výšky prvního patra zachované hradby nalevo od věže je umístěna vstupní brána. Tvoří ji kamenný lomený portál s okosením. V současnosti je terén snížen oproti dřívějšímu stavu asi o metr. Ústupek obdélného pole spolu s otvory pro kladky dokládá původní padací most překonávající dnes zasypaný příkop. Z vnitřní strany je na západní straně portálu patrný zbytek lůžka otočného vřetene nepochybně jednokřídlých vrat. Odpovídá i dutina pro zasunování závory na opačné straně. Z jižní strany je nad portálem pravoúhlý reliéf erbu v kamenném rámu okoseného profilu. Na erbu je v kolčím štítě znamení Kuplírů – křídlo, to se opakuje i na helmici s vlajícími pokryvadly. Zatímco jižní přímé úseky hradby jsou tloušťky 160 cm, severním směrem se hradba zesiluje tak, že vnitřní obvod hrádku se dnes jeví jako nepravidelně polygonální. V nejsevernějším místě oblé hradby dosahuje až tloušťky 750 cm. Mimo jižní části se ovšem hradba dochovala nízko nad zemí z hlediska dnes severním směrem stoupajícího nasypaného terénu dvora.

V západní hradební zdi je dnes při terénu okno do domku přistavěného vně hradby. Jde nejspíše o mladší proražení, které vzniklo ve starší zadržce otvoru pod kamenným pasem. Řada otvorů po lešení pokračující z vedlejší zdi do zadržky však napovídá o změně stavebního záměru nejspíše v průběhu stavby. Snad mělo původně jít o dělovou střílnu chránící východní a severní příkop hradu. Hned vedle okna je vnitřní líc zdiva narušen, patrná

je zvláště severní hrana vybíhajícího zdiva. Nejspíše šlo o blíže neurčitelné dnes nezachované dvorní stavení. Blok zdiva přistavěný vně k oblé severní části hradby je nejspíše dodatečný. Vedle vstupní brány je nejzachovalejší částí Haselburgu věž. Její vnitřní průměr je 9 m, tloušťka zdi je 250 cm. Výška věže, která se dle dochovaných kamenných desek na koruně jeví jako původní, je asi 11, 5 m k úrovni nádvoří a asi o 2 m více směrem vně do bývalého příkopu. Do věže se v přízemí vstupuje ze severní strany mírně lomeným kamenným portálkem s okosením. V bocích vstupního otvoru jsou zachovány otvory pro závoru, otvor je klenut segmentově z kamene, na klenbě jsou patrné hrubé otisky fošen. Přízemí věže je klenuté křížovou kamennou klenbou s mírně lomenými čelními oblouky. Klenba má mohutná žebra obdélníkového profilu s okosením hran. Patky žeber mají jednoduché šikmé ukončení okosení, na svorníku klenby je kruhový terč. Jižním směrem je až pod klenbou umístěno šikmo vzhůru stoupající okno. Do 1. patra věže se vstupovalo otvorem poblíž jižní hradební zdi. Dělo se tak nepochybně z dřevěné pavlače, chráněné vně hradební zdi. V úrovni 1. patra jsou 3 dělové střílny směřující východním, západním a jihovýchodním směrem. Severní strana hrádku mohla snad být bráněna děly z prostoru zčásti dnes nedochované severní hradby. Dělové střílny ve věži mají v síle zdi otvory pro břevna zapírající děla. Na vnitřním líci zdiva věže v 1. patře jsou nápadné vylámané pásy zdiva připomínající půlkruhová čela křížové klenby odpovídající zhruba poloze klenby v přízemí. Možnost klenby nelze vyloučit, odpovídalo by tomu i velmi pravděpodobný přístup do 2. patra věže. Jemu nejspíše sloužil dodatečně zazděný otvor v šikmém výklenku v úrovni 2. patra. Přístup k němu byl patrně po dřevěné pavlači na letmých konzolách, po kterých zbyly 3 otvory 45 x 45 cm v úrovni 1. patra. Z pavlače, která mohla být při dobývání lehce odstranitelná, se mohlo stoupat k dveřnímu otvoru po žebříku. Vzhledem k výškovým úrovním i směřování dveřního otvoru 2. patra nelze ani vyloučit, že pavlač navazovala na východní hradební zeď a dosahovala původně výšky 1. patra. Mimo dveřního otvoru jsou úrovni 2. patra 3 menší okna, ve výklencích severozápadním a jihovýchodním směrem. Na jižní straně je v síle zdi lomící se, částečně vybourané, schodiště na korunu věže. Věž mohla mít původně hrázděný ochoz.

Podle plánů na neuskutečněnou přestavbu věže z let 1818 – 1820 mohla být již tehdy v patře vybouraná. Postupné chátrání dokládají i předpokládané renovace v polovině 19. století. Není vyloučeno, že k částečnému poškození došlo i za požáru roku 1857.

I přes dlouhodobou postupnou destrukci nevyužitého Haselburgu je i dnes tento hrádek v rozsahu své zachovalosti vzácným dokladem velmi vyspělého typu předsunuté pevnostní stavby 2. pol. 15. století. Zachovalý profil hradby a patrně i v patře původně klenutá

věž jsou ukázkou strategicky rozvinuté opevňovací techniky své doby, srovnatelné s předsunutým opevněním Českého Šternberka nebo hradu Lipnice. Zatímco jmenované i další srovnatelné příklady jsou povětšinou tvořeny jen samostatně stojící věží s obíhajícím příkopem nebo jednoduchou hradbou, je Haselburg odlišený a ve své podobě je typově spíše malým hradem. Rozhodně nelze vyloučit mimo obranné i původní obytnou funkci.

3.2. Stavební historie

Stavební vývoj hradu a zámku byl realizován v řadě dílčích etap, podobně jako u většiny středověkých hradních areálů.

Obecně známým nejstarším prvkem výstavby hradu je jeho raně gotická, či románskogotická mohutná obytná věž, nacházející se na západním konci hradní střížny s charakteristickou klenbou. Věž vznikla v době po polovině 13. století, snad kolem roku 1260, kdy získal území Purkart z Vimterberka. Časovým určením této věže však poznání nejstarší architektury návrší nekončí. Rozšíření k severu se předpokládá v první polovině 14. století. Zajímavý je zbytek zdi, vybíhající kolmo z hradby k jihu, na nejzazším nejvyšším bodu areálu. Tato zeď pokračovala dále k jihu a lze předpokládat, že její zbytky zanikly po roce 1558, kdy se v historických pramenech uvádí „boření zdi uprostřed zámku“. Tato zeď byla nejspíše hradbou vnitřního, tzv. horního, hradu. Dělení hradu na dva trakty bylo ve středověku zcela běžné.

Vznik trojtraktového paláce v západní části jižního křídla lze předpokládat v pozdní gotice. Pro typologické srovnání se nabízí např. gotickorenesanční palác hradu Nové Hradky z počátku 16. století, který je Vimperku podobný svými rozměry. Trakty tohoto křídla jsou nápadně užší než trakty západní. Je možné, že pasy při jižním průčelí jsou pozůstatkem opevnění, nosných arkád, na kterých spočíval obranný ochoz (Dr. Líbal). To by odpovídalo tomu, že jižní průčelí, respektive jeho linie, existovala již před rokem 1479, kdy byla přistavěna k jihovýchodnímu nároží jižního křídla hradba připojující městský areál a zajišťující tak ochranu prostoru bezprostředně v podhradí na jižní straně. Na jihovýchodním nároží je nutné si povšimnout nárožního útvaru. Jde o drobný útvar, vymezený mohutnějším zdívkem a nemá adekvátní pokračování o podlaží výše. Od severu se do tohoto útvaru pne další příhradební pas, který může být nosnou arkádou. Severně od průjezdu je arkáda, skrytá pod schodištěm severovýchodního křídla. Jediný, spolehlivě datovaný útvar ze 13. století, je kostel sv. Bartoloměje v bezprostřední patě hradního návrší. Tento kostel nesouvisel s hradem, ale s osídlením podél hřebenové cesty k hradu.

Další prvek zástavby lze předpokládat na základě terénní konfigurace. Z povahy terénu je jasné, že ze strategických důvodů musela další stavení najít své místo na nejvyšším místě hradebního návrší. Tedy někde na nejzazším severním koutě prvního nádvoří, odkud se terén skláněl prudce k jihu. Pozůstatkem tohoto neurčeného paláce je pravděpodobně dnešní zámecká kaple. Respektive její dvě sklepní podlaží, zaklenutá valenými kamennými klenbami s mohutným obvodovým zdívkem. V horním podlaží je pravděpodobné, že zeď vznikla ve

dvou etapách (vzhledem k rozdílnosti tloušťek zdiva). Gotický původ zmiňovaného traktu dokládá gotický portál zachovaný v západním čele horního sklepa. Severní zeď je mohutnější z důvodu obranné funkce. Prostor severně kaple a Vlčkovy věže vytváří zhruba trojúhelný půdorys – je třeba mu věnovat pozornost. Kromě celkové konfigurace, kterou lze spíše jen tušit, je dokladem dodatečného připojení k hradnímu areálu střílna v severním obvodu Vlčkovy věže, která je obvodovou hradbou zrušena. V dodatečně připojeném úseku býval další palác, jehož severní průčelí lze spatřit západně od kruhové věžice. V exteriéru jsou pod dnešním terénem dvě střílny. Ty dokládají existenci zaniklého patra. Při západním konci pozdější kuchyně prolamovala hradbu gotická branka, ze které se zachoval lomený oblouk.

Stáří předpokládaného arkádového ochozu určit nelze. Nejpravděpodobněji vznikl v pozdní gotice (vzhledem k dokladu jednotlivých stavebních etap). Dokladem pozdně gotické výstavby opevnění či jeho stavebních úprav kolem roku 1500, je zachovaná parapetní římsa arkýře vnější vstupní věže. Pozdně gotické je také poslední patro Vlčkovy věže. V pozdní gotice byl také vybudován hrádek Haselburg, který byl po obvodu obklopen příkopem s padacím mostem.

V roce 1479 byl hrad zapojen do areálu městského opevnění připojením samostatnými hradbami navazujícími na boční konce jižního hradního průčelí jižního křídla.

Dostavba východního dílu jižního křídla byla pravděpodobně provedena v době renesanční. V době kolem roku 1600 byl obvyklý vzorec sgrafita, které se dodnes nachází na průčelí. Je možné, že východní část jižního křídla vznikla ve více dílčích etapách. Typ valených kleneb, zde použitých, je pozdně renesančním až raně barokním motivem. Renesanční je patrně i schodiště.

Monumentální příčné křídlo, oddělující první a druhé nádvoří, je dodatečným útvarem hradního areálu. Toto křídlo je datováno letopočtem 1624 s iniciálami stavebníka Jáchyma Novohradského z Kolovrat. V křídle byl jednotný malovaný sál, s křídlem vznikl zřejmě i jižní rizalit. Tento rizalit má vazbu na předpokládaný starší trojtraktový západní díl jižního křídla. Obvodová jižní průčelní zeď je podstatně slabší než v prvním patře. Druhé patro vzniklo zřejmě nejpozději současně s příčným křídlem jako renesanční nástavba. V roce 1686 je druhé patro již dokumentováno – na pohledu na Vimperk J. Verleho. Zde je patro zachyceno s dodnes existujícím nepravidelným rytmem okenních otvorů. Současně pohled dokládá jižní křídlo druhého nádvoří, kde bývala míčovna. Druhé patro vzniklo nejpozději do roku 1624, současně s křídlem příčným. Křídlo zřejmě bylo vysunuto zčásti do svahu před starší hradbu, jejímž náběhem je nerovnost zdiva v jižním bloku Vlčkovy věže, kde ruší

gotické okno v prvním patře. Po vystavění křídla nemohly být používány okenice – po nich dodnes existují v ostění závěsy. Prostor prvního patra byl jednotný až do roku 1859, kdy byl předělen zdmi do dnešní podoby. Arkády tehdy již neexistovaly, zanikly snad při velké barokní přestavbě.

Trakt, dotýkající se pravého boku kaple evangelistů se jeví jako primární ze zástavby severovýchodního křídla. Neobsahuje zjistitelný vnitřní prostor. Vznik lze hypoteticky předpokládat v pozdní gotice. Vstupní brána pak byla – dle letopočtu na ostění – vystavěna v roce 1622.

Zámecká kaple náleží výstavbě renesanční. Příčné křídlo bylo přistavěno před rokem 1624. Renesanční je presbytář se svou klenbou a klenba sakristie na jižní straně. Klenba samotné lodi kaple vznikla nově po požáru z roku 1857. To dokládají písemné prameny, a také její charakter (zjistitelný v prostoru půdy). V této době bylo současně zčásti nově vyžděna severní průčelní zeď. Klenba z doby obnovy po roce 1857 byla vybudována na starších renesančních přístěnných pilířích – pilíře jsou zakresleny na plánu z roku 1728.

Pravděpodobně v roce 1611 byla dokončena jako novostavba kaple čtyř evangelistů, spočívající alespoň zčásti na skalním podloží, přístupná z prvního patra přilehlého křídla. Podle erbu na svorníku, s letopočtem 1611, byla jejím stavebníkem Judita ze Šternberka, matka Jáchyma Novohradského. Teoreticky lze předpokládat, že byla budována na místě válcové věžice obdobné věžicím sousedním.

Po získání Vimperka rodem Schwanzenberků se uskutečnila rozsáhlá přestavba hradu. Stavební činnost, kromě písemných pramenů, dokládají také stavební plány z roku 1728 krumlovského knížecího stavitele Fortiniho. V jižním křídle bylo zřízeno 16 pokojů. Velké prostory byly předěleny příčkami a současně byla při dvorním průčelí vymezena chodba. Dvorní průčelí křídla bylo upraveno do dnešní podoby. Z této doby se dochovala ostění jižního křídla v prostoru síně při šnekovém schodišti a původní dveře. Původ těchto dveří je doložen soudobým projektem dveří téhož typu z krumlovské mincovny. Hypoteticky lze předpokládat, že barokní je i kuchyně při severním obvodu 1. nádvoří.

Výslednou podobu získal zámek obnovou po požáru z roku 1857. Svou podobu ztratila vstupní věž s branou, podle starých pohledů dosud pouze čtyřpodlažní, s barokní, či renesanční bání. V jižním křídle schořely stropy nad druhým patrem a bylo nutno vyměnit stropy nad patrem prvním, To však pouze zčásti – mimo chodbu, kde se dodnes zachovala vpadlá stropní pole. V příčném křídle zanikl malovaný sál. Bylo vybudováno nově vnitřní

dělení prvního patra bývalé míčovny. V přízemí zde byla vymezena chodba již v první polovině 19. století.

Při klasicistní přestavbě byly plackami zaklenuty některé prostory severovýchodního křídla. V 19. století byl na východní straně zasypán příkop, jeho násyp pohltit vstupní most. Byla likvidována křídla severovýchodně kaple. Přistavěna schodiště před jižním křídlem a Vlčkovou věží.

Patrně v druhé polovině 19. století byl přistavěn přístavek severně od brány do parkánu. V neznámé době byl zde zasypán příkop.

3.3. Architektonické detaily a prvky

Zámecký areál obsahuje značné množství detailů a prvků.

Většina prostorů přízemí je klenuta výsečovými a křížovými klenbami. Patra jsou většinou plochostropá, vzhledem k požáru z roku 1857 není vyloučeno, že se zachovaly dekorativně řezané nebo malbou řešené stropy nad nynějšími štukovými podhledy.

Stropní podhledy si v prvním patře jižního křídla zachovaly vpadlá štuková pole, ostatní podhledy jsou bez dekorace. V tomto traktu jsou také i původní barokní plasticky profilovaná dveřní ostění vyskytující se i v přilehlých hloubkových zdech. Většinou mají i původní barokní dveře. Dveře tohoto typu se zachovaly také při šnekovém schodišti v přízemí. V patře druhém jsou zárubně a dveře pouze historizující. Vstupní dveře při východním schodišti jsou náročněji členěné. Pozoruhodným prvkem jsou též dveře mřížové před vstupem na půdu.

Z průčelí zachovávají detaily severní průčelí jižního křídla, barokní zčásti s renesančním kvádrováním a východní průčelí příčného křídla renesanční z roku 1624.

Vlčkova věž v přízemí obsahuje pozoruhodnou gotickou klenbu a původní valenou klenbu v patře. Vstup ke klenbě je gotickým portálkem. Další zazděné portálky a okna jsou ve druhém patře. V prvním patře se zachovalo gotické okno.

V západním průčelí kaple je také gotický portál. V kapli jsou zajímavými detaily dveře v přízemí, dřevěné ostění oken empory. Klenby jsou zde výrazovými prvky. V západním průčelí se zachoval arkýř s parapetní římsou a snad s tesaným ostěním pod omítkou. V přízemí je klenba členěná renesanční štukaturou a dva tesané renesanční portály.

Na hrádku Haselburg jsou tesaná okenní ostění a portál.

V nádvoří je umístěna kašna.

3.4. Architektonické závady

- Barevnost vstupní věže, příčného křídla.
- Absence členění jižních průčelí a dvorního severovýchodního křídla.
- Osazení okenních konstrukcí v líci průčelí.
- Předělení sálu v příčném křídle v patře příčkami.
- Předělení klenutých prostorů jižního křídla příčkami, předělení chodeb v patře v jižním křídle příčkami.
- Hospodářské vestavby v západním dvorku.
- Zасыпání příkopu.
- Při případné rekonstrukci by se měla řešit i střešní krytina. Celý areál je dnes opatřen nevhodnou střešní krytinou. Skladební princip této krytiny nedovoluje opsání měkkých křivek, tzv. „volských ok“, které kdysi členily střešní plochy. Vhodnou krytinou by byla např. břidlice.

3.5. Restaurátorský průzkum na horním zámku (r.1997)

3.5.1. Vlčkova věž

V **1. podlaží** sondy odhalily výrazně plastické stopy po šalování v rozsahu celé klenby skryté pod hrubou omítkou. Nosný střední pilíř ^(obr. 42) je vytesán z mramoru. Podlaha je položena kamennou dlažbou ^(obr. 42), pod kterou je hlíněná mazanice. V rohu III. nádvoří se dochovala část gotického portálu, osazeného původně v lící zdiva. Tento pravděpodobně zanikl v souvislosti přístavby schodiště do 2. podlaží. Tyto prvky portálu by měly být zrestaurovány a případně mohou být prezentovány. Z kleneb by při rekonstrukci měla být citlivě odstraněna omítka.

V **2. podlaží** sondy odhalily zazděné niky vzniklé nejspíše v souvislosti s dodatečným zaklenutím prostoru. Při JZ zdi byla otevřena nika plná odpadu – mezi jinými předměty zde byl nalezen i barokní svícnový lustr – zřejmě část původního inventáře zámku. Objevené zazděné niky by měly být otevřeny a měl by zde být ponechán původní povrch kamenného zdiva. Původní omítkové vrstvy by měly být zajištěny a doplněny novými omítkami stejného charakteru – tedy kletované. Kamenné prvky – okenní ostění a portál ^(obr. 41) by měly být odborně zrestaurovány. Bude třeba vybrat vhodné dveřní výplně.

V **3. podlaží** je nika v SZ zdi, která je v současnosti zazděná byla identifikovaná jako zaniklý prevet. Je zde dodnes zachován jeden krakorec. Zazděný průchod s otvorem pro zázvoru vedl pravděpodobně na nedochované dřevěné podsebití. Schodiště v síle zdi s kamennými schody a šalovanou klenbou by mělo být obnoveno, kamenné stupně doplněny, případně v destruovaných částech nahrazeny.

Konstrukce **krovu** ^(obr. 40), která je charakterově starší než se původně – dle stavebněhistorického průzkumu předpokládalo – by měla zůstat otevřena. Okna by měla být vhodně osazena. V SZ stěně by mělo být rehabilitováno zazděné okno. V tomto podlaží byla nalezena kresba erbu hlinkou ^(obr. 45) (který byl pravděpodobně zrestaurován již v 60. letech 20. století) - i ta by měla být prezentována. I zde by měly být obnoveny kamenné prvky.

Exteriér – Původní podoba vnějších omítek nebyla během průzkumu identifikována. Bylo by třeba provést zde detailnější restaurátorský průzkum.

3.5.2. Míčovna

Exteriér průčelí II. nádvoří je dnes určováno hlavně přístavbou schodiště a dřevěnou pavlačí. Vnější plášť, směřující do údolí zůstal pro restaurátorský průzkum nepřístupný.

V těchto místech byla původní stavba pravděpodobně celá přestavěna po požáru. Toto křídlo bylo původně arkádové s helmicovou střešní krytinou – obojí však beze stopy zaniklo.

V prostorech **Sklepů** byly objeveny zbytky šikmo ubíhající hradební zdi. Zde by si klenby měly ponechat neomítnutý líc.

V **1. podlaží** v chodbě sonda objevila gotickou omítku obíhající náběh nedochované klenby. V těchto místech pravděpodobně stála gotická stavba nejasného půdorysu. Její zbytky byly později použity během renesanční výstavby. Nález amatérské kresby tuhou zobrazující vojáka je překvapivý. Vojáková uniforma je pravděpodobně barokní.

Tři trakty od západu jsou zaklenuty valenými klenbami s výsečemi, chodba při dvoře byla zřízena později a měla by být zrušena. Při východním konci chodby by měl být obnoven původní průchod do příčného křídla.

Sondami byly odhaleny šablonové výmalby, pravděpodobně z doby po požáru v 19. století. Žádná starší výzdoba zde nalezena nebyla.

V **2. podlaží** historické omítky či malby nebyly zjištěny. Vnitřní dispoziční řešení je novodobé. Na konci chodby, v místech, kde jsou dnes toalety, by měl být obnoven průchod do příčného křídla.

3.5.3. Jižní křídlo

Exteriér průčelí do II. nádvoří má charakter barokní. Na východní straně je renesanční schodišťový přístavek. Barokní fasáda by měla být zachována, její barevnost bude upřesněna po detailnějším průzkumu. Sgrafitová výzdoba schodišťového přístavku by měla být protažena i na západní průčelí přístavku.

Okenní konstrukce budou řešeny samostatně, typologicky budou vycházet z barokního tvarosloví, nezávisle na přístavku. Ten se slohově odlišuje. Kamenná ostění v přízemí by měla být restaurována.

Průčelí nad údolím nebylo zpřístupněno průzkumu. Dle dochovaných pramenů bylo řešeno sgrafitovou rustikou podobného rázu, jaké se v komplexu dochovalo. Zde bude potřeba určit vhodný typ okenních konstrukcí.

V krajním případě je možné využití podkroví pro obytné účely a podobu střešních otvorů v tomto případě bude potřeba řešit samostatně.

Interiéry – Renesanční schodiště je významným prvkem vnitřní dispozice. Schodiště je dvouramenné s žulovými stupni, zaklenuté stoupajícími křížovými poli. Toto zprostředkovává přístup jak do patra, tak do SV křídla. V těchto místech nebyly sondami zjištěny malby či historicky zajímavé omítky.

Jižní křídlo zámku výrazně zasáhl požár konce 19. století. Po požáru bylo přestavěno. V 1. podlaží jsou zachovány renesanční klenby. Vnitřní dispozice s průběžnou chodbou by měla být ponechána.

Sklepy – Sklepní prostory jsou zaklenuty valeně. Zděné jsou lomovým kamenem. Průzkumem byly zjištěny zazděné opracované kamenné prvky. Nalezený zazděný otvor by měl být funkčně obnoven. Zdejší kovové dveře by měly být zrestaurovány a používány.

V **1. podlaží** sondami do omítkových vrstev byla zjištěna kletovaná renesanční vrstva, která by měla při obnově být zapevněna a doplněna. Zrušením dodatečných příček se zde plně uplatní renesanční klenby.

V **2. podlaží** se zachoval štukový strop a dlažba z vápencových desek z doby barokních úprav. I zde by měly být odstraněny dodatečně vložené příčky. Všechny zdejší dochované dřevěné prvky z doby barokní (dveře, podlaha) by měly být zrestaurovány, případně doplněny kopiemi. Celé tyto interiéry by měly být řešeny v barokním duchu. Dispozice s chodbou při nádvoří by měla být respektována.

V **3. podlaží** požár v 19. století způsobil zásadní škody. Prostory jsou z památkového hlediska nezajímavé, vyjma jedné prostory (východně od schodiště), která je zaklenuta dvěma renesančními poli křížových polí.

3.5.4. Severovýchodní křídlo

Exteriér – Fasádu do II. nádvoří dnes člení pouze okenní otvory, jinak je hladká. Horní patra nebyla prozkoumána, pravděpodobně ale nebyla zdobena. Jedná se pravděpodobně o pozdněgotické nebo raně renesanční křídlo. Upřesnění k zrestaurování venkovních omítek by přinesl detailnější restaurátorský průzkum fasády. Střecha by měla být i zde načleněna komíny s renesančními hlavicemi. Nevhodný moderní přístavek na střední z teras by měl být odstraněn. Novodobé mříže osazené v patře spojovacího traktu by měly být odstraněny.

Vnější průčelí tohoto křídla člení obdélná přístavba, která je uvnitř značně destruovaná. Tento přístavek může být ponechán. Věžovitá přístavba kaple Evangelistů by měla být výrazněji odlišena od linie střešních konstrukcí.

Vstupní věž tvoří výraznou dominantu. Její vnější úprava pochází z doby obnovy po požáru v 19. století. Po bližším průzkumu by mělo být řešeno barevné provedení věže. Vnější portál má dataci 1622. Tento by měl být odborně zrestaurován. Stejně tak by měl být restaurátorsky obnoven i vnitřní kamenný portál.

1. podlaží – Průjezd vstupní věže byl v minulosti upravován. Klenba je štukově zdobená. Ve stěně průjezdu průzkum zjistil zazděnou niku. Ta by měla být otevřena. Dveře nástupu na schodiště by měly být vyměněny – stávající jsou nevhodné.

2. podlaží – V zazděné okenní nise bylo sondou objeveno dřevěné ostění. Na stejné zdi se dochovaly stopy malířské výzdoby. Tato malba má ve výrazu gotický charakter. Kolem okenního otvoru nad hlavním vstupem byla taktéž objevena malba, tentokrát charakteru renesančního. Malířská výzdoba by měla být obnovena.

V traktu sousedním byly taktéž objeveny stopy malířské výzdoby na původních omítkách. V traktu schodišťovém se dochovalo původní renesanční okno. Okno je třeba uložit a v průběhu rekonstrukce by mělo být obnoveno. Toto by mělo také posloužit jako typologické vodítko pro řešení ostatních oken traktu.

V celém tomto traktu jsou opakovaně nacházeny kletované omítky, které by samozřejmě při obnově měly být fixovány a obnoveny, případně doplněny. Objevená prostora černé kuchyně s pecemi by měla být rehabilitována. Topinková dlažba v nástupním prostoru hradní kaple by měla být repasována.

3. podlaží Restaurátorské nálezy posunuly vznik tohoto křídla hlouběji do historie, než usuzoval průzkum předcházející. Požár z konce 19. století nepronikl až sem – zdejší prostory si tedy zachovaly původní podobu. V těchto místech byla odhalena téměř dochovaná kletovaná omítková vrstva zdobená původní malbou. V ploše byl odhalen velmi decentní dekor s rostlinným motivem. Zde je nezbytný podrobný restaurátorský průzkum. Sondami do podhledů stropů byl zjištěn dřevěný malovaný strop s prkenným záklopem. Měl by být samozřejmě zrestaurován a náležitě prezentován.

V těchto prostorách by měla být rehabilitována původní podoba okenních špalet a otvorů. Otevřením zazděných oken by se prostor značně prosvětli. Nalezenou malířskou výzdobu a dřevěné stropy lze zařadit do období kolem poloviny 16. století. Tedy do doby, kdy na hradě vládli Malovcové z Chýnova. Tyto interiéry jsou předmětem přísné památkové ochrany. Mělo by zde být zrušeno neorganické dělení příčkami a následně by měla být respektována původní dispozice objektu.

Trakt původně přístupný z prostory vstupní věže by měl být obnoven jako komunikační prvek. V severní zdi by měly být otevřeny dva zazděné otvory oken – ve dvou patrech nad sebou. Zachované klenby by měly být očištěny na původní vrstvu omítky, která by měla být fixována a případně i doplněna.

V **Kapli Evangelistů** byla malířská výzdoba ^(obr. 24) již zrestaurována (viz. výše). Sondami další malby nebyly zjištěny. Současný stav výmalby však vyžaduje další restaurátorský zásah. V severní zdi byly objeveny zazděné okenní otvory, které by měly být obnoveny.

3.5.5. Hradní kaple

Exteriér - Současná podoba kaple pochází z masivní přestavby v druhé pol. 19. století. Mohutnost této stavby zřejmě tehdy zastavila šířící se požár. Zde však požáru padla za oběť klenba nad hlavní lodí a krov. Obnova kaple poté proběhla v historizujícím stylu. Její současná, historizující podoba musí být zachována. Po zpřístupnění fasád detailnějším průzkumu bude řešena jejich barevnost.

V JZ štítové zdi v úrovni 1. podlaží byl odhalen gotický sedlový portálek z bílého mramoru. Tento by měl být otevřen a zrestaurován. Rovněž otevřen by měl být vlevo pod tímto gotický průchod lomeným obloukem.

1. podlaží - Zde byla nalezena renesanční kropenka, která by měla být znovu osazena v kapli. Kamenné zdivo je zde nevhodně omítnuté, mělo by být zbaveno omítek a restaurátorsky vyspárováno. Zdejší cihelná dlažba by měla být repasována. V sousedním traktu při vstupu do II. nádvoří se zachovala konstrukce již nefunkčního mechanického výtahu. Ten by měl být zachován jako technická památka

2. a 3. podlaží - Interiér kaple poznamenala přestavba po požáru v roce 1857. Sondou zde byla zjištěna výmalba z doby po požáru. Starší vrstvy omítek jsou dochovány jen částečně, v bočních traktech při presbytáři. Jedna ze sond objevila dokonce fragmentárně dochovanou gotickou omítku. Dvojice klasicistních dřevěných dveří v presbytáři jsou cenným historickým prvkem. Původní renesanční klenba je zdobena štukovou výzdobou.

3.5.6. Příčné křídlo

Exteriér – Pozdně renesanční průčelí, které je obrácené do II. nádvoří je jednou z umělecky nejcennějších částí zámku. Proto je také předmětem přísné památkové ochrany. Při obnově bude třeba věnovat těmto místům zámku velkou pozornost. V arkádovém přízemí byla odhalena původní omítková vrstva. Fasáda byla opakovaně opravována a opatřována nátěry. Všechny štukové prvky, včetně vlysu by měly být obnoveny. Horní patra by měla být zpřístupněna restaurátorskému průzkumu a poté bude stanovena vhodná barevnost.

Průčelí obrácené do III. nádvoří je strohé. Mělo by být řešeno v návaznosti na pojetí fasády sousední míčovny.

Průčelí jižního rizalitu vybíhajícího nad údolí nebylo průzkumu přístupno.

Interiéry – Unikátní je renesanční šnekové schodiště. Toto by mělo být obnoveno, jeho dřevěné stupně a podesty z vápencové dlažby zůstanou zachovány. Barevnou výzdobu sondy neodhalily. Dveře si zachovaly barokní podobu. Měl by zde být ponechán princip barokní úpravy. Původní centrální komunikační systém by měl být obnoven.

1. podlaží – V nástupním prostoru ke schodišti opakovaně nalezena kletovaná omítka bez výmalby. Prostory zde jsou zaklenuté.

Část prostor byla přístupná přímo z II. nádvoří a pravděpodobně otevřeny vnitřní arkádou. Zdejší zadržky by měly být otevřeny alespoň opticky.

2. podlaží – V prostoru sálu nebyly zjištěny stopy po malířské výzdobě. Omítkové vrstvy souvisejí s obnovou po požáru na konci 19. století.

Zdejší členění prostor je novodobé. Interiéry jsou nezajímavé.

V jižním rizalitu se zachovaly barokní zárubně a dvojkřídlé dveře s výplněmi. Ty by měly být zrestaurovány, případně doplněny kopiemi. V této části by měla být zachována barokní atmosféra.

3. podlaží – Nad prostory bývalého sálu v příčném křídle nebyly objeveny stopy po kotvení původního stropu. V těchto místech bylo nalezeno rustikální sgrafito z roku 1938, které zobrazuje postavu venkovana s kohoutem. Sgrafito je amatérsky provedeno, nicméně by nemělo být zničeno.

3.5.7. Vestavby v nádvoří

Černá kuchyně je kónicky zaklenutá. Měla by být zajištěna a obnovena. K vestavbě černé kuchyně přiléhá původní gotický vstup do hradního areálu. Tento vstup by měl být vhodným způsobem rehabilitován.

Přístavek u Vlčkovy věže by mohl být ponechán a jeho zastřešení by mělo být vhodně vyřešeno.

Obdélná přístavba ve II. nádvoří, která přiléhá k SV křídlu je nevhodná a měla by být zcela odstraněna.

Žulová barokní kašna na II. nádvoří by měla být zrestaurována a případně funkčně obnovena

4. DOLNÍ ZÁMEK

Dolní zámek je situován na hraně protáhlého terenního hřbetu, který stoupá od východu k západu k vrcholu, na kterém se nachází horní zámek. Objekt je trojkřídlý, hlavní křídlo je na jižní straně (pohled z města). Vstupní je křídlo východní. Severní křídlo je převážně hospodářského charakteru, z boku zapuštěné do svahu. Toto křídlo zabíhá do terénu také k západu. Jádro výstavby je renesanční, objekt byl přestavěn v baroku a v 19. století.

4.1. Historicko architektonický rozbor

4.1.1. Průčelí

4.1.1.a Východní, vstupní průčelí ^(obr. 31)

Toto průčelí je celkem devítiosé, s okny rovnoměrně rozloženými, s výjimkou poslední dvojice oken na pravé straně, která jsou umístěna vzájemně k sobě blíže. Prozrazuje se tak skutečnost, že odpovídající koncový trakt s těmito dvěma okny je až dodatečnou přístavbou po roce 1837. Původně zde bylo průčelí tedy pouze sedmiosé, symetrické. Vjezdový portál byl uprostřed šířky křídla. Sgrafito má jednoduché, v době svého vzniku kolem roku 1600 obvyklé schéma prostého kvádrování. Sokl má omítku hladkou. Sokl je na levé straně značně vysoký a pohledově vytváří v průčelí velkou plochu. To je dáno svažitostí terénu. Hladký je také podřímsový pás, též bez sgrafita. Korunní římsa zachovává klasické trojí dělení svého profilu, nahoře obsahuje simu, pod ní desky relativně vysoký profil kymatu a výžlabek. Okna jsou rámová. Okna patra jsou dvoukřídlá, celkově osmitabulková, lícová, s otvíráním do interiéru. V přízemí jsou okna obytného charakteru, jsou užší, vzhledem k oknům patra. Proporčně jsou však všechna okna stejná. Dvě okna vpravo od vjezdového portálu jsou „špýcharového“ charakteru. Nízká, příčně obdélná, rovněž s hladkým rámem. Při konci průčelí vpravo je vstup s tesaným neprofilovaným portálem s novodobými dveřmi, vlevo od něho slepé okno nižší než okna obytného charakteru přízemí.

Vjezdový vstupní portál zámeckého areálu je klasický renesanční, bosovaný, tesaný v žule. Polokruhově zaklenutý vjezd má vrcholový klenák. Typově je základní schéma bosáže zcela obvyklé. Portál má ukončující vlys členěný drobnými volutovými konzolkami, drobný římsový architráv a dvoudílnou ukončující římsu. Ve vrcholovém klenáku je schematizovaná kartuš.

4.1.1.b Jižní průčelí

Toto průčelí směřuje do prostoru zahrady, nacházející se ve svahu pod objektem, uměle upraveným dvěma terasami. Terasa spodní je hradbou, odděluje zahradu od příjezdové cesty k hradu. Terasa horní podřezává bezprostředně svah, na kterém zámecká vstupní budova spočívá. Vytváří úzký terénní pás podél jižního průčelí.

Průčelí je formálně renesanční, členěné sgrafitovým kvádrováním v celém rozsahu. Schéma členění je shodné jako u průčelí vstupního, východního. Kvádrování je provedeno širší linkou sduženou po stranách dvěma linkami úzkými. Nečleněný je sokl a podřímsový

pás. Okna jsou rámována taktéž hladkým pásem. Okna jsou lícová, s otvíráním do exteriéru, v patře čtyřkřídlá, šestitabulková nebo čtyřtabulková.

Průčelí je v patře prolomeno zleva v rytmu 2 – 4, dále doprava pokračuje okny schodiště směřujícími na mezipatrové podesty, slepým podřímsovým a nižším nad přízemím. Vlevo od tohoto okna je rovněž souvislá sgrafitová omítka. Podle historických půdorysů zde býval rizalit záchodu, ten však zmizel beze stopy.

V pravé části průčelí je rytmus 3 – 3, přičemž v levé z těchto dvou trojic jsou okna vzájemně blíže a v trojici pravé zachovávají stejný vzájemný odstup jako okna vlevo od schodiště. Střední okno v levé trojici je slepé. To prozrazuje starší, renesanční vnitřní dispozici.

Otvory v přízemí sledují rytmus oken patra s drobnými odchylkami. Chybí pátá osa zleva, která je zazděna, jak dokazuje nika zaniklého okna interiéru. Plocha sgrafita je zde ale souvislá – sgrafito tedy bylo doplněno dodatečně. V trojici oken vpravo od schodiště jsou vzájemné vztahy od patra odlišné. To souvisí s dodatečným předělením traktu, které vyvolalo přeřešení oken. Také zde je sgrafito souvislé, není zde okno slepé, které sledujeme v patře. Odlišná jsou okna koncového traktu při nároží, kde je dvojice oken sdružených. Toto řešení není renesančního původu. Tři z oken v přízemí jsou příčně obdélná, což je zřejmě původní řešení, vzhledem k hospodářskému využití přízemí.

Ve střeše jsou dřevěné vikýře se sedlovými zvalbenými stříškami.

4.1.1.c Západní průčelí jižního křídla

Toto průčelí směřuje do soutěsky se schodištěm do zahrady. Na levé straně vystupuje mělký rizalit záchodu, nedosahující až ke korunní římsě. Vpravo od něho je nika. Trhlina vpravo od niky odděluje opticky původní renesanční výstavbu a mladší přístavbu vlevo. Zde končí sgrafito, zatímco římsa pokračuje souvisle zprava doleva. Jiná drobná spára je nad rizalitem. Sgrafito pravé části není obnoveno.

4.1.1.d Severní průčelí ^(obr. 32)

Severní průčelí směřuje proti prudce stoupajícímu svahu směrem doprava. Při nároží je křídlo jednopatrové, na pravé straně terén dosahuje do výšky 120 cm pod římsu. Průčelí se rozpadá na několik úseků. Dvouosý úsek vpravo při nároží má formálně renesanční charakter, přejímá podobu průčelí hlavního, se sgrafitem a dvěma okny obytného charakteru v patře, se dvěma nízkými okny v přízemí (v patře vpravo je malé okénko záchodu). Tento úsek,

navzdory svému renesančnímu vzhledu náleží dodatečné přístavbě nárožního traktu z 19. století, z doby po roce 1837. Vpravo přiléhající část je starší, což se projevuje konkrétně nižší a jednodušeji profilovanou korunní římsou. Vzhledem k římsě při nároží je posunuta lehce výše. Tři okna zprava jsou stejného typu jako okna při nároží. Dále doprava jsou tři okna příčně obdélná. Přízemí má drobná okna sklepního charakteru.

Koncový úsek proti garáži má římsu s prostým profilem lysis. Sedlová střecha je v řezu asymetrická, římsa je proto výše než vlevo.

4.1.1.e Dvorní průčelí vstupního křídla

Obsahuje k základnímu traktu předložený barokní arkádový trakt pavlače. Přízemí je prolomeno pěti oválně zaklenutými arkádami, z nichž tři zleva jsou užší, další doprava širší a nelogicky dokonce nižší a koncová na pravé straně s šířkou menší než arkáda průjezdu a větší než arkády vlevo. Arkády přízemí s mělce ustupujícím lícem vymezují v patře travé obsahující v každé ose dvoukřídlé šestitabulkové lícové okno a oddělující liseny. Arkády mají nízké pásové pateční římsy. Pilíře arkád, pásmo arkád s lisenami v patře a vpadlá plocha patra jsou vzájemně barevně odlišeny do tří okrových tónů. Průčelí v arkádách je nepozoruhodné. Průjezd ústí oválně zaklenutým pasem, jednotlivé vstupy mají nepozoruhodná dveřní novodobá křídla. Dvoukřídlé, drobně dělené okno má opět lícovou konstrukci.

4.1.1.f Dvorní průčelí jižního křídla

Toto obsahuje tři úseky. Základní je prvotní výstavba křídla, vpravo a vlevo jsou mladší přístavky.

Průčelí základní renesanční výstavby je renesanční, členěné sgrafitovým kvádrováním shodně jako průčelí vstupního křídla. Okenní otvory patra patrně zachovávají původní rozvrh. Okna jsou opět čtyřkřídlá, šestitabulková. Sokl a podřímsový vlys jsou nečleněné. Akcentem přízemí je z osy lehce doleva situovaný vstup do chodby ke schodišti. Polokruhově zaklenuté rámování je půdorysně mírně zkoseno, v cípech je diamantový reliéf. Vrata jsou novodobá z doby po roce 1900, s nadsvětlíkem. Tato úprava vchodu je barokní z přestavby interieru křídla po roce 1734. Vstup míval původně snad renesanční bosovaný portál. Vlevo od portálu jsou dvě dvoukřídlá lícová okna. Pravé z nich má zachovanou klasicistní mříž, shodnou s mřížemi oken v severním průčelí. Vpravo jsou tři novodobá okna a mezi nimi dva vstupy. Levý s tesanou dřevěnou zárubní, pravý s neprofilovaným žulovým ostěním. Vrata mají klasovitě členění.

Na levé straně je přístavek, který je kryt prodlouženou rovinou střešní základní střechy křídla. Křídlo je proto nižší. Římsa jednoduše profilovaná. V přízemí jsou dva různé vstupy s novodobými křídly a vpravo nika segmentem zaklenutá, vzniklá patrně zrušením vstupu. Sgrafito zde odpadává, pod ním je patrná historická omítka bez sgrafitového členění.

Přístavek na pravé straně je bez architektonického členění. Vpravo tři okna obytného charakteru, vlevo vstup na navazující krytou verandu. Zdobným motivem je zde prořezávaná prkenná římsa ve spádu navazující pultové stříšky verandy. Vpravo navazuje ohradní zeď s žulovým ostěním.

Boční průčelí přístavku na levé straně obsahuje v patře novodobou prosklenou stěnu verandy s dřevěnými hladkými sloupky, která spočívá v přízemí na dvou polokruhově zaklenutých arkádách sbíhajících do nečleněného středního pilíře.

4.1.1.g Dvorní průčelí severního křídla

Toto průčelí obsahuje dva úseky. Základní, větší, obytný a navazující úsek bývalých kolen, nyní garáží. Terén doleva stoupá, křídlo na pravé straně je vlevo již pouze přízemní. Jedenáct okenních otvorů horního patra je rozvrženo ve zcela nepravidelném rytmu. Okna jsou čtyřkřídla, lícová s otvíráním do exteriéru, bez architektonického rámování. Zajímavým akcentem přízemí jsou v pravé třetině dvě polokruhově zaklenuté mělké niky, zbytek arkád, které zde bývaly celkem tři. Další bývala zcela vpravo, dosahovala ke konci průčelí. Zachovaly se drobné pateční římsy. Vlevo jsou dva vstupy do přilehlých dveří. Vstup vlevo má tesanou neprofilovanou zárubeň, vpravo zárubeň tesařskou. Uprostřed vstup do domu, novodobý.

Úsek kolen byl původně v celém rozsahu prolomen pěticí segmentově zaklenutých arkád. Zachovány jsou pouze dvě na pravé straně, s klasovitě členěnými vraty. Zbývající jsou zazděny, v zadržkách osazeny menší obdélné vjezdy opět s klasovitě členěnými vraty. Zadržky byly odsazeny od líce původních arkád 10 cm, tyto se tedy uplatňují v mělkém reliéfu.

4.1.1. h Vnější, západní průčelí

Obsahuje v rozsahu věže nově obnovené sgrafito, zbývající větší část průčelí je pokryta původní renesanční omítkou bez dekorace. Dobře patrné jsou dodatečné zadržky oken.

4.1.2. Dispozice

Původně byla jednotraktová ve všech třech křídlech, dodatečně byla zdvojena v levém křídle vložím komunikačního traktu při dvorním průčelí a ve vstupním křídle přistavěním samostatného traktu chodby na straně dvora. Obdobně bylo pozměněno křídlo vpravo, křídlo severní. Komunikační smysl je určen vjezdem původně před prodloužením do pravé strany, uprostřed šířky vstupního křídla, který je hlavním vjezdem do zámeckého areálu jako celku. V jeho sousedství vpravo se nacházelo vždy schodiště. Další samostatné schodiště vzniklo již při základní výstavbě v přední polovině křídla jižního.

4.1.2.a Vstupní, východní křídlo

V **přízemí** jsou jednotlivé hloubkové trakty všechny zaklenuty polokruhově valenými klenbami. V průjezdu je klenba se dvěma dvojicemi styčných trojúhelných výsečí, vše s polokruhovými čely, výseče s hřebínky na hranách. Arkáda původního vyústění do nádvoří v mezitraktové zdi je oválně zaklenuta.

Navazující arkádová chodba při dvorním průčelí je barokního původu, zaklenuta křížovými poli do oddělujících pasů. Všechny dveřní otvory jsou novodobé, historizující, opět s klasovitým členěním.

Schodiště severně od průjezdu pochází ve spodní polovině z doby renesanční výstavby. Spodní podesta si zachovala dvě křížová klenutá pole navazující na větvenou střední schodišťovou zeď. Schodiště možná vyúsťovalo směrem k nádvoří v sousedství průjezdu. Dodatečně však bylo výstupní rameno přeneseno do sousedního traktu směrem k severu. Smysl tohoto zásahu není jasný. Mezipatrová původní podesta je zachována. Je zaklenuta mladší polokruhově valenou klenbou, patrně klasicistní. Pod touto podestou je patrně prostor renesanční. Změna schodiště vyžádala změnu okna ve východním průčelí, tam v současnosti na sníženou podestu směřuje pouze štěrbinový otvor. Druhý trakt severně od průjezdu je předělen příčkami, je zde dodatečně vloženo výstupní rameno schodiště do patra. Je zde renesanční klenba, která nese výstupní schodišťové rameno. Přestavba schodiště je doložena dvěma projekty z roku 1823. Projekt z roku 1792 dokládá výstavbu příčky v prvním patře. Byla tu příčkou vymezena chodbička a v jejím sousedství vězení. Třetí trakt, který je severně od průjezdu má klenbu odlišnou, polokruhově valenou, bez výsečí. Do prostoru je vestavěn blok komína, v severním obvodu je zazděno původní okno. Tímto traktem dříve křídlo končilo a přilehlý nárožní trakt byl přistavěn až v 19. století.

Koncový nárožní trakt je zaklenut původními plackovými klenbami z doby, kdy byl tento trakt přistavěn. Obsahoval tehdy stáje (zachovalý žlab). Levá obvodová zeď by měla obsahovat ve starší vrstvě omítku sgrafitovou.

Vlevo od průjezdu je dispozičně složitý prostor, dokumentovaný projekty dílčích stavebních etap z průběhu 19. století. Stav je zachován s nepatrnými změnami dodnes.

Vlevo od průjezdu je podél průčelí dvouosý plochostropý prostor, oddělený polokruhově valeným pasem. Vcházelo se do něho bezprostředně z průjezdu nyní zazděným průchodem. Patrně je zde dodatečně snižený stropní podhled, sousední prostory mají totiž výšku vyšší. Prostor je novodobě upraven. Severní díl západní obvodové zdi je z neznámých důvodů posunut vzhledem ke svému pokračování směrem k východu a v patře mu neodpovídá nesená zeď. Obdobně ani jižní zeď prostoru nemá v patře odpovídající nesenou konstrukci. Směrem k dvornímu průčelí přiléhá mělký trakt klenutý polokruhově valenou klenbou – prostor je v 19. století uváděn jako „komora“. V jižním sousedství je prostor bývalé černé kuchyně. Sousední prostor obsahuje klenbu zřejmě barokní. Na straně západní se zachoval tesaný stuhový portál. Veškeré vnitřní dělení těchto prostor je dodatečné (na projektu před rokem 1734 není zakresleno). Směrem do nádvoří přiléhá chodba, zaklenutá polovalenou klenbou, a v jejím sousedství prostor, v 19. století obsahující záchod. V šířce chodby i bývalého záchodu se klenula v dvorním průčelí polokruhová arkáda. Záchod i přilehlý blok zdiva byly dodatečně dostavěny, ovšem již před rokem 1837.

Prostor při nároží je zaklenut klenbou oválně valenou s čely a lunetami výsečí oválnými, snad barokního původu. Sousední podélný trakt při jižním průčelí je dodatečně předělen příčkou, která ještě v roce 1844 neexistovala a je zaklenut klenbou, která do zdiva byla dodatečně vložena. To dokazují přístěnné pilíře. Klenba je snad barokní.

V západním sousedství jsou dva trakty zaklenuté polokruhově valeně s pětibokými výsečemi. Tyto klenby vznikly podle projektu z roku 1734, současně s vložení zdi oba trakty oddělující. Před rokem 1734 zde byl jediný prostor se třemi okny na jižní straně, do kterého byla navržena klenba, utvářející dvoulodní se dvěma středními sloupy. Prostřední okno bylo zazděno, stejně jako vstup ze dvora.

Na straně do dvora přiléhá trakt navazující na chodbu na straně východní, nacházející se v přístavku. Tento trakt existuje již na projektu z roku 1734. Smysl tohoto traktu není zřejmý. Na plánu z roku 1734 má slabé obvodové zdivo, na straně východní byl kratší. Podle proporcí v dnešní podobě trakt vznikl zesílením vnitřního obvodu přízdívkou, snad obsahující záchodové šachty. Dodatečné prodloužení k východu potvrzuje spára v dvorním průčelí.

Trakt schodiště jižního křídla obsahuje v návaznosti na barokní portál chodbu zaklenutou polokruhově valeně s dvojicí styčných výsečí s hřebínky, nepochybně renesančního původu, navzdory absenci charakteristických hřebínků. Výseče jsou naopak lehce vpadlé (což je pozdně barokní až klasicistní výrazový prostředek) – v tomto případě však dodatečně vytvořený na starších klenbách. Na levé straně klenba zabíhá do zdi. Zde byla původní zeď dodatečně zesílena vybudováním komínů (projekt z roku 1841). Zeď je dosud perforována třemi komínovými průduchy. Na schodiště se nastupuje segmentovou arkádou, na kterou navazuje stoupající valená klenba. Mezipatrová podesta si zachovala dvě křížová pole v renesanční podobě s hřebínky. Prostor podesty osvětluje asymetricky umístěné okno. Asymetrie souvisí se zaniklým záchodem, ve formě rizalitu, který v těchto místech existoval.

Západně od schodiště jsou čtyři hloubkové trakty různých šířek – původně určené pro stáje, všechny zaklenuté polokruhově valenými klenbami bez výsečí. Tyto trakty vznikly vestavbou do původně patrně jednotného prostoru, s pravděpodobně dřevěnými stropy či zaklenutým klenbou. Rozdílnost šířek těsně prostorů by snad mohla souviset s původním rozvržením okenních otvorů v jižním průčelí. S rytmem oken souvisí i systém vstupů ze dvora, které rovněž pocházejí z doby před vestavbou vnitřních traktů. Trakt schodiště byl předělen dodatečně, pravděpodobně v 19. století.

Koncové dva trakty jsou rozděleny příčnými zdmi. Předposlední trakt si zachoval jednotnou oválně valenou klenbu s dvojicemi styčných pětibokých výsečí. Podle projektu z roku 1734 zde měly vzniknout věžeňské cely. Klenba vznikla až v 18. století – projekt z roku 1734 klenbu zakreslenou nemá.

Koncový trakt při nároží je zaklenut obdobně jako trakt předchozí. Je zde drobný prostor oddělený mohutnější zdí – bývalá černá kuchyně.

Rizalit při západním konci křídla obsahuje střední chodbu končící nyní nepřístupným schodištěm do patra. Základní charakter prostorů rizalitu je klasicistní. Prostory jsou zaklenuty klasicistními plackami. Do dvora na východní straně jsou předloženy dvě oválně zaklenuté arkády vynášející v horním patře pavlač.

V 1. patře toto křídlo opakuje traktování přízemí. Podél dvorního průčelí probíhá plochostropá, výtvarně nepozoruhodná chodba s novodobými dřevěnými obklady stěn. Nastupuje se výstupním schodišťovým ramenem. V současnosti je v tomto traktu jednotný prostor, zaklenutý polokruhově valenou klenbou, při chodbě zaklenut plackou. Na projektech z roku 1823 je tento prostor uváděn jako kuchyně. Její stopou je komín, vystupující z jižní obvodové zdi. Dle projektů zde byla pekařská pec, zapuštěný sporák, snad dýmník.

Severně od schodišťového traktu bylo jižní polovině vězení, v zbývající části místnost dozoru a chodbička k vězení, později nahrazená výstupním schodišťovým ramenem. V současnosti je tento trakt jednotný, plochostropý.

Další, předposlední trakt směrem k severu, je zaklenut polokruhově valeně bez výsečí. Nepravidelný líc obvodové zdi svědčí o zaniklém dodatečném komínu. Prostor je plochostropý. Zajímavé jsou okenní niky, ve kterých jsou okenní otvory prolomeny jiným způsobem než u ostatních traktů. Parapet je vysoký pouze 67 cm, u ostatních 94 cm, vrchol okna je nezvykle nízko (242 cm). Toto prozrazuje dodatečnost traktu.

Jižně od traktu původního schodiště jsou dva plochostropé prostory, z nichž severní si zachoval vpadlé stropní pole a vykroužený fabion. Druhý trakt toto členění postrádá, ale fabion je opět vykroužen.

V křídle jižním při nároží je příčný trakt, ten má strop opět členěn vpadlými poli. Druhý díl traktu je oddělen oválnou arkádou, která je dodatečně podezděna příčkou.

Druhý trakt směrem k západu je oddělen. Býval součástí rozsáhlejšího traktu obsahujícího původně ještě další místnosti směrem západním a chodbu při dvorním průčelí.

Dva trakty pře schodištěm směrem západním jsou od předcházejících odlišné povahy. Oba jsou zaklenuty oválně valeně s pětibokými výsečemi, valeně se styčnými trojúhelnými výsečemi je zaklenuta chodba. Klenby hlavního traktu jsou dekorovány bohatě řešenými štukovými vpadlými poli s konvexokónkávňě prolamovanými rámy. Oba trakty vznikly dodatečně v baroku podle projektu z roku 1734 vestavbou mezitraktové zdi, zdi střední a současně s přízdívkami k bočním zdem do původně jednotného prostoru celkem o třech oknech v jižním průčelí. Střední okno zaniklo vložením střední zdi. O původní podobě původního prostoru jsme informováni v půdním prostoru, kde se podařilo proniknout pod stropní záklop. Stropní trámy pocházejí z doby před vložením kleneb, jsou pokryty ornamentálním renesančním dekorem, vysoce pozoruhodná renesanční malovaná dekorace pokrývá stěny vystupující klenby.

Trakt schodiště je půdorysně shodný s traktem téže situace v přízemí. Shodná je i klenba, valená s trojúhelnými výsečemi, stejně jako vřetenové dvouramenné schodiště.

Západně od schodiště jsou pokračující dvoutraktové dispozice s chodbou při dvoře celkem čtyři prostory nestejných šířek. Tento dvoutrakt vznikl podle projektu z roku 1734. Systém oken je nepravidelný, navazoval na renesanční dispozici. Stropní podhledy jsou řešeny vpadlými štukovými rámy s konvexokónkávňím okrajem. Fabiony jsou vykrojeny, v patce s obloukem.

Třetí prostor od schodiště tuto dekoraci postrádá. Naopak se tato pole opakují i v chodbě, kde je dodatečná vestavba.

Západní konec křídla, který se rozšiřuje směrem k severu v rivalitu je architektonicky prostší. Prostory mají podhledy pouze s fabiony s obloukem, a to pouze při jižním průčelí. Původní stav křídla postrádal rizalit, s výjimkou úzkého a krátkého schodiště při západním konci.

Dodatečně podle projektu z roku 1734 vzniklo vnitřní dělení slabšími zdmi. Severní rizalit byl rozšířen údajně podle projektu z roku 1734, kde je při severním konci zakresleno jako novostavba nové dvouramenné schodiště. Toto zde ovšem neexistuje, nebylo provedeno nebo později zaniklo. V přízemí jsou klasicistní prostory, v patře nepozoruhodné, plochostropé prostory, na arkádách spočívá veranda s proskleným průčelím.

4.1.2.b Severní křídlo

Toto křídlo v **přízemí** obsahuje při nádvoří mělký trakt arkádové chodby. Zazděné arkády, které jsou patrné v průčelí lze sledovat také v interiéru podle odlišných omítek. Chodba je segmentově zaklenuta. Tento trakt vznikl podle projektu z roku 1819. Na prostor chodby navazuje drobnější prostor téhož traktu, samostatně přístupný ze dvora, rovněž zaklenutý. Tento prostor má charakter dřevníku. Projekt tohoto pokračování křídla je z roku 1820. V tomto projektu je koncová arkáda již zazděná. Na tomto projektu je prostor zakreslen jako jednotný, v současnosti je předělen dvěma zdmi. Ve všech třech prostorech probíhá polokruhově valená klenba. Klenby mají omítky renesančního typu, na hranách výsečí jsou hřebínky. Trakt nemá přímé osvětlení. Na straně severní je zapuštěn do terénu. Z východního dílu se prochází rampou směrem k severu do sklepa přilehlou terasou. Sklep je zaklenut oválně valeně.

Při východním konci je další prostor v dvorním traktu, v tomto případě hlubším než arkáda východní části. Trakt náleží výstavbě z roku 1820. Je zaklenut plackovými klenbami. V tomtéž roce vzniklo i jednoramenné schodiště do patra. Ještě na katastrální mapě z roku 1834 končí toto křídlo právě traktem za schodištěm.

Toto křídlo v **1. patře** obsahuje v místě renesančního traktu sál o třech oknech do dvora a na východní straně jednoosý prostor, ze kterého byla dodatečně vymezena chodbička. Patro bylo v rozsahu renesančního traktu rozšířeno podle projektu z roku 1819 nad tehdy přidaný dvorní trakt. Vzápětí ovšem, podle projektu z roku 1820 bylo křídlo prodlouženo k západu o

schodiště adalší trakt východní od schodiště byl sál o dvou oknech do dvora a dále jednoosý prostor.

Na projektu jsou zakresleny také klasicistní mříže, které dodnes existují. Vstupem do sálu chodbičkou od východu se přichází k jednoramennému schodišti, ze dvora, s hladkým štukovým podhledem. Západně schodiště jsou dva základní dvouosé obytné prostory. Stropní podhledy jsou hladké, stejně jako v přilehlé chodbě. Na projektu z roku 1820 je pouze trakt při schodišti.

Západní konec křídla obsahuje prostory bývalých kolen, které byly dodatečně adaptovány. Původní segmentové arkády vjezdů jsou zachovány pouze zčásti. Z prostorů si pouze jediný zanechal stropní podhled s viditelnými nedekorovanými trámy. V ostatních jsou vloženy štukové podhledy, vystavěny dle projektu z roku 1820.

4.1.2.c Arkádové zahradní křídlo, zahrada (obr. 32)

Jednopatrové křídlo v severojižním směru vytváří pohledovou kulisu terasové zahrady pod dolním zámekem na její západní straně. Objekt se uplatňuje výrazně v dálkových pohledech na město. Křídlo s arkádami v přízemí i v prvním patře končí na čelní straně k městu dvoupatrovou vížkou se stanovou střechou. Detailní výraz průčelí je značně rustikální. Oválně arkády jsou v přízemí řešeny formou tzv. kobylich hlav, s nestejnou výškou patek, jejichž spojnice sleduje lehce k severu stoupající terén. Ze základní plochy průčelí, pokryté tzv. vypichovanou omítkou s rytým kvádrováním vystupují pásové archivoly zdůrazněné v druhé, štukové povrchové vrstvě omítky. Archivoly sbíhají na pásové pateční římsy plasticky vystupující z dřívku pilířů. Omítka těchto pilířů je novodobá, stříkaná šedým nátěrem. Řešení arkád v patře je obdobné přízemí, pateční patky arkád jsou však římsové, s drobnou profilací. Plný parapet postrádá římsu. Koncová věž má průčelí pokryté omítkou s rytým kvádrováním, průčelí jsou prolomena ve třech podlažích žaluziovými okny. V severním průčelí v přízemí jsou novodobé dveře v tesařské zárubni.

4.1.2.d Terasní zeď jižně od dolního zámku

Tato zeď je architektonicky náročně řešena. Prolomena nikami hloubky 120 cm se zaklenutými konchami. Výška terasní zdi navazující na severní obvod arkádové chodby je proměnná, na levé straně 400 cm, vpravo 180 cm. Terasní zeď s nikami je původním renesančním řešením.

Prostor přízemí je arkádovou chodbou s novodobým trámovým dřevěným stropem s novým záklopem s hnědým nátěrem. Vnitřní stěna je členěna nikami oválně zaklenutými, s lomovým lícem s rytým kvádrováním. Na severním konci jednoramenné vřetenové schodiště do 1. patra. Toto je s průhledem do krovu. Na severním konci je nika zrušeného okna. Další niky prolamují západní stěnu, původně s okny, která jsou nyní zazděna. Do nepřístupné věže směřovala kdysi zřejmě arkáda – lze tak usuzovat dle trhliny po obvodu dveří.

Výstavba navázala nepochybně na vznik dolního zámku spolu s architektonicky řešenou zahradou.

4.2. Stavební historie

Trojkrídlý objekt dolního zámku vimperského zámeckého areálu je z hlediska stavebněhistorického složitým útvarem, který se vyvíjel v řadě dílčích stavebních etap. Vývoj lze sledovat rozbořem vlastního stavebního organismu, za pomoci archivních pramenů, hlavně stavebních plánů, které se zachovaly ve velkém rozsahu.

Trojkrídlý útvar dolního zámku, v základní koncepci pravidelný, neobsahuje starší středověké nebo renesanční jádro. Existovaly-li zde nějaké starší budovy hospodářského či fortifikačního charakteru, zanikly beze stopy. Rozhodně zde však nelze vyloučit předsunuté objekty pevnostního charakteru. Objevit by je mohl archeologický průzkum.

Základem výstavby je vstupní příčné křídlo jižní bez koncového rizalitu na severní straně. Na pravé straně existovalo ještě v roce 1837 samostatné stavení v rozsahu traktu s renesančními klenbami mimo trakt nárožní, který tehdy ještě nebyl zastavěn, neexistoval zde také dvorní trakt chodby. Neexistovaly ani trakty navazující vzadu, v místě kterých bývaly odlišné stavební útvary. Renesanční výstavba dolního zámku se uskutečnila zřejmě ještě v době vlastnictví Vimperka Petrem Vokem z Rožmberka, které bylo ukončeno prodejem v roce 1601. Lze-li odhadnout důvody, pro které se Vok rozhodl novostavbu realizovat, jsou patrně takové, že objekt vznikl jako součást hospodářského podnikání rožmberského vladaře. Podle plánů z 18. století byly v přízemí vesměs stáje, v patře snad další hospodářské prostory, snad sýpka, zbrojnice a další možné provozy tehdejšího ekonomického zázemí. Vyloučit nelze ani obytné prostory zaměstnanců, a to hlavně ve vstupním křídle.

V roce 1589 Petr Vok ve Vimperku vybudoval pivovar – prvek dobového panského režijního podnikání.

Do doby konce 16. století lze datovat vstupní portál s sgrafitovou výzdobou s jednoduchým kvádrováním. Ve vstupním křídle je s jistotou renesančního charakteru na portál navazující průjezd, klenutý valenými klenbami se styčnými výsečemi. Na průjezd navazuje na severní straně přilehlé dvouramenné schodiště, původně situované v jediném traktu a teprve v 18. století rozšířené do dalšího sousedního traktu na severní straně. Severní nárožní trakt původně neexistoval. Absence koncového traktu na severní straně vstupního křídla se potvrzuje sledováním celkové koncepce, kdy se vjezd nacházel přesně uprostřed šířky křídla. Jižně od průjezdu musel existovat úzký trakt, snad jednotný. Složitou půdorysnou situaci přízemí vysvětluje jednoznačně výkres starého stavu z roku 1725. Je zde zakreslen jediný prostor, ve východní třetině předělený pouze dvojicí arkád do středního sloupu. Výkres nedokládá vůbec okenní otvory, které zde ale patrně již existovaly. Dvorní arkádová chodba

východního křídla existovala již tehdy, byla však k původní renesanční výstavbě dodatečná. Trakt vznikl v době nepříliš vzdálené roku 1725. V nárožním jednotném prostoru bývala dosud stáj pro krávy a tato zde měla být i nadále (v prostoru odděleném příčkou se uvádí prostor pro píci = komora pro trávu).

Vybudování arkádového traktu vstupního křídla podmínilo přeřešení schodiště do prvního patra. Na výkrese z roku 1792 je dosud schodiště zakresleno v původní podobě jako dvouramenné, v jeho sousedství se nachází trakt, kde bylo vězení a při průčelí další prostor nejasného smyslu. Do dnešní podoby bylo schodiště přeřešeno ve 20. letech 19. století. V místě schodiště v prvním patře vznikla kuchyně a v jejím sousedství čeledník. Čeledník nahradil starší využití jako hostinský pokoj. Smyslem přeřešení schodiště byl získat prostor pro kuchyni.

V jižním křídle při nároží nad kravskou stájí vznikly vložení příček obytné prostory podle projektu z roku 1725. V patře odpovídá stávající stav projektu z roku 1725.

Problematický je původ stávajícího dělení přízemí. Mohutné zdivo s klenbami projektu z roku 1725 neodpovídá, a zdejší dispozice je silně neorganická. Mezitraktová zeď zde může zakrývat jižní z dvojce arkád, zakreslených na projektu z roku 1725. Vnitřní dělení v dnešní podobě patrně v první polovině 18. století neexistovalo. Z půdorysné skladby s chodbičkou a přilehlou bývalou černou kuchyní lze předpokládat, že zde v průběhu 18. století vznikla obytná struktura. O barokním původu vestavby, nemůže být, vzhledem ke klenbám, pochyb. Stávající stav je dokumentován již plánem z roku 1837.

Východně schodiště jižního křídla býval v patře jednotný trakt o třech okenních osách v přízemí i v patře (dokládá jej plán z roku 1734). Na plánu z roku 1725 se v tomto traktu v 1. patře uvádí kancelář, v přízemí pod ní stáj. Významným dokladem původního řešení je zjištění malované výzdoby traktu v prvním patře patrně pozdně renesančního původu. Se vznikem stávajícího řešení zaniklo střední z trojice oken v přízemí i v patře a současně vzniklo další okno v traktu při schodišti. Původní trakt byl předělen střední zdí. Ve stropním prostoru se zachovaly malby. Je zde pravděpodobný renesanční původ.

Západně od schodiště existovaly v přízemí i v patře před rokem 1734 jednotné prostory. Nově byly předěleny příčkami, v přízemí zanikly hloubkové trakty, v patře příčný dvoutakt s chodbou při dvorním průčelí. Projekt byl realizován se změnami. Z roku 1736, kdy byla dokončena stavba, pocházejí jednotlivé klenuté prostory v přízemí, stáje, obytné prostory v patře s charakteristickou štukovou stropní dekorací opakující se i v přilehlé chodbě. Předěleny byly i oba koncové trakty, trakt při nároží podle projektů z počátku 18. století, trakt

sousední byl předělen až v roce 1823 vybudováním vězení. Na severní straně byl rozšířen přístavek se schodištěm. Do dnešní podoby byl přístavek rozšířen až o sto let později. Východní díl je výrazně klasicistní, zaklenut plackami, s pavlačí na arkádách. Problematický je ovšem projekt krovu této části z roku 1842. Písemné doklady dokládají, že v tomto období byly nově budovány i další střešní konstrukce.

V roce 1837 nebyl dosud zastavěn trakt severovýchodní. Zastavěn byl zřejmě záhy poté.

V roce 1819 byl přistavěn dvorní arkádový trakt. Projekt přidání arkádového traktu pochází z roku 1816. Stavba byla realizována zřejmě v roce 1819, v zápětí byl však realizován další projekt, podle kterého bylo v roce 1820 křídlo prodlouženo o schodiště na straně západní a za ním přistavěn trakt další. Dodatečně vznikly v blíže neurčené době další trakty směrem k západu a kolny. Patrně ve 40. letech 19. století byl dostavěn chybějící nárožní severovýchodní trakt. Na katastrálním plánu je ještě v roce 1837 zakresleno stavení při severním průčelí severního křídla, které v současnosti neexistuje. Průčelí jsou v současnosti formálně renesanční. Je zřejmé, že úprava okenních otvorů renesančnímu průčelí neodpovídá. Podle projektů z 18. století bylo přízemí bez otvorů nebo příčně obdélná okna zde tedy teprve vznikala. Velká okna v patrech jsou lícová, tedy typu, který v renesanci neexistoval. Navíc lze předpokládat, že by zde byla tesaná okenní ostění. Bývala totiž i u daleko méně významných staveb. Dodatečně zřejmě tato ostění byla odstraněna. V dvorním průčelí vznikl v baroku proti schodišti jižního křídla vstupní portál. Na pohledu z 19. století je proti tomuto schodišti v jižním průčelí zakreslen trojúhelný střešní štítek. Zatím se nepodařilo zjistit, zda všechna průčelí nebyla zbarokizována a stávající sgrafita nevznikla dodatečnou obnovou. Nelze to vyloučit. Štítek na pohledu rozhodně není renesančního původu. V dvorním průčelí jižního křídla je drobný přístavek se sgrafitem naneseným na hladkou bezsgrafitovou omítku. Přístavek snad není renesanční, ovšem v roce 1734 již existoval. Vlevo od něho byla drobná arkáda. Přístavku bylo zřejmě dodatečně zesíleno obvodové zdivo. Přístavek nejspíš vznikl v baroku. O nespolehlivosti vypovídací hodnoty sgrafit z hlediska historického svědčí i sgrafitové členění nárožního severovýchodního traktu, který vznikl až někdy před polovinou 19. století – a přesto byl pokryt sgrafitovou omítkou.

Novodobě je zde vymezena chodba v druhém traktu od východu v jižním křídle, vloženy příčky vymezující příslušenství západně od schodiště v jižním křídle. Někdy kolem roku 1900 byla upravena veranda při západním rizalitu jižního křídla. Dodatečně jsou zde novodobě zrušeny arkády kočároven v severním křídle.

4.3. Architektonické detaily a prvky

V průčelích sgrafitové členění, vjezdový portál, barokní portál vstupu ke schodišti v jižním křídle. Členění barokní, arkádového traktu jižního křídla ve dvoře. Všechny klenby přízemí, patra. Stropní štuková vpadlá zrcadla a profilované fabiony v patře jižního křídla. Malovaná renesanční výzdoba ve dvou traktech východně od schodiště jižního křídla zjištěna nyní pouze ve stropním prostoru nad klenbami. Lze předpokládat, že malba existovala i v dalších prostorech. V uvedeném prostoru existují nad klenbami renesanční malované stropy.

4.4. Architektonické závady

- Přeřesení schodiště ve vstupním křídle do dnešní podoby.
- Dodatečné příčky v severním křídle v přízemí, v jižním křídle v předposledním traktu od západu.
- Vestavba příčkami do chodby západně od schodiště jižního křídla.
- Dodatečné přizdívky líce zdi vlevo od vstupu v síni ke schodišti v jižním křídle. Novodobé ocelové zárubně v patře v hodnotných prostorech s dekorovanými stropy.

4.5. Restaurátorský průzkum

Tento prokázal, že stavba dolního zámku za Rožmberků nebyla zamýšlena pouze jako hospodářská – jak se původně předpokládalo. Za spravování panství Rožmberky byl původní gotický hrad ve značně zchátralém stavu, je tedy logické, že Rožmberkové přistoupili k stavbě objektu nového – jeho reprezentativnost je však překvapivá. Patro zámku tvořila řada rozměrných sálů, s vysoce kvalitní malířskou výzdobou. Prostory byly zastropeny dřevěnými trámovými záklopovými stropy. Během přestaveb v době barokní byla celková dispozice změněna a v nově vzniklých prostorách byly zbudovány nové stropní podhledy se štukovými stropy či byly zastropeny dodatečně vloženou klenbou.

Exteriér - Zde nebyl restaurátorský průzkum proveden zcela. Sondami byly zjištěny původní sgrafitové omítky. Lze předpokládat, že stejné sgrafito zdobilo celý komplex dolního zámku.

Okenní otvory byly pravděpodobně přebourány a původní předpokládaná kamenná ostění zanikla beze stopy. Tvar okenních konstrukcí by měl být řešen samostatně.

Dnešní sgrafitová výzdoba je provedena do nové omítkové vrstvy, ta však ve velkém podléhá erozi. Současně s odborným obnovením fasády by měla být obnovena i korunní římsa, která se dá analogicky vyvodit ze situace dvorního průčelí. Předsunutý obranný prvek bude zachován a prezentován.

Na severní průčelí severního novějšího křídla by mělo být také aplikováno zmíněné sgrafito.

Kamenný vstupní portál, pocházející z doby renesanční výstavby, byl v minulosti prokazatelně rozebrán a následně opět sesazen. To je patrné z obráceně osazeného nájezdníku, převrácených hlavic pilířů a dalších detailů. Portál byl původně ve stejných místech, nicméně byl v předsazeném rivalitu, stupňovitě zakončeným stříškou.

Dvorní průčelí má cenný vstupní portál spíše renesančního, než barokního původu. Bohužel byl v minulosti nevhodně opravován a některé jeho zdobné prvky byly znehodnoceny. Portál by měl být ošetřen odborným restaurátorským zásahem. Zdejší pavlačový přístavek by měl být odstraněn. Dvorní průčelí vstupního křídla má podobu vzniklou přístavbou arkádového traktu. Princip arkád se objevuje i v sousedním průčelí severního křídla, kde by arkády měly být obnoveny. Barevnost průčelí by měla být řešena až po důkladném prozkoumání fasád a zjištění původní barevnosti. Kamenný portál z počátku 20. století je zde nevhodný. I v tomto případě budou okenní otvory řešeny samostatně.

Střechy by měly být načleněny komíny s renesančními hlavicemi. Nynější střešní krytina je zcela nevhodná.

V **1.podlaží** je prostor upravený z doby barokních přestaveb. To by mělo být zachováno. Mělo by být zváženo obnovení nástupu na schodiště ve vstupním křídle z prostoru průjezdu. Zdejší černá kuchyně by měla být zachována. Sondami objevena renesanční kletovaná omítka by měla být citlivě obnovena. Schodiště ve vstupním křídle by mělo být přeřeno do původního schodišťového traktu. Zaslepená arkáda by měla být obnovena.

2.podlaží jižního křídla - průzkum odhalil intaktně zachovanou renesanční výzdobu. Původní dispozici tvořily čtyři sálové prostory a schodišťový trakt. V době barokních úprav byla tato dispozice změněna. Vysoká umělecká kvalita nalezených stropů svědčí o jednoznačné reprezentativní funkci objektu.

Renesanční atmosféra zámku by měla být všemi dostupnými prostředky obnovena a prezentována.

Dispozice 2. podlaží je významným renesančním prvkem. Původní renesanční forma by zde rozhodně měla být obnovena. V těchto místech byly však nalezeny i barokní štukové stropy a dodatečně vložené barokní klenby. Přednost by ale měla být dána renesančnímu duchu zámku. Barokní části by měly být pečlivě zdokumentovány a následně odstraněny. Jednou z možností je umístit repliky barokních stropů v jiné části zámku. Ve všech zdejších prostorách byly sondami zjištěny renesanční stropy s malířskou výzdobou.

V těchto místech dolního zámku byl tzv. „velký rožmberský sál“ dlouhý přes 5 okenních os dobíhající až ke schodišťovému traktu. Zde je malířská výzdoba na původních omítkových vrstvách nejlépe zachována – ovšem pod nespočty vrstvy přemaleb. Vnitřní strany okenních nik byly zdobeny štítky s figurálními motivy. Opakovaně se zde objevuje motiv pletence. Z barev převládá okř, šed' a pompejská červeň. V meziokenních polích byly objeveny složitější figurální kresby. Je třeba zde provést detailnější, rozsáhlý průzkum. Celý tento sál byl zastropen dřevěným trámovým záklopovým stropem s malovanou výzdobou. Strop je dochován v dobrém stavu – nad barokními podhledy. Při rekonstrukci bude třeba věnovat zvláštní pozornost volbě vhodné podlahové krytiny a řešení oken a dveří.

Další renesanční sál byl později rozdělen na tři části. V těchto prostorách byla sondami z půdy zjištěna malířská výzdoba sálu – s motivem čtvero ročních dob a s motivem lovu. Z dřevěného stropu se zachovaly trámy s malovanou výzdobou. Při rekonstrukci by se měly malby zrestaurovat či chybějící části výtvarně dořešit.

Poslední renesanční sál jižního křídla obsahuje čtvercovou dispozici barokního sálu. Renesanční malovaná výzdoba zde nebyla zjištěna. Dřevěný záklopový strop je zde zčernalý, pravděpodobně od požáru.

Trakt **vstupního křídla** průběžné chodby nad arkádami je dodatečně přistavěn. Na původní obvodové zdi byla nalezena romantická malovaná výzdoba. Tato však nemá větší památkový význam. I zde byla sondou nalezena renesanční omítka se stopami nezřetelné kresby.

Jednotlivé trakty tohoto křídla si podržely renesanční dispozici, kromě schodiště a severní přístavby. I zde byly v baroku stropy opatřeny novými podhledy. Sondy neodhalily kletovanou renesanční omítku, nicméně lze předpokládat, že by zde mohla být částečně zachována. I zde je strop zčernalý – taktéž po požáru.

Sousední trakt, do něhož dispozičně nabíhá schodiště, má dřevěný malovaný záklopový strop. Zde je kletovaná omítka zachována a zdobena malbou květinovými motivy. Zachoval se zde i malovaný trám původního stropu. Zdejší dřevěný strop by měl být zrestaurován. Zde byly původně pravděpodobně ložnice. Tyto prostory by, vzhledem k nálezům, měly mít reprezentativní charakter. V prostorách severního křídla sondy neodhalily zajímavější nálezy.

1. nádvoří - V dolní části nádvoří je umístěna kašna. Měla by být zrestaurována a funkčně obnovena. Další kašna je v horní části – měla by být obnovena stejným způsobem.

Řešení zahrad bylo koncepční součástí původního zámku, což by bylo vhodné respektovat i při následné rekonstrukci zámku. V zahradách byly vybudovány terasní zdi, které člení terén. Terasní zeď je poměrně náročně architektonicky řešena. Případné geometrické řešení zahrady by nebylo vhodné – bylo by v rozporu s původní koncepcí i se samotnou architekturou.

Arkádová lodžie byla na západním průčelí zdobena sgrafitovou výzdobou jednoduchého kvádrování (původní stavebněhistorický průzkum předpokládal, že byla bez výzdoby!). Sgrafito by mělo být obnoveno. Arkádové průčelí bylo řešeno kontrastem omítkových vrstev. Objevuje se zde omítka s rytým kvádrováním. Ta by měla být velice citlivě obnovena. V těchto místech by bylo třeba detailnějšího průzkumu.

5. Závěr

Snaha vypracovat teoretickou práci týkající se objektu hradu a zámku ve Vimperku spočívala v záměru ujednotit dosavadní poznatky o vývoji tohoto objektu, o jeho současném stavu a zároveň upozornit na bezesporu velkou uměleckou a historickou hodnotu tohoto hradu a zámku. Odborné průzkumy z přelomu 20. a 21. století jednoznačně tuto hodnotu prokázaly. Stav objektu je v současnosti kritický. Zároveň ale není „na obzoru“ řešení. Stále se jedná o možnosti objektu prodat, či převést na jiného majitele a následně ho vhodně využít. Na začátku 90. let 20. století byla vypracována studie na zřízení Mezinárodního centra ekologické výchovy na hradě a zámku ve Vimperku, nicméně k realizaci nedošlo. A nové skutečnosti, které byly objeveny již zmíněnými průzkumy, toto využití vylučují. Bylo by třeba zámek zrestaurovat a vhodně prezentovat. „Hrad a zámek ve Vimperku je Popelka mezi českými hrady a zámky a jeho historická hodnota bohužel ještě nebyla náležitě doceněna. A je to velká škoda...“.¹

Můj zájem je dán několika okolnostmi. Jednak osobní vztah k městu Vimperk a jednak neutěšenost tohoto stavebního objektu, jeho zchátralost a nezájem veřejnosti (laické, a zdá se, že i odborné). Zámek je v neutěšeném stavu, je potřeba nemalých investic k jeho obnově. V současnosti je bohužel možné, že objekt zchátrá do takové podoby, že již nebude možné ho zrekonstruovat a využívat. Stav tohoto hradu a zámku je z velké části zaviněn jeho historií (civilní a dokonce vojenské využívání objektu), v současnosti se situace objektu jeví jako neřešitelná z důvodu finančních – na jeho opravu jsou potřeba nemalé finanční prostředky, pohybující se v řádech desítek milionů korun.

Zpracovat velké množství částečných, neúplných a neodborných informací bylo velice obtížné, zejména pak vzhledem k velikosti a rozsáhlosti objektu. Přístupnost zámku je problematická – části zámku jsou nebezpečné, propadají se zde stropy. Majitel (CHKO Šumava) vlastní většinu klíčů od objektu. Paní ředitelka muzea, které na zámku sídlí, má přístup pouze do prostor, určených právě muzeu.

Záměr mé práce spočíval v celkově pojatém historicko – kulturním ohodnocení stavby, zejména pak ve stavebním kontextu, na podkladě odborných a vědecky uznávaných titulů.

¹ Názor pana ak.mal. Jaroslava Šindeláře

Dějiny hradu a zámku jsem chtěla zasadit do širších historických souvislostí, spjatých (nejenom) s městem. Proto práce osahuje i kapitolu o stavebních památkách města, významných osobnostech, spojených s městem a kapitolu o školství ve Vimperku (školství z hlediska stavební historie města – historie školních budov a zároveň spjatost se školstvím, pedagogikou, tedy oborem mého studia).

Důležitou obrazovou přílohou práce je schéma hradu a zámku – pro orientaci v objektu a časová osa, která přehledně zobrazuje základní letopočty, týkající se objektu. V části obrazových příloh jsou dále vloženy historické dokumenty (fotodokumentace, výtvarná díla, stavební plány), fotodokumentace města i samotného objektu, fotodokumentace restaurátorského průzkumu a v neposlední řadě i mnou vypracované stavební zaměření Vlčkovy věže. Vlčkova věž je v současnosti částečně využívána. Její prostory skýtají bohaté možnosti k využívání, zejména pak využívání ke kulturním akcím různého druhu. Z tohoto důvodu jsem se této věnovala z hlediska stavebního více a zmíněné plány vypracovala.

6. Seznam použité literatury :

Bibliografie:

BENEŠ A., STARÝ V., SOLAR J., Vimperk město pod Boubínem. Johočeské nakladatelství, Č. Budějovice 1978

BOLINA P., DURDÍK T., Středověké hrady v Čechách a na Moravě. Argo, Praha 2001

DURDÍK T., Encyklopedie českých hradů. Libri, Praha 2005

DURDÍK T., Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Libri, Praha 2002

HRÁCHOVÁ K., MILD V., Školství a Vimperk. vydal Městský národní výbor ve Vimperku, Vimperk 1974

KALMA F., VONDRA J., Vimperk, střední Šumava. nakladatel: Kouba B., Vimperk 1947

KOLEKTIV AUTORŮ, Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku, Šumava – Prachaticko a Vimpersko, svazek 19. S a D, Praha 1999

KOLEKTIV AUTORŮ, Šumava. nakladatelství Baset, Praha 2003

MENCLOVÁ D., České hrady. Díl I. a II., Praha 1972

STARÝ V., Stará Šumava. Tiskárny Vimperk, Vimperk 1991

FR. AD. ŠUBERT + SPISOVATELÉ A UMĚLCI ČEŠTÍ, Čechy. TOK, Praha 2000

Prameny:

KOLEKTIV AUTORŮ, Sborník Prachatického muzea, Zlatá stezka, ročník 4, 1997, Prachatice 1997

KOLEKTIV AUTORŮ, Fotoreprint původního vydání z roku 1913, Soupis památek historických a uměleckých v království českém, okres Prachatický. Galerie Nahoře, Prachatice 1995

PHDr. MUK J. , Ing.arch. JESENSKÝ V. , Stavebně historický průzkum – Vimperk, Zámek; II. díl – Historicko architektonický rozbor; Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze; Praha, prosinec 1990

NEGEBU s. r. o., zpracoval: akad.mal. ŠINDELÁŘ J., Restaurátorský průzkum hradního a zámeckého komplexu Vimperk, Plzeň, březen 1997

Dr. URBAN J., Stavebně historický průzkum – Vimperk, Zámek; I. díl – dějiny objektu; Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, prosinec 1989

Další zdroje:

Internet: www.vimperk.cz, www.mapy.cz,

7. Seznam obrazových příloh :

Úvodní přílohy :

Obr. 1 - Letecký pohled na město a hrad a zámek

Obr. 2 - Situační schéma

Obr. 3 - Ortofotomapa

Obr. 4 - Časová osa

.....

Hrad a zámek – pohledy :

Obr. 5 - Katastrální mapa z roku 1837

Obr. 6 - J. Verle 1686

Obr. 7 - Veduta ze 17. století

Obr. 8 - Veduta z 18. století

Obr. 9 - Litografie z roku 1830, A.B. Kunike

Obr. 10 - Haselburg, A.B. Kunike, kolem 1836

Obr. 11 - Veduta

Obr. 12 - Období romantismu

Obr. 13 - Zámek kolem roku 1890

Obr. 14 - Kresba C. Hirsche, Vimperk 2. pol. 19. století

.....

Město, zámek, Vimpersko :

Obr. 15 - Kostel Navštívení Panny Marie

Obr. 16 - Městská zvonice

Obr. 17 - Hřbitovní kostel

Obr. 18 - Socha sv. Anny

Obr. 19 - Dům U Jelena, Dům čp. 22 (Haselburg)

Obr. 20 - Dům čp. 13, Srubový dům čp. 18, Dům čp. 8

Obr. 21 - Městská brána

Obr. 22 - Haselburg

Obr. 23 - Vlčkova věž

Obr. 24 - Freska na klenbě v kapli Evangelistů

Obr. 25 - Tiskárna ve Vimperku

Obr. 26 - Ženský kroj z Vimperska

Obr. 27 - Schéma archeologického průzkumu

.....

Fotodokumentace, město zámek :

Obr. 28 - Kostel Navštívení Panny Marie

Obr. 29 - Městská zvonice

Obr. 30 - Hradby a městská brána

Obr. 31 - Dolní zámek – nádvoří

Obr. 32 - Dolní zámek – severní křídlo, arkádové zahradní křídlo

Obr. 33 - Zámecká věž a vjezd do horního zámku

Obr. 34 - Zámecká věž

Obr. 35 - Dolní zámek – jižní křídlo, horní zámek – severovýchodní křídlo

Obr. 36 - Hradní kaple – a její interiér

Obr. 37 - Hradní kaple, horní zámek – pohled

Obr. 38 - Horní zámek – jižní palácové křídlo, příčné křídlo

Obr. 39 - Horní zámek – jižní křídlo západního dvora, Vlčkova věž

Obr. 40 - Horní zámek – Vlčkova věž, krov

Obr. 41 - Horní zámek – Vlčkova věž, interiér

Obr. 42 - Horní zámek – Vlčkova věž, interiér přízemí

Obr. 43 - Horní zámek – vestavby nádvoří

Obr. 44 - Haselburg

Obr. 45 – Vlčkova věž, interiér

.....

Historické plány zámku :

Obr. 46 - Plán na adaptaci hejtmanova bytu a zřízení kvelbu pod ním, Fortini, 1725

Obr. 47 - Půdorys prostředního patra jižního křídla, Fortini

Obr. 48 - Půdorys západního konce jižního křídla dolního zámku, Fortini, kolem 1730

Obr. 49 - Půdorys severního křídla vedle zámecké kaple, rok 1731

Obr. 50, 51, 52 - Půdorys přízemí a horního patra dolního zámku se stájemi, solnou komorou a pokojemi nad nimi, Fortini, 1734

Obr. 53 - Plán s půdorysem ve dvou variantách na přestavbu vězení v dolním zámku, Reisinger, 1792

Obr. 54 - Půdorys úředních kanceláří ve vimperském dolním zámku, Libera, 1816

Obr. 55 - Půdorys východní části jižního křídla dolního zámku s vysvětlivkami, 1816

Obr. 56, 57 - Plán adaptace hrádku Haselburg, Libera, 1816

Obr. 58, 59 Plán přestavby ředitelské obytné budovy, ing. Český, 1823

Obr. 60 Plán nového krovu nad částí dolního zámku, ing. Český 1842

Obr. 61 Půdorysný plán horního zámku, patrně ing. Český, 2. čtvrtina 19. stol.

.....
Restaurátorský průzkum zámeckého komplexu Vimperk – fotodokumentace

.....
Vlčkova věž – stavební zaměření a zobrazení – současný stav

